

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

της

Παρασκευής Βαμβακίδου

Θεσσαλονίκη, 10/2022

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ**

Παρασκευή Βαμβακίδου

Πτυχίο Νομικής ΑΠΘ

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής
Θεοχάρης Δαλακούρας

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 22/10/2022

Όνοματεπώνυμο 1

Όνοματεπώνυμο 2

Όνοματεπώνυμο 3

Θεοχάρης Δαλακούρας

Χρήστος Μαστροκώστας

Νικόλαος Δαγκλής

Παρασκευή Βαμβακίδου

Περίληψη

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις στις σύγχρονες κοινωνίες διεισδύουν πλέον καταλυτικά και με ολοένα αυξανόμενους ρυθμούς σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας του ανθρώπου. Παράλληλα με τη θετική διάσταση της τεχνολογικής αυτής άνθησης, εγείρονται ζητήματα πολλαπλασιασμού και εμφάνισης νέων μορφών ηλεκτρονικής εγκληματικότητας. Αδιαμφισβήτητα, η μετάβαση σε μια κοινωνία πληροφοριών απασχολεί όλο και περισσότερο τη νομική επιστήμη, ιδιαίτερα στο πεδίο του Ποινικού Δικαίου, όπου αναζητούνται τα κατάλληλα νομικά και δικαιοϊκά πλαίσια προκειμένου να τεθούν οι νέες υποδομές πληροφόρησης και επικοινωνίας σε μια αποτελεσματική κανονιστική τάξη.

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στις έννοιες του ηλεκτρονικού εγκλήματος και του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο καθώς και στο νομοθετικό πλαίσιο και ειδικότερα στην εισαγωγή του άρθρου 386Α στον Ποινικό Κώδικα. Εν συνεχεία, εξετάζονται ενδελεχώς τα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή στο πλαίσιο των τραπεζικών ηλεκτρονικών συναλλαγών. Ακολούθως, αναλύονται και προσεγγίζονται ευρύτεροι προβληματισμοί ειδικότερων ζητημάτων συρροής με εγκλήματα απάτης μέσω ή με υπολογιστή. Τέλος, πραγματώνεται μια συνολική αξιολόγηση όλων των επιμέρους ζητημάτων που ανακύπτουν, ενώ εξάγονται συμπεράσματα επ' αυτών.

Λέξεις Κλειδιά: Σύμβαση της Βουδαπέστης, Ηλεκτρονική Απάτη (Απάτη με Υπολογιστή), Απάτη μέσω Υπολογιστή, Συρροή, Έγκλημα σχετικά με πιστωτικές/χρεωστικές κάρτες.

Abstract

Technological developments in modern societies are now penetrating catalytically and at an gradually increasing rate in every aspect of daily life. Along with the positive dimension of this technological evolution, issues of proliferation and appearance of new forms of cybercrime are raised. Undoubtedly, the transition to a technologically modernized society is the main focus of legal science, especially in the field of Criminal Law, in pursuit of a more effective regulatory regime.

In the present paper, reference is made to the concepts of e-crime and cybercrime as well as to the legal framework and in particular to the introduction of Article 386A in the Penal Code. Subsequently, the forms of electronic fraud crimes involving e-banking transactions are thoroughly examined. Apart from that, specific concurrent offenses issues with computer related fraud crimes are analyzed and interpreted. Finally, an overall assessment is made of all the individual issues that arise, while conclusions are drawn on them.

Keywords: Budapest Convention, E-Crime, Cybercrime, Concurrence of Offenses, E-Banking Transactions related Crimes.

Ευχαριστίες

Καταρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή, κο Θεοχάρη Δαλακούρα, Καθηγητή του Τμήματος Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, για την καθοδήγηση και τη βοήθεια που μου παρείχε προκειμένου να υλοποιηθεί η παρούσα διπλωματική εργασία.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Δίκαιο και Πληροφορική» για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια του Προγράμματος.

Ακόμη, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους τους επιστήμονες και συγγραφείς που περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία της παρούσης διπλωματικής, γιατί τα συγγράμματά τους συνέβαλαν καταλυτικά στην ολοκλήρωση του παρόντος πονήματος.

Τέλος, θα ήθελα ιδιαιτέρως να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την πολύτιμη υποστήριξή της και δη τον πατέρα μου που αποτελεί πάντα κινητήρια δύναμη σε κάθε βήμα της ζωής μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ.3
Ευχαριστίες	σελ.5
Περιεχόμενα	σελ.6
Εισαγωγή	σελ.8
1.1. Εισαγωγικές Σκέψεις	σελ.8
1.2. Σκοπός – Στόχοι	σελ.10
1.3. Διάρθρωση της εργασίας	σελ.10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

1. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

1.1. Έννοια, βασικά χαρακτηριστικά και διακρίσεις ηλεκτρονικών εγκλημάτων	σελ.11
1.2. Νομοθετικό πλαίσιο	σελ.13
1.3. Εισαγωγή του άρθρου 386Α ΠΚ και τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα μέχρι και σήμερα	σελ.16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

2.1. ΑΠΑΤΗ ΜΕΣΩ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ (386 ΠΚ)

2.1.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό	σελ.22
2.1.2. Τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος	σελ.22
2.1.3. Αντικειμενική υπόσταση	σελ.24
2.1.4. Υποκειμενική υπόσταση	σελ.31
2.2.4. Απόπειρα	σελ.34
2.2.5. Συμμετοχή	σελ.35
2.2.6. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια – Λοιπά δικονομικά ζητήματα	σελ.37

2.2. ΑΠΑΤΗ ΜΕ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ (386Α ΠΚ)

2.2.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό	σελ.40
2.2.2. Αντικειμενική υπόσταση	σελ.41
2.2.3. Υποκειμενική υπόσταση	σελ.48
2.2.4. Απόπειρα	σελ.49
2.2.5. Συμμετοχή	σελ.51

2.2.6. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Ικανοποίηση παθόντος – Λοιπά δικονομικά ζητήματα	σελ.52
--	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

3. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ ΜΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΑΠΑΤΗΣ ΜΕΣΩ

ΤΗ ΜΕ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ

3.1. Μορφές συρροής εγκλημάτων	σελ.55
3.2. Σχέση αμοιβαίου αποκλεισμού κοινής απάτης (386 ΠΚ) και απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ)	σελ.57
3.3. Συρροή με το έγκλημα της υπεξαίρεσης (375 ΠΚ)	σελ.58
3.4.1. Συρροή με το έγκλημα της πλαστογραφίας (216 ΠΚ)	σελ.64
3.4.2. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 στην ελληνική έννομη τάξη	σελ.76
3.5. Συρροή με το έγκλημα της παρακώλυσης λειτουργίας πληροφοριακών συστημάτων (292ΒΠΚ)	σελ.81
3.6. Συρροή με εγκλήματα παραβίασης προσωπικών δεδομένων (2016/679/ΕΕ)	σελ.82

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ.86
------------------------------	--------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ 88
---------------------	--------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγικές σκέψεις

Η ευχερέστερη πρόσβαση στο διαδίκτυο έχει αποτελέσει τη γενεσιουργό αιτία για την αύξηση της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο και κατ' επέκταση την αισθητή πλέον παρουσία του ηλεκτρονικού εγκλήματος ή κυβερνοεγκλήματος. Στον ευρωπαϊκό χώρο, η υπογραφή της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο (23.11.2001) αποτέλεσε θεμελιώδες εγχείρημα προκειμένου «να επιδιωχθεί κατά προτεραιότητα μία κοινή αντεγκληματική πολιτική που θα στοχεύει στην προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, κυρίως με την υιοθέτηση της κατάλληλης νομοθεσίας και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας»¹.

Το έγκλημα της κοινής απάτης ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί σε ποικίλες περιπτώσεις και εύκολα ήδη πολύ πριν την εμφάνιση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Δεν υπήρξε, λοιπόν, κάποια πολύπλοκη αλλαγή στον τρόπο τέλεσης του εγκλήματος της κοινής απάτης με την προσθήκη της μεταβλητής του διαδικτύου, παρά μόνον ένας εκσυγχρονισμός της. Άλλωστε, στον νέο Ποινικό Κώδικα το έγκλημα της κοινής απάτης δεν παρουσιάζει κάποια αλλαγή στην αντικειμενική του υπόσταση σε σχέση με την προϊσχύσασα μορφή του.

Ωστόσο, ενόψει της τεχνολογικής αυτής εξέλιξης, άρχισε να καθίσταται γρήγορα αντιληπτό από επίδοξους εγκληματίες ότι με την βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή παρέχεται η δυνατότητα απόκτησης πρόσβασης σε ηλεκτρονικό υπολογιστή τρίτου, επεξεργασίας ή αλλοίωσης αποθηκευμένων σε αυτόν δεδομένων με σκοπό την βλάβη της παρουσίας του εκάστοτε θύματος και την εξ αρχής σκοπούμενη αποκόμιση οφέλους. Η Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο όρισε ως «δεδομένα υπολογιστών» την *«αναπαράσταση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη για να υποστούν επεξεργασία σε ένα σύστημα υπολογιστή, περιλαμβανομένου και ενός προγράμματος κατάλληλου για να προκαλέσει την εκτέλεση μιας λειτουργίας από ένα σύστημα υπολογιστή»*². Η δε αντίστοιχη έννοια των «ψηφιακών δεδομένων»

1 Βλ. 4^η παράγραφο της αιτιολογικής σκέψης της Σύμβασης της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο (μεταφρασμένο κείμενο της Σύμβασης στον ν. 4411/2016, διαθέσιμο σε: <http://www.et.gr>).

2 Βλ. Άρθρο 1 στοιχ. β' της Σύμβασης της Βουδαπέστης (23.11.2001).

προστέθηκε στο άρθρο 13 του προϊσχύσαντος ΠΚ δυνάμει του ν. 4411/2016 και παραμένει και στον νέο Ποινικό Κώδικα. Με την έννοια «ψηφιακά δεδομένα», σύμφωνα με το άρθρο 13 περ. ζ' του νέου ΠΚ, νοείται «η παρουσίαση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου προγράμματος που παρέχει τη δυνατότητα στο πληροφοριακό σύστημα να εκτελέσει μια λειτουργία». Σύμφωνα δε με το στοιχείο στ' του ίδιου ως άνω άρθρου ως «πληροφοριακό σύστημα» ορίζεται η «συσκευή ή ομάδα διασυνδεδεμένων ή σχετικών μεταξύ τους συσκευών, εκ των οποίων μία ή περισσότερες εκτελούν, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα, αυτόματη επεξεργασία ψηφιακών δεδομένων, καθώς και τα ψηφιακά δεδομένα που αποθηκεύονται, αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, ανακτώνται ή διαβιβάζονται από την εν λόγω συσκευή ή την ομάδα συσκευών με σκοπό τη λειτουργία, τη χρήση, την προστασία και τη συντήρηση των συσκευών αυτών». Επομένως, γίνεται λόγος για δύο μορφές απάτης, ήτοι απάτη μέσω υπολογιστή και απάτη με υπολογιστή, οι οποίες διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους. Στην πρώτη περίπτωση υφίσταται εξαπάτηση φυσικού προσώπου, το οποίο λόγω της πλάνης προβαίνει σε περιουσιακή μετάθεση, ενώ στην δεύτερη περίπτωση υφίσταται επηρεασμός των δεδομένων ενός υπολογιστή, με άμεσο αποτέλεσμα την βλάβη της ξένης περιουσίας, χωρίς, όμως, να παρεμβληθεί στην διαδικασία το φυσικό πρόσωπο, στο οποίο επέρχεται η περιουσιακή βλάβη³. Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι οι σύγχρονες μορφές των εγκλημάτων αυτών, έχει διευκολύνει κατά πολύ την τέλεσή τους, αφού σε αρκετές περιπτώσεις ο δράστης «εξαπολύει» την εγκληματική του ενέργεια αποκλειστικά κατά ενός συστήματος πληροφοριών, χωρίς να έλθει σε επαφή με άνθρωπο με σκοπό να διεισδύσει δολίως στον κυβερνοχώρο προσβάλλοντας πλείστα έννομα αγαθά, καθώς και να καταρρίψει κάθε εμπόδιο στα πλαίσια της κυβερνοασφάλειας. Ειδικότερα, στα πλαίσια των τραπεζικών ηλεκτρονικών συναλλαγών δεν είναι λίγες οι φορές που αναφέρονται περιστατικά εξαπάτησης δικαιούχων τραπεζικών λογαριασμών, οι οποίοι απαντούν σε παραπλανητικά sms ή email και προβαίνουν σε αποκάλυψη των κωδικών πρόσβασης σε υπηρεσίες e-banking ή των στοιχείων των χρεωστικών/πιστωτικών τους καρτών, ενώ, παράλληλα, αυξητική τάση παρουσιάζει και η πιο σύγχρονη μορφή απάτης, η οποία επιτυγχάνεται μόνο με τον επηρεασμό του αυτοματοποιημένου προγράμματος Η/Υ, ήτοι χωρίς την παρεμβολή

---

3 Βλ. Κ. Φράγκος, Online κατ' άρθρο ερμηνεία Ποινικού Κώδικα, Άρθρο 386Α. Απάτη με υπολογιστή, μέσω sakkoulas-online.

φυσικού προσώπου, με σκοπό την παράνομη περιουσιακή μετατόπιση και διάθεση.

1.2. Σκοπός – Στόχοι

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η κατανόηση και η ανάλυση βασικών εννοιών του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και δη της έννοιας της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή, ήτοι δύο εγκλημάτων που κατά κόρον κυριαρχούν στις τραπεζικές ηλεκτρονικές συναλλαγές. Ακόμη, θα εξεταστούν ειδικότερα ζητήματα συρροής με τα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή με κύριο γνώμονα την ευρωπαϊκή και ελληνική νομοθεσία και νομολογία στα ανακύπτοντα νομικά και πραγματικά ζητήματα.

1.3. Διάρθρωση της εργασίας

Ιδιάζουσας σημασίας για τον αναγνώστη αποτελεί και η διάρθρωση του παρόντος πονήματος, η οποία διαμορφώνεται ως εξής: Αρχικώς, γίνεται μνεία στο νομοθετικό πλαίσιο και ειδικότερα στην εισαγωγή του άρθρου 386Α στον Ποινικό Κώδικα. Εν συνεχεία, εξετάζονται ενδελεχώς τα εγκλήματα της απάτης μέσω υπολογιστή και της απάτης με υπολογιστή στο πλαίσιο των τραπεζικών ηλεκτρονικών συναλλαγών. Ακολούθως, αναλύονται και προσεγγίζονται ευρύτεροι προβληματισμοί ειδικότερων ζητημάτων συρροής με εγκλήματα απάτης μέσω ή με υπολογιστή με απώτερο στόχο τη συνολική αξιολόγηση όλων των επιμέρους ζητημάτων που ανακύπτουν και την εξαγωγή συμπερασμάτων επ' αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

1. Ηλεκτρονικό Έγκλημα

1.1. Έννοια, βασικά χαρακτηριστικά και διακρίσεις ηλεκτρονικών εγκλημάτων

Με το διαδίκτυο και τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών να διεισδύουν ολοένα και περισσότερο στην καθημερινότητα, πολλαπλασιάζονται, όχι μόνο οι δυνατότητες για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, αλλά και οι κίνδυνοι παρουσίασης εγκληματικών δραστηριοτήτων. Οι όροι που χρησιμοποιούνται για την απόδοση του ηλεκτρονικού εγκλήματος συγκαταλέγονται αφενός στους γενικούς όρους e-crime και computer crime, ήτοι στα ελληνικά ηλεκτρονικό έγκλημα και αφετέρου στους ειδικούς όρους cybercrime και internet related crime, ήτοι σε ελληνική απόδοση δικτυακό έγκλημα και κυβερνοέγκλημα ή έγκλημα του κυβερνοχώρου. Βάσει των παραπάνω όρων, καθίσταται σαφές ότι το ηλεκτρονικό έγκλημα διαχωρίζεται σε εγκλήματα που διαπράττονται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών (computer crimes) και σε εγκλήματα που διαπράττονται ειδικά μέσω διαδικτύου (κυβερνοεγκλήματα - cyber crimes), ως ειδικότερη μορφή του ηλεκτρονικού εγκλήματος⁴. Επομένως, τεκμαίρεται ότι το ηλεκτρονικό έγκλημα «computer crime» προηγείται χρονικά και λογικά της κατηγορίας των κυβερνο-εγκλημάτων (cybercrime) καθώς σε σύγκριση με την παραδοσιακή ηλεκτρονική εγκληματικότητα παρουσιάζεται μια νέα, εν μέρει, μορφή εγκληματικότητας, η οποία διακρίνεται τόσο ως προς το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται, όσο και ως προς τις συνήθως υποδηλούμενες εγκληματικές προθέσεις των δραστών. Από την φαινομενολογία της εγκληματικότητας γίνεται πλέον λόγος για μια μετα-ηλεκτρονική εγκληματικότητα (Post-Computerkriminalitaet)⁵. Θα πρέπει να τονισθεί ότι η εγκληματικότητα δια μέσου των υπολογιστών ή άλλως γνωστή με τον όρο «computer crime» είναι μία εγκληματική πράξη για την ευδόκιμη τέλεση της οποίας απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η γνώση των υπολογιστών αλλά και η χρήση τους ως εργαλεία ή ως στόχοι της εγκληματικής πράξης. Το Κυβερνοέγκλημα εκδηλώνεται με

4 Βλ. Θεοχάρης Ι. Δαλακούρα, Ηλεκτρονικό Έγκλημα, 2019, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Ουσιαστικές και δικονομικές διατάξεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, σελ. 3-4

5 Βλ. Νικόλαο Δ. Φαραντούρη, Σύγχρονες εγκληματικές δράσεις στο Διαδίκτυο- Έννοιολογική προσέγγιση και ποινική αντιμετώπιση του Hacking και του φαινομένου της μόλυνσης με ιούς, ΠοινΔικ 2/2003 (ΕΤΟΣ 6ο), σελ. 192

ποικίλες μορφές. Οι κυριότερες στην Ελλάδα είναι οι απάτες μέσω Διαδικτύου, η παιδική πορνογραφία, το cracking και το hacking, η διακίνηση-πειρατεία λογισμικού, τα εγκλήματα σχετικά με πιστωτικές κάρτες, η διακίνηση ναρκωτικών και τα εγκλήματα στα chat rooms⁶.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν το έγκλημα στον κυβερνοχώρο συγκροτεί τον ίδιο τύπο εγκλήματος με το «κοινό» έγκλημα και η μοναδική διαφορά έγκειται στο ότι συμβαίνει σε διαφορετικό περιβάλλον και δη σε περιβάλλον διαδικτύου. Στην πραγματικότητα υπάρχουν εγκλήματα που γίνονται τόσο σε κοινό όσο και σε ηλεκτρονικό περιβάλλον, λ.χ. η συκοφαντική δυσφήμιση είναι ένα έγκλημα που γίνεται τόσο σε «κοινό» περιβάλλον, όσο και στο διαδίκτυο με την χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι μερικά από τα Κυβερνοεγκλήματα μπορούν να τελεστούν και εκτός διαδικτύου, σε κάθε περίπτωση, όμως, η χρήση του διαδικτύου υποβοηθάει σε μεγάλο βαθμό την ευχερέστερη τέλεσή τους. Συγκεκριμένα, η πορνογραφία ανηλίκων, η οποία υπάρχει και διώκεται ποινικά ακόμα και «εκτός σύνδεσης», έχει παρουσιάσει έξαρση λόγω της διάδοσης του διαδικτύου. Πολλά εγκλήματα που λαμβάνουν χώρα μέσω διαδικτύου διώκονται με βάση υπάρχουσες διατάξεις του ποινικού κώδικα, όπως η εξύβριση, η εκβίαση και η δυσφήμιση (απλή και συκοφαντική). Υπάρχουν, όμως, και εγκλήματα που γίνονται μόνο σε περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών, χωρίς δηλαδή να υπάρχει σύνδεση των υπολογιστών με το διαδίκτυο. Για παράδειγμα είναι η χωρίς δικαίωμα αντιγραφή προγράμματος από δισκέτα, USB ή cd-Rom σε ηλεκτρονικό υπολογιστή (άρθρο 370 Γ §1 του ΠΚ). Ενώ μία άλλη κατηγορία ηλεκτρονικών εγκλημάτων λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά σε περιβάλλον του κυβερνοχώρου, όπως είναι η μεταφορά κρυπτογραφικών κειμένων χωρίς σχετική άδεια ή η διάδοση παιδικού πορνογραφικού υλικού δια του κυβερνοχώρου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι μια συνήθης και επικίνδυνη μορφή εγκληματικότητας που εντοπίζεται στο Διαδίκτυο είναι η αλλοίωση ή διαγραφή των δεδομένων με ιούς, οι οποίοι είναι ειδικά προγράμματα που έχουν την ικανότητα να εξαπλώνονται και διαδίδονται από μόνα τους. Επομένως, το έγκλημα που τελείται σε περιβάλλον «cyberspace» αποτελεί έγκλημα σχετιζόμενο με τον κυβερνοχώρο ή

---

6 Βλ. Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο, Η/Υ και τηλεπικοινωνίες στο ελληνικό δίκαιο, 2017, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Κεφάλαιο 7 Ποινικό Δίκαιο & Διαδίκτυο, 7.2. Μορφές ηλεκτρονικού εγκλήματος, σελ. 330

έγκλημα που γίνεται στον κυβερνοχώρο ή έγκλημα που διαπράττεται με τη βοήθεια του κυβερνοχώρου⁷.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ηλεκτρονικών εγκλημάτων και ειδικότερα του κυβερνοεγκλήματος, σε σχέση με τον τόπο, τρόπο, τον χρόνο και την απόδειξη τέλεσής τους, είναι συγκεκριμένα ο διασυνοριακός χαρακτήρας, η δυσκολία εύρεσης του δράστη, η ανωνυμία, η ευκολία πρόσβασης και διάπραξης εγκληματικής δράσης, η ταχύτητα, η απροθυμία καταγγελιών και η διακρατική συνεργασία εξειδικευμένων και τεχνολογικά εξοπλισμένων διωκτικών αρχών⁸.

Τα γνήσια εγκλήματα του κυβερνοχώρου γίνονται αποκλειστικώς με τη χρήση του διαδικτύου. Σε ενδεχόμενο που ο υπολογιστής δεν είναι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο, αλλά εκτελεί αυτοτελώς, οποιοδήποτε έγκλημα κι εάν εκτελεστεί λέγεται έγκλημα που γίνεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή (computer crime). Σε περίπτωση που ο υπολογιστής είναι ο στόχος τότε έχουμε τα εγκλήματα που αφορούν τη δολιοφθορά των συγκροτημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών ή των δικτύων υπολογιστών, τη δολιοφθορά των λειτουργικών συστημάτων και των προγραμμάτων, την κλοπή των στοιχείων πληροφοριών, τα εγκλήματα που αναφέρονται στην πνευματική ιδιοκτησία, όπως το λογισμικό υπολογιστών. Ενώ στην περίπτωση όπως η διαδικτυακή άπατη, απάτες πιστωτικών καρτών, απάτες που περιλαμβάνουν τις ηλεκτρονικές μεταφορές χρημάτων, απάτες τηλεπικοινωνιών και απάτες σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο και την ηλεκτρονική ανταλλαγή δεδομένων, ο υπολογιστής συμβάλει στο έγκλημα. Ο υπολογιστής γίνεται «συνεργός» σε πολλά εγκλήματα όπως η διάδοση ναρκωτικών, ξέπλυμα χρήματος και παράνομες τραπεζικές συναλλαγές, παιδική πορνογραφία, BBSs που υποστηρίζουν την παράνομη δραστηριότητα και τέλος τζόγος Διαδικτύου. Επιπρόσθετα, έχουμε εγκλήματα σχετικά με την επέκταση των υπολογιστών, όπως πειρατεία λογισμικού, παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων των προγραμμάτων υπολογιστών, και παράνομο εξοπλισμό υπολογιστών αγοράς και προγράμματα⁹.

1.2. Νομοθετικό Πλαίσιο

---

7 Βλ. Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο, ό.π., σελ. 331-333.

8 Βλ. Θεοχάρης Ι. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 5-6

9 Βλ. Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο, ό.π., σελ. 334

Ορόσημο στον τομέα αυτό αποτελεί, βεβαίως, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Κυβερνοέγκλημα. Η Επιτροπή που συνέστησε το Συμβούλιο της Ευρώπης το έτος 1997 για την προώθηση μιας διεθνούς νομοθεσίας κατάλληλης για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας στον Κυβερνοχώρο, εξέδωσε τη Σύσταση R (89) 9 για το έγκλημα που διαπράττεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή και τη Σύσταση R (95) 13 για προβλήματα ποινικού δικονομικού δικαίου σε σχέση με την τεχνολογία της πληροφορικής, ενώ κυριότερο έργο της ήταν η κατάρτιση της υπ' αριθμ. 185 Σύμβασης για το «Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο» που υπογράφηκε στις 23.11.2001 στη Βουδαπέστη. Ακολούθως, στις 28.1.2003 υπογράφηκε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση αυτή σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω Συστημάτων Υπολογιστών. Αναμένεται να εκδοθεί και Δεύτερο Πρωτόκολλο για τη Διεθνή Συνεργασία στο Κυβερνοέγκλημα και την ηλεκτρονική απόδειξη που θα περιέχει διατάξεις για περισσότερο αποτελεσματική αμοιβαία βοήθεια, για συνεργασία με παρόχους σε άλλες δικαιοδοσίες, το νομικό πλαίσιο και εγγυήσεις για τις πρακτικές που επιτρέπουν εκτεταμένες διασυνοριακές έρευνες, καθώς και δικαιοκρατικές εγγυήσεις και εγγυήσεις για προστασία προσωπικών δεδομένων¹⁰.

Ποιοι είναι, λοιπόν, οι Σκοποί της Σύμβασης; Η υπ' αριθμ. 189 Σύμβαση, η οποία αναφέρεται και ως Σύμβαση της Βουδαπέστης, έχει ως στόχο την εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων του ουσιαστικού ποινικού δικαίου που αφορούν τα αδικήματα που διαπράττονται στον κυβερνοχώρο, παράλληλα, δε, προβλέπει διατάξεις δικονομικού ποινικού δικαίου, οι οποίες είναι απαραίτητες για την έρευνα, δίωξη και εκδίκαση εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο, καθώς και εγκλημάτων που διαπράττονται με τη χρήση συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, ενώ, ακόμα, θέτει τις βάσεις για άμεση και αποτελεσματική διεθνή συνεργασία. Ειδικότερα, η Σύμβαση περιλαμβάνει τέσσερις κατηγορίες αδικημάτων, για τα οποία τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη πρέπει να προβαίνουν στη θέσπιση κατάλληλων μέτρων. Ο πρώτος τίτλος αφορά τα αδικήματα ενάντια στην εμπιστευτικότητα, ακεραιότητα και διαθεσιμότητα των δεδομένων και συστημάτων υπολογιστών. Η δεύτερη κατηγορία αδικημάτων είναι τα σχετιζόμενα με υπολογιστές, όπως η απάτη με υπολογιστή, ήτοι η εκ προθέσεως και δίχως δικαίωμα βλάβη στην περιουσία άλλου που έχει σκοπό την προσπόριση οικονομικού οφέλους σε άλλο πρόσωπο, με την εισαγωγή, μεταβολή, διαγραφή ή απόκρυψη δεδομένων ή

---

10 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, Δίκαιο Πληροφορικής, 4η έκδ. 2021, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 399-400

παρεμβολή στη λειτουργία ενός συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η τρίτη κατηγορία αδικημάτων είναι τα σχετικά με το περιεχόμενο. Σε αυτά περιλαμβάνεται το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας, στο οποίο έγινε παραπάνω αναφορά. Πιο πέρα, η τέταρτη κατηγορία αφορά τα αδικήματα σε σχέση με την παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η Σύμβαση παραπέμπει στις αντίστοιχες διεθνείς συνθήκες, όπως η Σύμβαση της Βέρνης, η Σύμβαση TRIPS και η Συνθήκη του ΠΟΔΙ¹¹.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται και στις διατάξεις του ποινικού δικονομικού δικαίου που περιέχει η Σύμβαση. Καταρχήν, προβλέπεται η άμεση διαφύλαξη δεδομένων αποθηκευμένων σε σύστημα υπολογιστή και η άμεση απόκτηση και γνωστοποίηση διακινούμενων δεδομένων (άρθρα 16 και 17 της Σύμβασης). Ακόμα, προβλέπεται η εντολή παροχής πληροφοριών (διαταγή επίδειξης) καθώς και η έρευνα και κατάσχεση αποθηκευμένων στοιχείων σε ηλεκτρονικό υπολογιστή (άρθρα 18 και 19 της Σύμβασης). Επιπρόσθετα, προβλέπεται η συλλογή διακινούμενων δεδομένων σε πραγματικό χρόνο, ήτοι η πρόσβαση στα δεδομένα κίνησης και η πρόσβαση σε δεδομένα περιεχομένου, ενώ ρυθμίζεται και το ζήτημα της παγίδευσης και υποκλοπής περιεχομένου δεδομένων (άρθρα 20 και 21 της Σύμβασης)¹². Τέλος, οι διατάξεις διεθνούς δικαστικής συνεργασίας αναφέρονται στην έκδοση, την αμοιβαία συνδρομή, παροχή πληροφοριών, διαφύλαξη δεδομένων αποθηκευμένων σε σύστημα υπολογιστών και γνωστοποίηση των διαφυλαγμένων διακινούμενων δεδομένων. Θα πρέπει να τονισθεί ότι η Σύμβαση ρυθμίζει την συνέργεια, την απόπειρα και την υποκίνηση ηλεκτρονικών εγκλημάτων καθώς και την ευθύνη των επιχειρήσεων, ενώ τονίζεται η αναγκαιότητα της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών για την καταπολέμηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος καθώς και η αρμοδιότητα και η δικαιοδοσία των δικαστηρίων σχετικά με τα εγκλήματα αυτά, ενώ εισάγει την υποχρέωση εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών σε θέματα εγκλημάτων στον Κυβερνοχώρο σε ζητήματα τόσο ποινικού όσο και αστικού Δικαίου¹³. Με βάση τα ανωτέρω, γίνεται αντιληπτό ότι η Σύμβαση της Βουδαπέστης αποτέλεσε ένα κείμενο πρωτοποριακό για την εποχή της ψήφισής του, του οποίου οι προβλέψεις παραμένουν επίκαιρες και μετά από 20 χρόνια, ενώ έχει κυρωθεί από όλες τις μεγάλες χώρες και ιδίως αυτές που έχουν τη μεγαλύτερη υποδομή πρόσβασης στο διαδίκτυο και

11 Βλ. Θεοχάρης Ι. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 1-3, Ι. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ. 400-401.

12 Βλ. Θεοχάρης Ι. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 18-20

13 Βλ. Γ. Ζέκος, Διαδίκτυο & τεχνητή νοημοσύνη στο Ελληνικό δίκαιο, 2022, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ.435

ελέγχουν το μεγαλύτερο τμήμα των διακινούμενων δεδομένων, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία και τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ¹⁴.

Η επικύρωση της Σύμβασης της Βουδαπέστης και η ενσωμάτωσή της 2013/40/ΕΕ Οδηγίας εδραιώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν.4411/2016 (Α' 142). Με την οδηγία 2011/92/ΕΕ σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου, θεσπίστηκαν μέτρα με στόχο την προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών στα ζητήματα αυτά. Ακολούθως, με την οδηγία 2013/40/ΕΕ για τις επιθέσεις κατά των συστημάτων πληροφοριών, με την οποία καταργήθηκε η απόφαση-πλαίσιο 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24.12.2005, στόχος αποτελεί η εναρμόνιση της ποινικής νομοθεσίας των κρατών-μελών και στη βελτίωση της συνεργασίας των αρμόδιων αρχών τους καθώς και των αρμόδιων ειδικευμένων οργανισμών και φορέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αδικήματα που προβλέπονται στην οδηγία είναι τα εξής: α) παράνομη πρόσβαση σε συστήματα πληροφοριών, β) παράνομη παρεμβολή σε σύστημα, γ) παράνομη παρεμβολή σε δεδομένα, δ) παράνομη υποκλοπή και ε) εργαλεία για τη διάπραξη των ως άνω αδικημάτων. Τέλος, στις 7.2.2013 η Επιτροπή εξέδωσε την Κοινή Ανακοίνωση για τη στρατηγική της ΕΕ στον τομέα της κυβερνοασφάλειας και παράλληλα, κατέθεσε πρόταση οδηγίας για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών που ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 6.7.2016. Η οδηγία (ΕΕ) 2016/1148 «σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφάλειας συστημάτων δικτύου και πληροφοριών σε ολόκληρη την Ένωση» τέθηκε σε ισχύ τον Αύγουστο του 2016 και ενσωματώθηκε στο Ελληνικό δίκαιο με το Ν. 4577/2018¹⁵.

1.3. Εισαγωγή του άρθρου 386Α ΠΚ και τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα μέχρι και σήμερα

Με το άρθρο 5 του ν.1805/1988 προστέθηκε στον Ποινικό Κώδικα το άρθρο 386Α, με τίτλο «Απάτη με υπολογιστή», σύμφωνα με το οποίο: *«Όποιος με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία,*

---

14 Βλ. Ε. Βαγενά, Το νέο θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση του κυβερνοεγκλήματος, ΔΙΤΕ (πρώην ΔιΜΕΕ), τ.1/2017 - έτος 14ο, σελ. 32

15 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ. 402-403

επηρεάζοντας τα στοιχεία υπολογιστή είτε με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος είτε με επέμβαση κατά την εφαρμογή του είτε με χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλειπών στοιχείων είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με τις ποινές του προηγούμενου Άρθρου. Περιουσιακή βλάβη υφίσταται και αν τα πρόσωπα που την υπέστησαν είναι άδηλα. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν παθόντες είναι ένα ή περισσότερα πρόσωπα». Η διάταξη αυτή διατυπώθηκε σχεδόν κατ' αντιγραφή της αντίστοιχης παραγράφου του γερμανικού ποινικού κώδικα (263a) με σκοπό να καλύψει κενά εφαρμογής της κοινής απάτης, ενόψει των προσβολών της περιουσίας με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, όπου δεν μεσολαβεί παραπλάνηση ανθρώπου. Την χρονική εκείνη περίοδο, το κυρίαρχο φαινόμενο προσβολής της περιουσίας με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή (H/Y) συνίστατο στη χωρίς δικαίωμα χρήση κωδικών καρτών αυτόματης τραπεζικής ανάληψης. Εν συνεχεία, με την ανάπτυξη του διαδικτύου άρχισε να καθίσταται σαφές ότι υπάρχουν πράξεις που διευκολύνονται απλώς με τη χρήση H/Y και άλλες που συνιστούν «εγκλήματα κυβερνοχώρου» και προσβάλλουν νέα έννομα αγαθά που χρήζουν ειδικής ρύθμισης¹⁶. Μέχρι πρότινος, βάσει της αρχής «κανένα έγκλημα δίχως νόμο», καλούνταν να αντιμετωπίσουν τις συμπεριφορές αυτές με το έως τότε υφιστάμενο ποινικό οπλοστάσιο, το οποίο όμως είχε καταστεί πια «παρωχημένο».

Απώτερος σκοπός της διάταξης ήταν να τιμωρηθούν και οι στο μέλλον αναφυόμενες πράξεις που απορρέουν από τις δυνατότητες της τεχνολογίας, γεγονός που δικαιολογεί τον λόγο που ο Έλληνας νομοθέτης θέσπισε ως τρόπο τέλεσης και τον «με οποιονδήποτε άλλο τρόπο» επηρεασμό των στοιχείων του υπολογιστή. Ωστόσο, διαφοροποιήθηκε, κατά τον τρόπο αυτόν, από τον Γερμανό νομοθέτη, ο οποίος όχι μόνο δεν είχε προβεί στην αόριστη αυτή διατύπωση, αλλά αντιθέτως είχε προβλέψει ρητά ως τρόπο τέλεσης στην αντίστοιχη γερμανική διάταξη την περίπτωση της χωρίς δικαίωμα χρήσης δεδομένων. Η αστοχία της διατύπωσης της διάταξης από τον Έλληνα νομοθέτη γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτή, εάν αναλογιστεί κανείς ότι η πράξη «ανάληψης χρημάτων από ΑΤΜ με χρήση κάρτας από μη νόμιμο δικαιούχο», ήτοι η πράξη της «χωρίς δικαίωμα χρήσης δεδομένων», ήταν από τις πρώτες περιπτώσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η ελληνική νομολογία. Συνεπώς, το οριζόμενο «είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο»

---

16 Βλ. Γ. Νούσκαλη, «Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y): Το παρελθόν και το μέλλον του άρθρου 386Α ΠΚ, ιδίως υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην Ευρωπαϊκή ένωση», ΠοινΔικ 2/2003 (ΕΤΟΣ 6ο), σελ.178

φαίνεται ως γενική, αόριστη και ως εκ τούτου προβληματική και αμφίβολης συνταγματικότητας διατύπωση, αφού δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται πλήρως στην *lege certa*¹⁷.

Θα μπορούσε ενδεικτικά να αναφερθεί ότι το έως τότε ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν κάλυπτε περιπτώσεις π.χ. παρακώλυση λειτουργίας συστήματος υπολογιστή και δεν υπήρχαν ξεχωριστές ρυθμίσεις για την αλλοίωση ή τη φθορά των δεδομένων. Η τελευταία, μάλιστα, σύμφωνα και με μέρος της θεωρίας άποψη, μπορούσε σε κάποιες περιπτώσεις να καλυφθεί και από το πραγματικό της διάταξης για τη φθορά της ξένης ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, βάσει της προϊσχύσασας μορφής του νόμου, η φθορά, αλλοίωση ή άλλη επέμβαση σε δεδομένα δεν μπορούσε να τιμωρηθεί, γιατί τα δεδομένα δεν αποτελούν «πράγμα» με την έννοια της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Τιμωρητέα ήταν μόνο η φθορά στον υλικό φορέα των δεδομένων π.χ. στον Η/Υ ή server, ενώ η αλλοίωση αυτών καθαυτών των δεδομένων μπορούσε να τιμωρηθεί μόνο αν επρόκειτο α) για προσωπικά δεδομένα, μέσω του νόμου προστασίας προσωπικών δεδομένων και β) για «έγγραφο» με την έννοια του αρ. 13 περ. γ' ΠΚ, μέσω της υπεξαγωγής εγγράφου (222 ΠΚ)¹⁸.

Το άρθρο 386Α ΠΚ, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 2 παρ. 11 του ν. 4411/2016 (Α' 142) και εφαρμόστηκε έως την κατάργησή του με την ταυτόχρονη θέση σε εφαρμογή του νέου Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019), είχε την εξής μορφή: *«Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας το αποτέλεσμα της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων είτε με τη μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή είτε με χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων είτε με τη χωρίς δικαίωμα χρήση δεδομένων είτε με τη χωρίς δικαίωμα παρέμβαση σε πληροφοριακό σύστημα, τιμωρείται με τις ποινές του προηγούμενου άρθρου. Περιουσιακή βλάβη υφίσταται και αν τα πρόσωπα που την υπέστησαν είναι άδηλα. Για την εκτίμηση του ύψους της ζημίας είναι αδιάφορο αν οι παθόντες είναι ένα ή περισσότερα άτομα»*. Συγκριτικά με την προϊσχύσασα μορφή της διάταξης, αφενός αντικαθίσταται η φράση «στοιχεία υπολογιστή» με τη φράση «αποτέλεσμα της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών

---

17 Βλ. Μαργαρίτη Μ./Μαργαρίτη Α., Ερμηνεία και εφαρμογή ΠΚ, 3η έκδ., ΠΝ Σάκκουλας, άρθρ. 386Α, αρ 8.

18 Βλ. Ε. Βαγενά, ό.π., σελ. 29-30.

δεδομένων» εισάγοντας τον ορισμό των «ψηφιακών δεδομένων» με την προσθήκη της περίπτωσης ζ' στο άρθρο 13 του ΠΚ και αφετέρου επέρχονται αλλαγές στους επιμέρους τρόπους τέλεσης της πράξης του «επηρεασμού του αποτελέσματος της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων». Ειδικότερα, προστέθηκε η πράξη της «χωρίς δικαίωμα χρήσης δεδομένων», αφαιρέθηκε η υπαλλαγή της «επέμβασης κατά την εφαρμογή του προγράμματος», προστέθηκε η πράξη της «χωρίς δικαίωμα παρέμβασης σε πληροφοριακό σύστημα» και αφαιρέθηκε η γενική ρήτρα «με οποιονδήποτε άλλο τρόπο»¹⁹. Εν όψει της θέσπισης του ν. 4411/2016 και της προσθήκης της έννοιας «ψηφιακό δεδομένο» στο άρθρο 13 ΠΚ, επιβεβλημένη κρίθηκε και η εξέταση αν το κρυπτοχρήμα αποτελεί ψηφιακό δεδομένο. Εν προκειμένω, το μπίτκοϊν και οι συνεχιστές του δεν αποτελούν νομίσματα, αλλά είδη χρήματος υπό την ευρεία έννοια και συνεπώς ορθότερος όρος είναι ο όρος «κρυπτοχρήμα» και όχι «κρυπτονόμισμα». Στο πλαίσιο της ελληνικής έννομη τάξης το κρυπτοχρήμα δεν αποτελεί πράγμα ή αξιόγραφο, αλλά ψηφιακό δεδομένο, έγγραφο και δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με τον ν. 4411/2016, ο οποίος κύρωσε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω συστημάτων υπολογιστών, και μετέφερε στο ελληνικό δίκαιο την Οδηγία 2013/40/ΕΕ, ορθότερη από τις ανωτέρω ιδιότητες του κρυπτοχρήματος κρίθηκε για την αποτελεσματικότερη ποινική προστασία του εκείνη του ψηφιακού δεδομένου. Η ιδιότητα αυτή θα πρέπει να προτιμηθεί αφενός επειδή είναι ειδικότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες ιδιότητες του κρυπτοχρήματος ως εγγράφου και προσωπικού δεδομένου, αφετέρου δε επειδή επιτρέπουν την εφαρμογή των διατάξεων που εντάχθηκαν στον Ποινικό Κώδικα με τον ν.4411/2016, οι οποίες για πρώτη φορά παρέχουν στην ελληνική πολιτεία ένα σύγχρονο και εξειδικευμένο οπλοστάσιο για την αντιμετώπιση του κυβερνοεγκλήματος και γενικότερα του ηλεκτρονικού εγκλήματος²⁰.

Με τον νόμο 4619/2019 απαριθμούνται, πλέον, περιοριστικά οι τρόποι τέλεσης του αδικήματος (αφαίρεση διαζευκτικού συνδέσμου «είτε»), ενώ περιλαμβάνει πλέον και έναν πέμπτο τρόπο τέλεσης («ε. με τη χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού

19 Βλ. Ι. Μοροζίνη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, Ηλεκτρονικό Έγκλημα, ό.π., σελ. 170

20 Βλ. Εμμανουήλ Δ. Μεταξάκη, Μπίτκοϊν (bitcoin), κρυπτοχρήμα και κυβερνοέγκλημα, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, 2017, σελ. 130-132

προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων...»). Η μορφή της διάταξης της απάτης μέσω υπολογιστή, όπως αυτή αναδιατυπώθηκε με τον πρόσφατο νόμο 4855/2021, σημειώνει τις εξής αλλαγές και προσθήκες: Το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 386 ΠΚ τροποποιείται με την προσθήκη της περίπτωσης ιδιαίτερα μεγάλης προξενθείσας ζημίας και του πλαισίου ποινής και δη: «1. Όποιος με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων βλάπτει ξένη περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με σκοπό από τη βλάβη αυτής της περιουσίας να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος τιμωρείται με φυλάκιση, και αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή. Αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή. 2. Αν η απάτη στρέφεται άμεσα κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες (1.000) ημερήσιες μονάδες. Η πράξη αυτή παραγράφεται μετά είκοσι (20) έτη.». Αντίστοιχα, η περ. ε' του πρώτου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 386Α ΠΚ (απάτη με υπολογιστή) τροποποιείται με την προσθήκη της περίπτωσης ιδιαίτερα μεγάλης προξενθείσας ζημίας και του αντίστοιχου πλαισίου ποινής και η διάταξη διαμορφώνεται πλέον ως εξής: «ε) με τη χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων τιμωρείται με φυλάκιση, και αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή. Αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή.». Τέλος, με τον ν.4947/2022 στο άρθρο 13 του ΠΚ, που αφορά στην έννοια των όρων του Κώδικα, προστίθεται περ. η' για τους αναφερόμενους στο άρθρο 2 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 ορισμούς «μέσο πληρωμής πλην των μετρητών» και «προστατευμένος μηχανισμός, αντικείμενο ή αρχείο», ενώ στο άρθρο 386Α ΠΚ επέρχονται οι εξής αλλαγές: α) στην περ. β' της παρ. 1 και στην παρ. 2 η αναφορά σε πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή και στη λειτουργία αυτού αντικαθίσταται από την αναφορά στο πληροφοριακό σύστημα, β) στην παρ. 1: βα) στις περ. γ' και δ' η αναφορά σε δεδομένα υπολογιστή εξειδικεύεται ως αναφορά σε ψηφιακά

δεδομένα, ββ) στην περ. δ' προστίθεται η αναφορά στη μετάδοση ψηφιακών δεδομένων, βγ) στην περ. ε' προστίθεται η αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση νομισματικής αξίας και συνεπώς διαμορφώνεται ως εξής: «1. Όποιος, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, επηρεάζοντας το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων υπολογιστή: α) με τη μη ορθή διαμόρφωση προγράμματος υπολογιστή, β) με τη χωρίς δικαίωμα παρέμβαση σε πληροφοριακό σύστημα, γ) με τη χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών ψηφιακών δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας, δ) με τη χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή, μετάδοση ή εξάλειψη ορθών ψηφιακών δεδομένων υπολογιστή, ιδίως ψηφιακών δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας, ή ε) με τη χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων ή νομισματικής αξίας τιμωρείται με φυλάκιση, και αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή. Αν η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000) ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή.»²¹.

---

21 Βλ. Αιτιολογική έκθεση του ν.4947/2022 «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης- πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 123) και λοιπές επείγουσες διατάξεις.» μέσω hellenicparliament.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

2.1. Απάτη Μέσω Υπολογιστή (386 ΠΚ)

2.1.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό

Η απάτη, όπως και η εκβίαση, αποτελεί έγκλημα βλάβης της περιουσίας με τη διαφορά - μεταξύ άλλων - ότι η περιουσιακή «μετατόπιση» και διάθεση εν προκειμένω δεν γίνεται με εξαναγκασμό αλλά με εξαπάτηση. Η σημερινή μορφολογική αποτύπωση της απάτης, ως εγκλήματος κατά της περιουσίας, είναι προϊόν του οικονομικού φιλελευθερισμού του 19ου αιώνα και της νομικής εξέλιξης που επηρεάστηκε από αυτόν.²² Ως περιουσία νοείται, κατά την «οικονομική θεωρία», η οποία είναι και η πλέον κρατούσα, το σύνολο των οικονομικών αγαθών του προσώπου που έχουν χρηματική αξία. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί δύο ακόμα θεωρίες ως προς την έννοια της περιουσίας και δη η «νομική θεωρία», που ορίζει την περιουσία ως το σύνολο των περιουσιακών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενός προσώπου ανεξάρτητα από την οικονομική τους αξία και οι ενδιάμεσες «νομικο-οικονομικές θεωρίες» που δέχονται ότι στην περιουσία ανήκουν όλες οι οικονομικές αξίες ενός προσώπου που προστατεύονται ή τουλάχιστον δεν αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη, με αποτέλεσμα να μην εντάσσονται στην έννοια της περιουσίας και να μην προστατεύονται αξιώσεις από απαγορευμένες ή ανήθικες δικαιπραξίες²³. Στην απάτη μέσω υπολογιστή συνηθίζεται το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό να συνίσταται σε χρήματα, που υπάρχουν σε λογαριασμούς τραπεζής και μπορούν, δια της εξαπατήσεως του δικαιούχου τους, να διατεθούν μέσω του ευρέως γνωστού internet banking ²⁴. Είναι πλέον συνήθη στην πράξη τα εγκλήματα phishing και pharming με τα οποία επιτυγχάνεται η αποστολή παραπλανητικών e-mail και πλαστών ιστοσελίδων αντίστοιχα, με απώτερο σκοπό την κλοπή εμπιστευτικών πληροφορικών, όπως ενός αριθμού τραπεζικού λογαριασμού ή ενός PIN της χρεωστικής/πιστωτικής κάρτας.

2.1.2. Τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος

Ο τόπος τέλεσης του διαδικτυακού εγκλήματος αποτελεί κεντρικό χαρακτηριστικό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ποινικό δίκαιο. Είναι πάντοτε έγκλημα αποστάσεως, αφού αλλού εκδηλώνεται η συμπεριφορά του δράστη και αλλού το

22 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα, 3η έκδ., 2020, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ.76

23 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ.8-11

24 Βλ. Π. Φιλόπουλο, Ποινική Προστασία Απορρήτου, 2015, εκδ. Σάκκουλα, σελ.42-51

(ενδεχόμενο) αξιόποιο αποτέλεσμα. Μάλιστα, η φύση της τεχνολογίας επιτρέπει την διακίνηση δεδομένων παντού όπου καθίσταται δυνατή η διαδικτυακή πρόσβαση. Επομένως, συχνά γίνεται λόγος για διαδικτυακό έγκλημα που αποκτά διασυνοριακό χαρακτήρα, ήτοι οι τόποι τέλεσης του εγκλήματος εντοπίζονται σε περισσότερα κράτη²⁵.

Αδιαμφισβήτητα, τα τοπικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων του διαδικτυακού εγκλήματος αποτελούν ιδιαίτερος περίπλοκο ζήτημα. Ενώ η διαμόρφωση κοινών κανόνων σε παγκόσμιο επίπεδο μέσω μιας διεθνούς σύμβασης φαντάζει μια μακρινή και ουτοπική λύση προς το παρόν, η εφαρμογή εθνικών κανόνων διεθνούς ποινικού δικαίου φαίνεται να αποτελεί μια λογική επιλογή με σταθερό ρυθμιστικό πλαίσιο και ένα ικανοποιητικό επίπεδο ασφάλειας δικαίου. Χωρίς, ωστόσο, να σημαίνει ότι δεν απαιτείται και η ανάλογη προσαρμογή των παραδοσιακών κανόνων στις ιδιαιτερότητες του διαδικτύου και των νέων μορφών εγκλημάτων. Ιδιάζουσας σημασίας είναι τόσο το είδος της αξιόποινης πράξης όσο και η μορφή της εκάστοτε διαδικτυακής επικοινωνίας. Αυτή η προσέγγιση δέχεται κατ' αρχήν την εφαρμογή της αρχής της εδαφικότητας, αλλά με κάποιες ιδιομορφίες και διακρίσεις σε ορισμένες περιπτώσεις. Ειδικότερα, όταν ο χρήστης αναρτά δεδομένα στα οποία έχουν τρίτοι πρόσβαση, τόπος τέλεσης λογίζεται τόσο ο τόπος φυσικής παρουσίας του χρήστη κατά την ανάρτηση αυτών όσο και ο τόπος αποθήκευσης των δεδομένων στους διακομιστές, εφόσον ο χρήστης γνωρίζει τον τόπο αποθήκευσης. Επίσης, όταν ο χρήστης αποστέλλει δεδομένα σε τρίτους τόπος τέλεσης είναι και ο τόπος όπου επέρχεται το τυχόν αποτέλεσμα (βλάβη ή συγκεκριμένος κίνδυνος)²⁶.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, στον προΐσχύσαντα Ποινικό Κώδικα είχε προστεθεί με τον ν. 4267/2014 στο άρθρο 5 μία τρίτη παράγραφος, η οποία διέκρινε αδικαιολόγητα την αρχή της εδαφικότητας για το διαδικτυακό έγκλημα και συγκεκριμένα «Όταν η πράξη τελείται μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, τόπος τέλεσης θεωρείται και η ελληνική επικράτεια, εφόσον στο έδαφός της παρέχεται πρόσβαση στα συγκεκριμένα μέσα, ανεξάρτητα από τον τόπος εγκατάστασής τους.». Σύμφωνα δε με την αιτιολογική έκθεση του άνω νόμου «Η προσθήκη της εν λόγω ρύθμισης αποτελεί υποχρέωση, η οποία προκύπτει από διάφορα νομικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ των οποίων η Οδηγία που ενσωματώνεται με το παρόν σχέδιο νόμου, καθώς και η Οδηγία 2013/40/ΕΕ

25 Βλ. Δ. Κιούπη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ.41-42

26 Βλ. Δ. Κιούπη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 61-62

για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών, για την οποία υφίσταται επίσης υποχρέωση συμμόρφωσης. Τέλος, μια τέτοια επιλογή εναρμονίζεται και με τις αρχές της καλής νομοθέτησης»²⁷. Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω ρύθμιση, κατά το ελληνικό δίκαιο, όλα τα εγκλήματα που τελούνται μέσω διαδικτύου, ως τόπος τέλεσης έχουν την ημεδαπή απλώς και μόνο επειδή παρέχεται πρόσβαση στα συγκεκριμένα μέσα. Η θεωρητικά εσφαλμένη, τεχνολογικά αστήρικτη και δικαιοπολιτικά επικίνδυνη νομοθετική αυτή παρέμβαση²⁸ εντοπίστηκε εντέλει από τον ποινικό νομοθέτη και στον νέο Ποινικό Κώδικα (ν. 4619/2019) η σχετική ρύθμιση καταργήθηκε.

2.1.3. Αντικειμενική υπόσταση

Υποκείμενο του εγκλήματος μπορεί να είναι οποιοσδήποτε («όποιος») χωρίς να απαιτείται κάποια ιδιαίτερη ιδιότητα. Πρόκειται, λοιπόν, για έγκλημα κοινό και όχι ιδιαίτερο. Αντικείμενο τέλεσης της πράξης αποτελεί το εκάστοτε υλικό σύνολο της περιουσίας, η οποία συνδέεται με συγκεκριμένο πρόσωπο. Η βλάβη είναι νοητή με τη μορφή της μείωσης της περιουσίας ως συνόλου κι τούτο διότι τα περιουσιακά αντικείμενα δεν έχουν ορισμένη ατομικότητα κατά τη στιγμή της προσβολής. Πράξεις της απάτης κατά το 386 ΠΚ είναι: (i) κατά διαζευκτική διατύπωση, η παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή η αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων, (ii) η παραπλάνηση άλλου («πείθοντας κάποιον») για να προβεί σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή που συνεπάγεται περιουσιακή διάθεση και (iii) η βλάβη της ξένης περιουσίας, η οποία αιτιωδώς εμφανίζεται ως επακόλουθο τόσο της περιουσιακής διάθεσης όσο και της πράξης εξαπάτησης. Συνεπώς, η βλάβη της περιουσίας επέρχεται ύστερα από την πράξη, παράλειψη ή ανοχή στην οποία «παραπείσθηκε» να προβεί ένα άτομο, εξαιτίας της συμπεριφοράς εξαπάτησης (: παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών, αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων)²⁹. Επιπλέον, για την συγκρότηση της απάτης δεν απαιτείται ταυτότητα παραπλανηθέντος και βλαβέντος. Ως εκ τούτου, υφίσταται απάτη και όταν ο απατώμενος είναι πρόσωπο διάφορο του βλαπτομένου, αρκεί ο απατώμενος να έχει τη δυνατότητα κατά νόμο ενέργειας πράξεως επιζήμιας για τον βλαπτόμενο,³⁰ γνωστή και ως «τριγωνική απάτη». Κατά την ορθότερη και κρατούσα

27 Βλ. άρθρο 2 της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4267/2014, σελ. 1

28 Βλ. Δ. Κιούπη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ.52-54

29 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 78

30 Βλ. ΑΠ 506/1994 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 1994, σελ. 627

άποψη αρκεί τόσο η νομική δυνατότητα διάθεσης της ξένης περιουσίας όσο και μία πραγματική σχέση εγγύτητας του πλανώμενου προς αυτήν. Η αρεοπαγίτικη νομολογία επισημαίνει ότι αρκεί ο πλανώμενος να μπορεί από τον νόμο ή από τα πράγματα να ενεργήσει την επιζήμια για τον βλαπτόμενο πράξη ή παράλειψη. Η άποψη αυτή τελεί μεν σε αρμονία προς την οικονομική έννοια της περιουσίας, αλλά καταλήγει σε μια τόσο ευρεία διατύπωση που καθιστά αναγκαία την οριοθέτησή της³¹. Οι τρόποι με τους οποίους δύναται να διαπραχθεί το έγκλημα της απάτης είναι αναλυτικά οι εξής:

α) Παράσταση ψευδούς γεγονότος είναι η ανακοίνωση σε άλλον ότι ένα γεγονός υπάρχει ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Η παράσταση μπορεί να είναι είτε ρητή λ.χ. ο δράστης εμφανίζεται ότι μετέχει σε πολλές εταιρίες της αγοράς με μεγάλη φήμη και είναι φερέγγυο πρόσωπο, είτε γραπτή λ.χ. ο δράστης αναφέρει στη γραπτή προσφορά του ότι το πωλούμενο οικόπεδο είναι άρτιο και οικοδομήσιμο, ενώ υπό αυστηρές προϋποθέσεις δύναται να είναι και σιωπηρά συναγόμενη κατά τις αντιλήψεις των συναλλαγών, όπως λ.χ. στην περίπτωση που ο δράστης εκδίδει ακάλυπτη επιταγή δίνοντας την εντύπωση ότι έχει αντίκρισμα. Το συμπέρασμα για την ύπαρξη μιας έμμεσης δήλωσης μπορεί να προκύπτει σαφώς από το περιεχόμενο μιας άλλης ρητής δήλωσης. Η συμπερασματικά συναγόμενη δήλωση είναι πράξη εξαπάτησης με θετική ενέργεια και επομένως διακρίνεται από την τέλεση απάτης με παράλειψη, ενώ, παράλληλα, προηγείται αυτής κατά την έρευνα των στοιχείων του εγκλήματος³².

Ιδιαίτερη ερμηνευτική σημασία αδιαμφισβήτητα έχει η αποσαφήνιση της έννοιας του γεγονότος. Γεγονότα είναι συμβάντα ή καταστάσεις του εξωτερικού κόσμου που αναφέρονται στο παρελθόν ή στο παρόν. Πάντως η αναφορά του νόμου σε γεγονός δεν είναι απόλυτα ακριβής, γιατί γεγονός (: κάτι που έγινε) δεν μπορεί λογικά να είναι ψευδές. Ίσως το ορθό θα ήταν να γίνεται λόγος για ανακοινώσεις που αναφέρονται σε (ανύπαρκτα) γεγονότα³³. Ως γεγονότα νοούνται τα πραγματικά περιστατικά που ανάγονται στο παρελθόν ή το παρόν και όχι εκείνα που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον, όπως είναι οι απλές υποσχέσεις ή συμβατικές υποχρεώσεις. Όταν όμως οι

---

31 Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-381 ΠΚ), εγκλήματα κατά της περιουσίας (άρθρα 385-405 ΠΚ), εγκλήματα περί τα υπομνήματα (άρθρα 216-222ΠΚ), 4η έκδοση, 2021, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 413-414.

32 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386, αρ. 5

33 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 79

τελευταίες συνοδεύονται ταυτόχρονα με ψευδείς διαβεβαιώσεις και παραστάσεις άλλων ψευδών γεγονότων που αναφέρονται στο παρόν ή στο παρελθόν, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργούν την εντύπωση της μελλοντικής εκπλήρωσης, με βάση την εμφανιζόμενη ήδη στο παρόν ψευδή κατάσταση πραγμάτων από τον δράστη που έχει ειλημμένη την πρόθεση να μην εκπληρώσει την υποχρέωσή του, τότε θεμελιώνεται το έγκλημα της απάτης³⁴. Επίσης, εξαιρούνται ως γεγονότα οι καταστάσεις του εσωτερικού κόσμου, ήτοι προθέσεις, πεποιθήσεις και αισθήματα, αλλά και οι απλές αξιολογικές κρίσεις, οι εκτιμήσεις και οι γνώμες, ακριβώς γιατί στερούνται αντικειμενικού περιεχομένου. Για παράδειγμα η δήλωση του κατηγορουμένου για την αξία των πωλούμενων ακινήτων είναι κατ' αρχήν απλή κρίση μη εμπίπτουσα στην έννοια του γεγονότος, διότι ως περιστατικό-γεγονός θα μπορούσε να εννοηθεί, μόνο εάν γνωστοποιούνταν συγχρόνως από τον δηλούντα κατηγορούμενο και ορισμένη ιδιότητα, η οποία δεν υφίσταται και από την οποία να προκύπτει αιτιωδώς η δηλούμενη αξία³⁵. Οι πλέον κρατούσες απόψεις είναι ότι το γεγονός πρέπει να γίνεται αντιληπτό με τις αισθήσεις και να αποτελεί αντικείμενο αποδείξεως. Ωστόσο, η αληθινή ουσία του πράγματος φαίνεται να βρίσκει έρεισμα στην εξής διαπίστωση: η έννοια του γεγονότος ταυτίζεται με εκείνη του συμβάντος και απλώς οριοθετείται από τη δυνατότητα της απόδειξης και την προϋπόθεση του αντιληπτού. π.χ. η συμπεριφορά του δράστη, ο οποίος δείχνει στο μέλλοντα δανειστή του, για να αποδείξει τη φερεγγυότητά του, το κατάστημά του που, όμως, είναι γεμάτο με ξένα εμπορεύματα, ότι δήθεν δόθηκε εντολή στο δράστη να παραλάβει ορισμένα εμπορεύματα ή να εισπράξει ένα ποσό. Αντίθετα, δεν υπάρχει παράσταση ψευδών γεγονότων στις περιπτώσεις όπου εργολάβος εισπράττει από τον οικοπεδούχο προκαταβολή με την υπόσχεση ότι θα αρχίσει οικοδομικές εργασίες σε μια εβδομάδα, ενώ στην πραγματικότητα δεν έχει τέτοιο σκοπό, ή διαφημίζει στους αγοραστές ότι η μόνωση της στέγης θα είναι τέλεια, κάθε διαμέρισμα θα έχει δικό του μετρητή και στο τίμημα θα περιλαμβάνονται οι δαπάνες για την παροχή νερού και ηλεκτρικού³⁶.

β) Απόκρυψη είναι η θετική ενέργεια με την οποία παρεμποδίζεται κάποιος να λάβει γνώση της αλήθειας. Πρόκειται ακριβέστερα για ενέργεια συγκαλυπτική της αλήθειας.

---

34 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π. , άρθ. 386, αρ. 7

35 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π. , άρθ. 386, αρ. 8

36 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 80-82

Με την απόκρυψη, λοιπόν, μεταβάλλεται η πραγματική κατάσταση των πραγμάτων, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της γνώσης τους από άλλον, όπως λ.χ. ο έμπορος τοποθετεί στο κάτω τμήμα των κιβωτίων το μέρος εκείνο των εμπορευμάτων που είναι κατώτερης ποιότητας. Ωστόσο, ορισμένες φορές είναι αμφίβολο, αν υπάρχει μόνο απόκρυψη και όχι και παράσταση ψευδούς γεγονότος. Η παράσταση ψευδούς γεγονότος ως αληθινού, συνήθως περιέχει και την απόκρυψη της πραγματικής κατάστασης, όπως στην περίπτωση που κάποιος ζητά δάνειο από μια Τράπεζα και παριστάνει ψευδώς ότι είναι φερέγγυος, ενώ ταυτοχρόνως αποκρύπτει και ότι είναι καταχρεωμένος³⁷.

γ) Παρασιώπηση είναι η παράλειψη του δράστη να ανακοινώσει τα αληθινά γεγονότα. Κατά μια άποψη η απάτη όταν τελείται με παρασιώπηση συγκαταλέγεται ως έγκλημα γνήσιας παράλειψης, ακριβώς γιατί η αντικειμενική υπόστασή της δεν έγκειται σε θετική ενέργεια αλλά στην παράλειψη ορισμένης ενέργειας, η οποία συνίσταται στην ανακοίνωση ορισμένου γεγονότος για την αποφυγή της εξαπάτησης. Η έννοια της παρασιώπησης θα πρέπει, λοιπόν, να προσδιορίζεται επί τη βάση κριτηρίων που ανάγονται στο χώρο των περιουσιακών σχέσεων των προσώπων. Έτσι και η ανυπαρξία δικαιώματος του δράστη να αποκρύψει ή να παρασιωπήσει αληθινά γεγονότα δεν φαίνεται ότι μπορεί να ενταχθεί στο γενικό κανόνα του άρ. 15 ΠΚ, αλλά θα πρέπει να κρίνεται βάσει των αρχών της έννομης τάξης που ρυθμίζουν τις περιουσιακές σχέσεις. Από την άποψη αυτή, η υποχρέωση για μη παρασιώπηση, εξαρτάται από τη ρητά προσδιορισμένη νομική υποχρέωση για ανακοίνωση γεγονότος, από το είδος της δικαιοπραξίας αλλά και από τις σχέσεις των συμβαλλομένων³⁸. Κατά συνέπεια, η ευθεία προσφυγή στο άρθρο 15 ΠΚ δεν είναι καθόλου απαραίτητη. Ωστόσο, υποστηρίζεται και η άποψη ότι πρόκειται για έγκλημα μη γνήσιας παράλειψης, οπότε προϋποτίθεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση του δράστη κατ' άρθρο 15 ΠΚ να αποτρέψει την επέλευση του έννομου αποτελέσματος. Επομένως, απάτη δύναται να διαπραχθεί και με αθέμιτη παρασιώπηση, όταν ο δράστης παραλείπει να ανακοινώσει σ' αυτόν αληθινά γεγονότα, αν από το νόμο ή τη σύμβαση τάσσεται αντίθετη υποχρέωση ανακοίνωσης αυτών. Τέτοια υποχρέωση ανακοίνωσης μπορεί να θεμελιωθεί και στην από τις διατάξεις των άρθρων

---

37 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 85-87

38 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 87 και 92-93

197, 288 και 330 του ΑΚ επιβαλλόμενη συμπεριφορά στον συναλλασσόμενο κατά τα συναλλακτικά ήθη και την καλή πίστη³⁹.

Για να στοιχειοθετήσει τελικά άδικη πράξη απάτης η «απόκρυψη» ή η «παρασιώπηση» αληθινού γεγονότος, θα πρέπει να είναι «αθέμιτη». Πρόκειται για ειδικό στοιχείο του αδικού χαρακτήρα της πράξης με θετική διατύπωση, περιλαμβανόμενο ρητά στη νομοτυπική περιγραφή του εγκλήματος της απάτης. Ωστόσο, καθίσταται σαφές ότι το στοιχείο αυτό δεν «συνδέεται» και με την παράσταση ψευδών γεγονότων, γιατί η «ψευδής παράσταση» ως συμπεριφορά είναι αθέμιτη καθεαυτήν. Ενώ, λοιπόν, με την πραγμάτωση της απόκρυψης ή της παρασιώπησης πληρούται το άδικο σ' ένα πρώτο επίπεδο (αρχικό άδικο), όπου κρίνεται-διαπιστώνεται η προσβολή του εννόμου αγαθού της περιουσίας, η τελική κρίση για τον άδικο χαρακτήρα της προσβολής αυτής (τελικό άδικο) γίνεται σε ένα δεύτερο επίπεδο, όπου αντιπαραβάλλεται το δικαίωμα περιουσίας του θύματος της εξαπάτησης – είτε με απόκρυψη είτε με παρασιώπηση - με τα δικαιώματα του δράστη πάνω στην περιουσία και με μέτρο αντιπαράθεσης την έννομη τάξη. Επομένως, αθέμιτη είναι η απόκρυψη ή η παρασιώπηση αληθινών γεγονότων όταν ο δράστης δεν είχε το δικαίωμα να την κάνει, με την έννοια ότι δεν δικαιολογείται νομικά. Αν, επομένως, πρόκειται για «θεμιτή» απόκρυψη ή παρασιώπηση δεν θα είναι τελικά άδικη η σχετική συμπεριφορά, άσχετα αν «παραπείσθηκε» το θύμα και προέκυψε περιουσιακή διάθεση⁴⁰.

Βλάβη ξένης -κατά το αστικό δίκαιο- περιουσίας τελείται σε αιτιώδη σύνδεσμο με τις παραπλανητικές ενέργειες ή παραλείψεις του δράστη και υπάρχει σε περίπτωση μείωσης ή χειροτέρευσης της αξίας της περιουσίας του παθόντα, έστω και αν αυτός έχει ενεργό αξίωση για την ανόρθωσή της. Η περιουσιακή βλάβη πρέπει να είναι το αναγκαίο, άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα της συμπεριφοράς αυτής του υπαίτιου που έπεισε κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, με σκοπό από τη βλάβη αυτή να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος. Ως περιουσιακή βλάβη νοείται κάθε μείωση ή χειροτέρευση της περιουσίας του παθόντα ακόμα και η απλή διακινδύνευση ή απειλή περιουσιακού στοιχείου, όταν επέρχεται μείωση της ενεστώσας αξίας του και μπορεί έτσι να αποτιμηθεί ως επελθούσα ζημία. Περιουσιακή βλάβη στην απάτη συντρέχει ακόμη και όταν η επιδίωξη της ικανοποίησης της αξίωσης του βλαπτόμενου απαιτεί εμπλοκή σε

39 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386, αρ. 14 και 15

40 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 89-90

δικαστικούς αγώνες, οι οποίοι απαιτούν έξοδα και συνιστούν πάντοτε περιουσιακή βλάβη⁴¹. Η βλαπτική ενέργεια αυτού που πλανήθηκε πρέπει είτε να συνιστά από μόνη της διάθεση περιουσιακού στοιχείου του ίδιου ή τρίτου, είτε να συνιστά τέτοια διάθεση συνδυαστικά με μεταγενέστερη πράξη αυτού που έχει πλανηθεί ή τρίτου, εφόσον η δεύτερη είναι απότοκη της πρώτης και τελεί σε άμεση και αποκλειστική αιτιότητα με αυτήν. Τέλος, εάν πρόκειται για περισσότερες παραπλανητικές παραστάσεις που τείνουν στην πρόκληση διαφορετικής πλάνης και επιφέρουν αντίστοιχη περιουσιακή διάθεση, τότε τελείται απάτη κατ' εξακολούθηση, ενώ, αν οι περισσότερες παραπλανητικές παραστάσεις τείνουν στην πρόκληση μίας και μόνης πλάνης, εξαιτίας της οποίας γίνονται περισσότερες περιουσιακές διαθέσεις, τελείται μια πράξη απάτης⁴².

Όσον αφορά το στοιχείο της αμεσότητας και κατά πόσο με την τέλεση της απάτης επέρχεται άμεση μείωση της περιουσίας του θύματος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις και τα επιχειρήματα της γερμανικής έννομης τάξης και πως αυτά αντιπαραβάλλονται με την επικρατούσα άποψη στην ελληνική έννομη τάξη. Ένα τμήμα της γερμανικής βιβλιογραφίας υποστηρίζει ότι ο παραλήπτης γνωστοποιώντας στους λεγόμενους «phishers» με e-mail το PIN και τον TAN δεν επέρχεται άμεση μείωση της περιουσίας του παραλήπτη-θύματος. Η περιουσιακή βλάβη επέρχεται όταν οι δράστες με την βοήθεια των κωδικών μεταβιβάζουν χρήματα από τον λογαριασμό του θύματος και συνεπώς, εφόσον παρεμβάλλεται μια περαιτέρω πράξη του δράστη, αμεσότητα δεν υπάρχει. Κατά την άποψη αυτή, δεν είναι απολύτως βέβαιο, ότι η κοινοποίηση των ευαίσθητων στοιχείων από το θύμα θα οδηγήσει αναγκαστικά σε βλάβη της περιουσίας του, ενώ η αποδοχή της αποστολής των προσωπικών στοιχείων από το θύμα ως περιουσιακή διάθεση θα αποτελούσε μια συνταγματική απαγορευμένη διεύρυνση του αξιοποίνου του εγκλήματος της απάτης. Με το σκεπτικό αυτό θα οδηγούμασταν στο συμπέρασμα ότι εάν η πλάνη του θύματος του ψεύτικου e-mail θεωρηθεί ως άμεση περιουσιακή διάθεση, υπάρχει κίνδυνος να μεταβληθεί από έγκλημα αποτελέσματος σε έγκλημα διακινδύνευσης. Για αυτό το λόγο το «phishing» ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων αποτελεί προπαρασκευαστική πράξη που δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για προσβολή της περιουσίας του θύματος, η οποία εν τέλει επέρχεται με την πράξη του δράστη. Η αντίθετη άποψη που αποδέχεται την

---

41 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386, αρ. 10 και 11

42 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386, αρ. 13

γνωστοποίηση των προσωπικών αυτών δεδομένων ως πράξη αυτοζημίωσης αντιπαραθέτει ότι η γνωστοποίηση αυτή συνιστά ένα κίνδυνο για την οριστική απώλεια ενός περιουσιακού στοιχείου και δη γίνεται λόγος για κίνδυνο συγκεκριμένο που μπορεί να επέλθει ανά πάσα στιγμή. Επίσης, η συγκεκριμένη συμπεριφορά αποτελεί μία μορφή της «πολύπρακτης περιουσιακής διάθεσης» που για να ολοκληρωθεί απαιτεί τη συμπεριφορά περισσότερων προσώπων χωρίς να αναιρείται η ιδιότητα της συμπεριφοράς αυτής ως τρόπος τέλεσης απάτης. Σε αντιπαραβολή με την άποψη της γερμανικής έννομης τάξης που απορρίπτει την γνωστοποίηση των προσωπικών στοιχείων του θύματος ως άμεση περιουσιακή διάθεση, γεννώνται οι εξής προβληματισμοί και διαμορφώνονται οι εξής απόψεις στην ελληνική θεωρία: Η φαινομενολογική εξέταση του «phishing» αποδεικνύει ότι η περίπτωση στην οποία ο «phisher» δεν θα προβεί στη χρησιμοποίηση των στοιχείων που παραδίδει το θύμα, λογίζεται ως εξαιρετικά απίθανη, ενώ πλέον σήμερα οι «pharmers» αποτελούν εξαιρετικά οργανωμένες επιχειρήσεις, η επιτυχία των οποίων δεν επαφίεται στην αλλαγή γνώμης ορισμένων από αυτούς. Προς επίρρωση της άποψης αυτής, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι ο κίνδυνος για την περιουσία του θύματος δεν εξαρτάται από την υποκειμενική βούληση του δράστη να συνδράμει στην απόκτηση του περιουσιακού οφέλους. Η ύπαρξη ή όχι κινδύνου βασίζεται στην αξιολόγηση αντικειμενικών περιστάσεων, από τις οποίες συνάγεται αν υπάρχει συγκεκριμένη απειλή μείωσης της περιουσίας του θύματος. Η στενή ερμηνεία της διάταξης της απάτης προκειμένου να αποφευχθεί ο φόβος μεταβολής της από έγκλημα αποτελέσματος σε διακινδύνευσης δεν ευσταθεί και τούτο διότι με την αποδοχή της γνωστοποίησης προσωπικών δεδομένων από το θύμα ως κίνδυνο περιουσιακής βλάβης δεν αλλάζει ο χαρακτήρας του εγκλήματος της απάτης, αλλά καθορίζεται ευρύτερα η έννοια της περιουσιακής βλάβης. Θεμελιώδες στοιχείο για τη στοιχειοθέτηση της αμεσότητας της περιουσιακής διάθεσης του θύματος είναι η αξιολόγηση της συμπεριφοράς του δράστη, ήτοι ο δράστης έχει προχωρήσει σε μια σημαντική βαθμίδα προσβολής που σε σχέση με τα μέσα και τον χρόνο της περιουσιακής βλάβης είναι απόλυτα εξαρτημένη με την συμπεριφορά του εξαπατημένου. Άρα μετά τη γνωστοποίηση των προσωπικών στοιχείων από το θύμα, ο «phisher» δρα με ένα προκαθορισμένο τρόπο χωρίς να έχει τη δυνατότητα επιλογής χρόνου και τρόπου

ενέργειας και συνεπώς φέρει την περιουσιακή μείωση που είχε ξεκινήσει ως περιουσιακή διάθεση από το θύμα του παραπλανητικού e-mail⁴³.

Για την πληρότητα της αιτιολογίας δεν αρκεί να εκτίθεται απλώς και μόνο ότι επήλθε βλάβη σε ξένη περιουσία, αλλά πρέπει να προσδιορίζεται σε τι συνίσταται η βλάβη αυτή και πως επήλθε. Ως προς τον αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο αυτός πρέπει να αιτιολογείται ότι υπάρχει, αφενός μεν, μεταξύ της απατηλής ενέργειας του δράστη (παραστάσεως ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή αθέμιτης αποκρύψεως ή παρασιωπήσεως αληθών γεγονότων) και της πλάνης του άλλου και, αφετέρου, μεταξύ της πλάνης και της συμπεριφοράς στην οποία παραπέιστηκε ο απατηθείς (πράξεως, παραλείψεως ή ανοχής) που ενέχει περιουσιακή διάθεση, η οποία επάγεται περιουσιακή βλάβη, αφού αν αυτός (αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος) ελλείπει σε κάποια από τις άνω περιπτώσεις, δεν υφίσταται απάτη⁴⁴.

2.1.4. Υποκειμενική υπόσταση

Η απάτη είναι πλημμέλημα και για την υποκειμενική κάλυψη της αντικειμενικής υπόστασης απαιτείται δόλος (πρόθεση). Απάτη από αμέλεια δεν τυποποιείται ως έγκλημα αλλά ούτε και δύναται να νοηθεί (βλ. και άρ. 26 § 1 ΠΚ). Ως προς την ύπαρξη του δόλου, κατά το άρθρο 26§1 του ΠΚ, για τη θεμελίωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος και για την ύπαρξη της ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας δεν είναι καταρχήν ανάγκη να αιτιολογείται ειδικά, αφού ο δόλος ενυπάρχει στη θέληση παραγωγής ή στη γνώση και αποδοχή ενδεχόμενης παραγωγής των περιστατικών που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και αυτονόητα προκύπτει από την πραγμάτωση των σχετικών περιστατικών. Όταν, όμως, για το αξιόποιο της πράξης απαιτούνται, εκτός από τα περιστατικά που συγκροτούν την αντικειμενική υπόστασή της και πρόσθετα στοιχεία, όπως η γνώση από το δράστη ορισμένου περιστατικού (άμεσος δόλος) ή σκοπός επέλευσης ορισμένου πρόσθετου αποτελέσματος, (εγκλήματα με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση), όπως συμβαίνει και στο έγκλημα της απάτης, ο άμεσος δόλος πρέπει να προσδιορίζεται με παράθεση των περιστατικών που δικαιολογούν την ύπαρξη του στοιχείου της γνώσης, διότι δεν αρκεί να αναφέρεται η ενδιάθετη βούληση, αλλά επιβάλλεται αυτή να εξειδικεύεται και να συνοδεύεται από

---

43 Βλ. Ειρήνη Βασιλάκη, Τα φαινόμενα “Phishing”, “Pharming” και η ποινική τους αξιολόγηση, ΠοινΧρ ΝΖ/2007, σελ. 861-862

44 Βλ. ΑΠ 1690/2018 (ΠΟΙΝ) δημ. areiospagos.gr

εκδηλώσεις του δράστη, κατά τρόπον ώστε να συνάγεται σαφώς ότι το αξιόποινο της πράξης του ήταν αποτέλεσμα ενσυνείδητης ενέργειάς του. Ειδικότερα, για την πληρότητα της αιτιολογίας στο έγκλημα της απάτης, πρέπει να καταφαίνεται τόσο ο δόλος του δράστη ως προς τη γνώση της ψευδούς παράστασης γεγονότων σαν αληθινών ή της αθέμιτης απόκρυψης ή παρασιώπησης αληθινών γεγονότων, ως προς τα οποία πρέπει να αναφέρεται σαφώς σε τι συνίσταται το ψεύδος, αλλά και ποια είναι τα αληθή, όσο και ο σκοπός του δράστη να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος με αντίστοιχη περιουσιακή βλάβη του πλανώμενου ή τρίτου, με παράθεση στην απόφαση των περιστατικών που δικαιολογούν την προαναφερόμενη γνώση και τον σκοπό προσπορισμού του παράνομου περιουσιακού οφέλους, το οποίο πρέπει να είναι το άμεσο και αναγκαίο αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του πλανηθέντος, δηλαδή, χωρίς περαιτέρω πράξη του δράστη ή τρίτου, η δε βλάβη και το όφελος απαιτείται να είναι περιουσιακής φύσεως που πρέπει, όμως, να προσδιορίζεται το ύψος της⁴⁵. Ο δράστης της απάτης πρέπει να γνωρίζει, ότι βλάπτει ξένη περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με την παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων και να θέλει μέσω της συμπεριφοράς αυτής να βλάψει την ξένη περιουσία. Το είδος του δόλου, όμως, που απαιτείται δεν είναι ως προς όλα τα στοιχεία το ίδιο. Έτσι ως προς την παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών, απαιτείται τουλάχιστον άμεσος δόλος β' βαθμού (άρ. 27 § 2 εδ. α' ΠΚ: «εν γνώσει»). Ο ενδεχόμενος δόλος δεν αρκεί για την κάλυψη των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης ως προς το ψευδές της παράστασης, απόκρυψης ή παρασιώπησης, ενώ δεν είναι απαραίτητο να ταυτίζονται τα πρόσωπα εκείνου που εξαπατήθηκε και εκείνου που ζημιώθηκε.⁴⁶ Ως προς τα λοιπά στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης της απάτης, αρκεί φυσικά και ενδεχόμενος δόλος. Η υποκειμενική υπόσταση της απάτης περιέχει και ένα πρόσθετο σκοπό, ήτοι την προσπόριση στο δράστη ή άλλον παράνομο περιουσιακού οφέλους (: άμεσος δόλος α' βαθμού· άρ. 27 § 2 β' ΠΚ). Επομένως, καθίσταται σαφές ότι η απάτη ανήκει στα λεγόμενα εγκλήματα «υπερχειλούς υποκειμενικής υποστάσεως». Κατ' εξαίρεση, δηλαδή, του κανόνα ότι η υποκειμενική υπόσταση πρέπει να επικαλύπτει ακριβώς την αντικειμενική υπόσταση στην περίπτωση της απάτης, η υποκειμενική υπόσταση, ήτοι δόλος και σκοπός δεν επικαλύπτει απλώς,

45 Βλ. ΑΠ 88/2019 (ΠΟΙΝ) δημ. areiospagos.gr

46 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386, αρ. 24

αλλά υπερκαλύπτει την αντικειμενική υπόσταση, καθώς περιέχει και ένα πρόσθετο στοιχείο που δεν βρίσκεται σε αντιστοιχία με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Το στοιχείο αυτό είναι το «παράνομο περιουσιακό όφελος»⁴⁷. Η απάτη περατώνεται τυπικά με τη βλάβη της ξένης περιουσίας. Αν μετά από αυτήν ωφεληθεί παράνομα ο δράστης ή άλλος, τότε το έγκλημα της απάτης έχει περατωθεί όχι μόνο τυπικά, αλλά και ουσιαστικά. Επομένως, η προσπόριση παράνομου περιουσιακού οφέλους που δεν περιλαμβάνεται στην υποκειμενική αποτελεί την ουσιαστική αποπεράτωση του εγκλήματος της απάτης. Η βλάβη της ξένης περιουσίας χωρίς σκοπό παράνομου περιουσιακού οφέλους δεν αποτελεί απάτη αλλά απατηλή πρόκληση βλάβης (άρ. 389 ΠΚ)⁴⁸.

Το επιδιωκόμενο όφελος, ήτοι η οικονομική βελτίωση της περιουσιακής κατάστασης του δράστη ή άλλου, πρέπει να είναι περιουσιακό και υφίσταται όταν επιδιώκεται η αύξηση της περιουσίας του δράστη ή άλλου καθώς και κάθε ευνοϊκότερη διαμόρφωση της περιουσίας αυτού⁴⁹. Το επιδιωκόμενο όφελος πρέπει να αποτελεί τον αντίποδα της βλάβης του παθόντα, ήτοι η βλάβη της περιουσίας πρέπει να αντιστοιχεί στο παράνομο περιουσιακό όφελος που ο υπαίτιος επιδίωξε και να είναι άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα της απατηλής συμπεριφοράς του υπαίτιου. Ο παραπλανώμενος δεν είναι απαραίτητο να ταυτίζεται με τον βλαπτόμενο, αρκεί να μπορεί από τον νόμο ή τα πράγματα να επιχειρήσει την επιζήμια για τον βλαπτόμενο πράξη, παράλειψη ή ανοχή το δε περιουσιακό όφελος που επεδίωξε ο δράστης πρέπει να προέρχεται από την περιουσία του βλαπτομένου στη διάθεση της οποίας προέβη ο παραπλανηθείς, έτσι ώστε να αποτελεί την ανάστροφη όψη της περιουσιακής βλάβης⁵⁰. Το περιουσιακό αυτό όφελος καθίσταται παράνομο, όταν ο δράστης ή το άλλο πρόσωπο δεν έχει νόμιμη αξίωση κατά του παθόντα και δεν στηρίζεται σε κανόνες δικαίου, ενώ έρχεται σε αντίθεση με την κατεστημένη τάξη της περιουσίας. Γίνεται, λοιπόν, δεκτό ότι το όφελος δεν είναι παράνομο, όταν ο δράστης με την ενέργειά του επιτυγχάνει αμέσως και ευθέως την ικανοποίηση της ληξιπρόθεσμης και απαιτητής αξιώσεώς του⁵¹.

---

47 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 123- 124

48 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 124- 125

49 Βλ. ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

50 Βλ. ΑΠ 355/2010 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

51 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 126

Η άγνοια ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης αποτελεί πραγματική πλάνη, η οποία αποκλείει τον καταλογισμό του δράστη (άρ. 30 § 1 ΠΚ). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί όταν ο δράστης δεν γνώριζε ότι το πράγμα που πωλεί, δηλώνοντας ότι είναι δικό του, πως ήδη είχε μεταβιβαστεί από ένα αντιπρόσωπό του σε τρίτο. Η άγνοια του παράνομου χαρακτήρα του επιδιωκόμενου περιουσιακού οφέλους, αναφερόμενη όχι σε στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης, αλλά σε στοιχείο του χώρου απαξίας, ανήκει όχι στο δόλο αλλά στη συνείδηση του αδίκου. Σε αυτή τη περίπτωση, λοιπόν, γίνεται λόγος για νομική πλάνη, η οποία θα οδηγήσει σε άρση του καταλογισμού εφόσον κριθεί «συγγνωστή», εκτός αν ο υπαίτιος μπορούσε να αποφύγει την πλάνη, οπότε μπορεί να του επιβληθεί μειωμένη ποινή (άρ. 31 § 2 ΠΚ)⁵².

2.1.5. Απόπειρα

Στο έγκλημα της απάτης υπάρχει απόπειρα, όταν η πράξη δεν ολοκληρώθηκε, αλλά άρχισε η πραγμάτωση της αντικειμενικής της υπόστασης, με σκοπό αθέμιτου περιουσιακού οφέλους, με οποιαδήποτε εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών κ.λπ., που ως επακόλουθο θα είχε τη βλάβη της ξένης περιουσίας. Ειδικότερα, απόπειρα υπάρχει (αρχή εκτέλεσης) από τη στιγμή που αρχίζει η επενέργεια στις παραστάσεις ενός άλλου, ενώ περιλαμβάνει και πράξεις που σχετίζονται με την επενέργεια αυτή, δηλαδή εκείνες που, αν συνεχισθούν χωρίς απρόοπτα εμπόδια, θα καταλήξουν σε πραγματοποίηση της αντικειμενικής υπόστασης. Δεν νοείται αρχή εκτέλεσεως της απάτης χωρίς την ύπαρξη συγκεκριμένου αποδέκτη. Χρόνος τέλεσης της απάτης είναι ο χρόνος που ολοκληρώνεται η απατηλή συμπεριφορά και είναι αδιάφορος ο τυχόν μεταγενέστερος χρόνος επέλευσης της περιουσιακής ζημίας του παθόντος, με την οποία ολοκληρώνεται η απάτη, καθώς και ο χρόνος που επιχειρήθηκε η ζημιογόνα ενέργεια, παράλειψη ή ανοχή του πλανηθέντος. Το επιζήμιο, όμως, ή μη της πράξης της περιουσιακής διάθεσης, στην οποία προέβη ο πλανηθείς θα κριθεί κατά το χρόνο που διενεργείται η πράξη αυτή, γιατί τότε η ζημία θα είναι το άμεσο, αναγκαίο και αποκλειστικό αποτέλεσμα της πλάνης και της οφειλόμενης σ' αυτή πράξης της περιουσιακής διάθεσης. Έτσι, το έγκλημα της απάτης μπορεί να τελεστεί και με τη μορφή απόπειρας, τόσο όταν ο δράστης επιχειρήσει πράξη που κατευθύνεται στην παραπλάνηση του άλλου και κατά την πρόθεσή του οδηγεί στην περιουσιακή διάθεση, πλην όμως δεν

---

52 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 128

ολοκληρώθηκε ή ολοκληρώθηκε μεν, αλλά δεν προκάλεσε πλάνη ή περιουσιακή ζημία, όσο και όταν η συμπεριφορά του δράστη τελεί σε τέτοια αναγκαία και άμεση συνάφεια προς την αντικειμενική υπόσταση της απάτης, ώστε κατά την κοινή αντίληψη να θεωρείται τμήμα αυτής, στην οποία αμέσως οδηγεί, αν δεν ήθελε να ανακοπεί για οποιονδήποτε λόγο. Για τη στοιχειοθέτηση της απόπειρας απάτης απαιτείται να συντρέχει πλήρως και η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, δηλαδή ο δράστης πρέπει να έχει γνώση ως προς το ψευδές των παραστάσεων και να επιδιώκει την επίτευξη παράνομου περιουσιακού οφέλους. Η πράξη ολοκληρώνεται με την επέλευση βλάβης, έστω και κατά ένα μέρος μόνο, τούτο δε ισχύει και όταν η περιουσιακή διάθεση γίνεται με παράλειψη. Δεν είναι ανάγκη να επιτευχθεί και το περιουσιακό όφελος⁵³.

Εφόσον χρόνος τέλεσης του εγκλήματος της απάτης είναι ο χρόνος τέλεσης της ψευδούς παράστασης ή της αθέμιτης απόκρυψης ή παρασιώπησης των αληθινών γεγονότων, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η παραγραφή του εγκλήματος αρχίζει από την ημέρα που έλαβαν χώρα οι ψευδείς παραστάσεις, η απόκρυψη ή η παρασιώπηση. Αν πρόκειται για απάτη κατ' εξακολούθηση καθεμιά από τις μερικότερες πράξεις υπόκειται αυτοτελώς σε παραγραφή, η προθεσμία της οποίας αρχίζει από τον χρόνο τέλεσής της. Εντούτοις, τελείται μία πράξη απάτης και όταν γίνονται συνεχιζόμενες ψευδείς παραστάσεις που επαναλαμβάνονται μέχρις ότου να επιτευχθεί στο εξαπατηθέν πρόσωπο η επιδιωκόμενη πλάνη⁵⁴.

2.1.6. Συμμετοχή

Σύμφωνα με το άρθρο 45 ΠΚ, «αν δύο ή περισσότεροι τέλεσαν από κοινού αξιόποινη πράξη, ο καθένας τους τιμωρείται ως αυτουργός», γεγονός που καταδεικνύει ότι για την ύπαρξη συναυτουργίας απαιτείται αντικειμενικά σύμπραξη των συναυτουργών στην εκτέλεση της κύριας πράξης, υποκειμενικά δε κοινός δόλος, ήτοι ο κάθε συναυτουργός θέλει ή αποδέχεται να πραγματώσει με την πράξη του την αντικειμενική υπόσταση του διαπραττόμενου εγκλήματος, γνωρίζοντας ότι και οι λοιποί συμμετοχοί, με τους οποίους αποδέχεται να ενώσει τη δική του δράση, πράττουν με δόλο τέλεσης του ίδιου εγκλήματος. Η σύμπραξη αυτή στην εκτέλεση της πράξης μπορεί να συνίσταται στο ότι ο καθένας πραγματώνει την όλη αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος ή στο ότι αυτή πραγματώνεται με συγκλίνουσες επί μέρους πράξεις των συμμετοχών, ταυτόχρονες ή

53 Βλ. ΑΠ 1846/2019 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 355/2010 (ΠΟΙΝ) δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

54 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 129

διαδοχικές, ενώ η συναπόφαση μπορεί να ληφθεί πριν την τέλεση της πράξης ή και κατά την τέλεση αυτής⁵⁵, χωρίς να είναι αναγκαίο να αναφέρονται στη δικαστική απόφαση ή στο βούλευμα οι επιμέρους πράξεις καθενός από αυτούς, εκτός αν πρόκειται για έγκλημα πολύπρακτο ή σύνθετο εν στενή εννοία, οπότε η αναφορά αυτή είναι επιβεβλημένη. Επίσης, στην από κοινού τελούμενη απάτη για τον υπολογισμό του οφέλους ή της ζημίας λαμβάνεται υπόψη το όλο, το σύνολο δηλαδή αυτών, αφού αυτό επιδίωκαν όλοι οι υπαίτιοι, το ίδιο δε ισχύει και όταν η απάτη τελείται από κοινού σε βάρος περισσότερων. Η συμμετοχή υπό οιαδήποτε μορφή σε κακουργηματική κατά τον νόμο πράξη του αυτουργού, σε κάθε περίπτωση λόγω του παρακολουθηματικού χαρακτήρα της συμμετοχής, είναι εκ του νόμου κακουργηματική, διότι χωρίς τη συμμετοχή του ηθικού αυτουργού ή συνεργού, ο αυτουργός δεν θα ήταν σε θέση να φέρει σε πέρας την αξιόποινη πράξη που διέπραξε, είτε παρακινούμενος προς τούτο είτε βοηθούμενος. Αν συντρέξουν περισσότερες μορφές συμμετοχής, δηλαδή αν το ίδιο πρόσωπο συμμετέχει σε μία πράξη με διαφορετικούς τρόπους, η αρχή της επικουρικότητας επιβάλλει την τιμωρία της βαρύτερης μορφής συμμετοχής, όπως λ.χ. η απλή συνέργεια είναι επικουρική έναντι της άμεσης συνέργειας. Επί ηθικής αυτουργίας οι επιβαρυντικές περιστάσεις πρέπει να συντρέχουν και στο πρόσωπο του ηθικού αυτουργού, κατ' άρθρ. 49 παρ. 2 ΠΚ, για να διωχθεί σε κακουργηματική μορφή. Ο φυσικός αυτουργός, επί ηθικής αυτουργίας, μπορεί να είναι και άγνωστο ή μη αποκαλυφθέν πρόσωπο⁵⁶. Η συμμετοχή είναι νοητή μέχρι τη συντέλεση του εγκλήματος, ήτοι μέχρι την πραγμάτωση του περιουσιακού οφέλους του δράστη. Μετά την επέλευση του οφέλους ή της αντίστοιχης βλάβης του εξαπατηθέντος, η απάτη είναι τετελεσμένη και δεν χωρεί συμμετοχή⁵⁷.

Ωστόσο, γεννάται το ερώτημα αν μπορεί να τελεστεί απάτη με τη μορφή της έμμεσης αυτουργίας. Παρόλο που στα αλλοδαπά ποινικά συστήματα ο έμμεσος αυτουργός αποτελεί κεντρική μορφή της συμμετοχής, στο χώρο του δικού μας ποινικού δικαίου αποτελεί εξαιρετική ρύθμιση. Αυτό οφείλεται στην ευρεία αποδοχή της ηθικής αυτουργίας και σε μη δόλιες πράξεις, στην καθιέρωση αυστηρά αντικειμενικού συστήματος για τον προσδιορισμό του φυσικού αυτουργού, στην αναγνώριση της άμεσης συνέργειας ως μορφής συμμετοχής αλλά και στην εξίσωση των ποινών του φυσικού

---

55 Βλ. ΑΠ 88/2019 (ΠΟΙΝ) δημ. areiospagos.gr

56 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π. άρθ. 386, αρ. 73 και 74

57 Βλ. ΑΠ 120/2011 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 945/2006 (ΠΟΙΝ) δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

αυτουργού με τις ποινές του ηθικού αυτουργού και του άμεσου συνεργού. Ως εκ τούτου, η σύνδεση της συμμετοχικής ευθύνης με την (τελικά) άδικη πράξη του φυσικού αυτουργού και ο περιορισμός του δόλου στο χώρο του καταλογισμού, δεν αφήνει πολλά περιθώρια για διεύρυνση της έννοιας του έμμεσου αυτουργού. Το ότι η περιουσιακή διάθεση είναι πράξη «άλλου» έχει να κάνει με την τυποποιημένη συμπεριφορά της παραπλάνησης και δεν μπορεί να καθιδρύσει αυτοτελώς τις προϋποθέσεις της έμμεσης αυτουργίας. Επομένως στην απάτη, κατά το άρθρο 386 ΠΚ, η περιουσιακή διάθεση αναφέρεται σ' εκείνον που την προκάλεσε και όχι σ' αυτόν που την ενήργησε. Έπειτα, αφού η νομοτυπική περιγραφή του άρ. 386 ΠΚ προσδιορίζει ευθέως ως φυσικό αυτουργό απάτης μόνο εκείνον που με εξαπάτηση οδήγησε άλλον σε περιουσιακή διάθεση, δεν φαίνεται να συντρέχει ιδιαίτερος λόγος για μεταβάπτιση του αυτουργού σε έμμεσο αυτουργό με την αναγνώριση του «διαθέτοντος» ως «ανελεύθερου οργάνου» του δράστη⁵⁸.

2.1.7. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Έμπρακτη μετάνοια – Λοιπά δικονομικά ζητήματα

Η βασική μορφή της απάτης είναι πλημμέλημα και τιμωρείται με φυλάκιση, ενώ αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή. Η ποινή αυτή που αντιστοιχεί στη βασική μορφή της απάτης, μπορεί βέβαια να επιβληθεί μειωμένη κατά το μέτρο του άρθρου 83 περ. δ' ΠΚ στην περίπτωση παραδοχής σε συγκεκριμένη υπόθεση ελαφρυντικών περιστάσεων (άρ. 84 ΠΚ) ή άλλου λόγου που οδηγεί σε επιβολή ελαττωμένης ποινής. Η ποινική δίωξη στην περίπτωση της βασικής αλλά και της απλά διακεκριμένης απάτης (άρ. 386 § 1 ΠΚ) ασκείται κατ' έγκληση (άρ. 405 § 1 εδ. α' ΠΚ). Σε αυτή τη περίπτωση υποκειμενικά απαιτείται γνώση και θέληση του δράστη να προκαλέσει ζημία που υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ. Αν αγνοεί αυτό το χαρακτηριστικό, θα τιμωρηθεί για βασική απάτη (άρ. 30 § 2 ΠΚ)⁵⁹.

Κατά το άρ. 386 § 2 ΠΚ η διακεκριμένη μορφή της απάτης προϋποθέτει τη συνδρομή συνολικής ζημίας που θα πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των 120.000 ευρώ. Ιδιαίτερα διακεκριμένη απάτη προβλέπει το άρθρο 386 § 2 ΠΚ, όπου πρόκειται για την απάτη κατά

58 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 132-133

59 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 143

του Δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, όταν η ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000 ευρώ. Η απειλούμενη ποινή είναι κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες, ενώ διευκρινίζεται στο εδ. β΄ της περ. 2 ότι η πράξη αυτή παραγράφεται μετά είκοσι έτη. Η απάτη σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου εξακολουθεί να διώκεται αυτεπαγγέλτως (εξ αντιδιαστολής από το άρθρο 405§1 νΠΚ).

Κατά τη διάταξη του άρθρου 387 ΠΚ, αν η ζημία που προξενήθηκε από την απάτη είναι μικρής αξίας, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 377. Όπως γίνεται δεκτό από τη νομολογία *«Το αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ευτελούς ή μη αξίας αποτελεί κρίση αναγόμενη στα πράγματα, διότι συναρτάται προς τα πρόσωπα, αλλά κυρίως τον τόπο και χρόνο τελέσεως της πράξεως, στοιχεία μη σταθερά αλλά μεταβαλλόμενα κατά περίπτωση και για αυτό δεν υπόκειται στον αναιρετικό έλεγχο»*⁶⁰. Σύμφωνα δε με το άρθρο 377 νΠΚ, *«Αν τα εγκλήματα των άρθρων 372, 374 παρ. 1 περίπτωση α` και 375 παρ. 1 έχουν αντικείμενο πράγμα μικρής αξίας, επιβάλλεται χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας. Αν όμως η πράξη τελέστηκε από ανάγκη για άμεση χρήση ή ανάλωση του αντικειμένου της κλοπής ή υπεξαίρεσης, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει την πράξη ατιμώρητη.»*. Η ιδιαίτερα προνομιούχα μορφή απάτης περιέχει τα ίδια στοιχεία με την απλώς προνομιούχα και ένα ακόμη που συνδέεται με τις περιστάσεις της απάτης. Θα πρέπει εδώ η πράξη να τελέστηκε από ανάγκη άμεσης χρήσης ή κατανάλωσης του πράγματος που αποκτήθηκε με απάτη. Στην περίπτωση της απλώς προνομιούχας μορφής απάτης, η απειλούμενη ποινή είναι, διαζευκτικά, χρηματική ή κοινωφελής εργασία. Στην περίπτωση της ιδιαίτερα προνομιούχας μορφής, το δικαστήριο μπορεί να μην επιβάλει την πιο πάνω ποινή, αλλά να κρίνει την πράξη ατιμώρητη. Πρόκειται για λόγο δικαστικής άφεσης της ποινής που καθιστά την προνομιούχα απάτη ιδιαίτερα προνομιούχα. Η διακριτική αυτή ευχέρεια του δικαστηρίου ανήκει στην κυριαρχική δικαιοδοσία του και δεν υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου⁶¹.

Μέσα από μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ποινικού συστήματος και βελτίωσης της θέσης του θύματος, εισήχθησαν με τον ν.4620/2019 εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης υπό το πρίσμα μιας αποκαταστατικού προσανατολισμού δικαιοσύνης. Ειδικότερα, στο άρθρο 48 παρ.2 ΚΠΔ, στην περίπτωση - μεταξύ άλλων -

60 Βλ. ΑΠ 367/2002 (ΠΟΙΝ), δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

61 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 144-145

του πλημμελήματος του άρθρου 386 παρ. 1 εδάφ. α', «ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών μπορεί, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οριζόμενου από τον διευθύνοντα το δικαστήριο πρωτοδίκη και εφόσον συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής, να απόσχει προσωρινά από την ποινική δίωξη με αιτιολογημένη διάταξή του, υπό τον όρο ότι αυτός στον οποίο αποδίδεται η πράξη θα αποκαταστήσει πλήρως την προκληθείσα ζημία καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας. Για τον λόγο αυτό ο εισαγγελέας καλεί αυτόν, στον οποίο αποδίδεται η πράξη, να εμφανισθεί ενώπιόν του μόνος του ή με συνήγορο και, αν το κρίνει αναγκαίο, προηγουμένως τον παθόντα.». Συνεπώς, ο Εισαγγελέας μπορεί να εφαρμόσει την ίδια διαδικασία με το 48 παρ. 1, με ειδοποιό διαφορά την ύπαρξη όχι ενδεικτικών όρων αλλά αντίθετα δεσμευτικού. Αντίστοιχα, βάσει του αρ. 49 παρ. 1, στην περίπτωση κακουργήματος του άρθρου 386 παρ. 1 εδάφ. β' και παρ. 2, «ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών μπορεί, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οριζόμενου από τον διευθύνοντα το δικαστήριο πρωτοδίκη και εφόσον συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής, να απόσχει προσωρινά από την ποινική δίωξη με αιτιολογημένη διάταξή του, υπό τον όρο ότι αυτός στον οποίο αποδίδεται η πράξη θα αποκαταστήσει πλήρως την προκληθείσα ζημία, καταβάλλοντας αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση του παθόντος το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας. Για τον λόγο αυτό ο εισαγγελέας καλεί αυτόν, στον οποίο αποδίδεται η πράξη, καθώς και τον παθόντα να εμφανισθούν ενώπιόν του μετά ή δια συνηγόρου. Σε περίπτωση απόπειρας ως αποκατάσταση νοείται η χρηματική ικανοποίηση του ζημιωθέντος λόγω της ηθικής βλάβης, η οποία για την εφαρμογή των διατάξεων της αποχής δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη των τριάντα χιλιάδων ευρώ με την επιφύλαξη της διεκδίκησης τυχόν υπερβαινουσών το ως άνω ποσό αξιώσεων στα πολιτικά δικαστήρια. Σε περιπτώσεις συμμετοχής, η καταβολή του χρηματικού ποσού για την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας από έναν συμμετοχο, ωφελεί και τους υπολοίπους. Αν κάποιος από τους συμμετοχούς δεν επιθυμεί την αποχή υπό όρους, η υπόθεση χωρίζεται και ακολουθείται ως προς αυτόν η τακτική διαδικασία. Η διαδικασία του παρόντος άρθρου δεν επεκτείνεται στα συρρέοντα εγκλήματα που δεν περιλαμβάνονται στα ως άνω εγκλήματα, ως προς τα οποία η δικογραφία χωρίζεται με πράξη του εισαγγελέα.». Μια δεύτερη μορφή εναλλακτικής διαδικασίας για την προώθηση της αποτελεσματικότητας της ποινικής δίωξης είναι και αυτή της ποινικής συνδιαλλαγής, όπου ο διωκόμενος για απάτη σε βαθμό κακουργήματος μπορεί να ζητήσει εφαρμογή των διατάξεων της, ακόμη και όταν η απάτη στρέφεται κατά του ελληνικού Δημοσίου,

Ν.Π.Δ.Δ ή Ο.Τ.Α. (301 ΚΠΔ), αλλά και κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των κάθε είδους οργάνων και οργανισμών της, ανεξαρτήτως του εκάστοτε φορέα διαχείρισης σύμφωνα με το άρ. 24 ν.4689/2020. Σύμφωνα με το άρθρο 302 παρ. 4 ΚΠΔ, το ίδιο ισχύει και για τις απάτες σε βαθμό πλημμελήματος⁶². Επομένως, συνάγεται ότι μιλάμε για μια διαδικασία με αποκαταστατικό προσανατολισμό για το ίδιο το θύμα, σύμφωνα με την οποία λαμβάνει χώρα μια συμφωνία μεταξύ του παθόντος και του κατηγορουμένου. Στη σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής θα πρέπει να περιέχεται η ομολογία του κατηγορουμένου για την πράξη για την οποία κατηγορείται και να βεβαιώνεται η απόδοση του πράγματος ή η εντελής ικανοποίηση της ζημίας που αναφέρεται στην κατηγορία (άρ.301 παρ.3 ΚΠΔ). Τέλος, όσον αφορά την ποινική διαπραγμάτευση (άρ. 303 ΚΠΔ), δύναται να εφαρμοστούν οι διατάξεις της και επί απάτης σε βαθμό κακουργήματος κατά του Δημοσίου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και επί απάτης σε βαθμό πλημμελήματος κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των κάθε είδους οργάνων και οργανισμών της, αφού αυτά διώκονται αυτεπαγγέλτως (άρ.26 ν.4689/2020). Ωστόσο, οι περί ποινικής διαπραγμάτευσης διατάξεις δεν εφαρμόζονται επί απάτης σε βαθμό κακουργήματος ή πλημμελήματος που διώκονται κατ' έγκληση (άρ. 386 παρ. 1 εδάφ. α' και β' ΠΚ)⁶³. Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι στην ποινική διαπραγμάτευση ζητούμενο αποτελεί η ποινική μεταχείριση του κατηγορουμένου και όχι η ικανοποίηση του παθόντος, ενώ υφίσταται δέσμευση του δικαστηρίου περί μη χειροτέρευσης της θέσης του κατηγορουμένου.

2.2. Απάτη Με Υπολογιστή (386Α ΠΚ)

2.2.1. Προστατευόμενο έννομο αγαθό

Αντίστοιχα, έννομο προστατευόμενο αγαθό και στην απάτη με υπολογιστή, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 386Α ΠΚ, είναι και πάλι η περιουσία, κατά την άποψη που είναι πλέον κρατούσα στην επιστήμη, αποσυνδεδεμένη από το πρόσωπο του θύματος⁶⁴. Εξάλλου, από την τοποθέτηση του εγκλήματος στο κεφάλαιο του Ποινικού μας κώδικα για τα εγκλήματα της περιουσίας και λαμβάνοντας υπόψη την γραμματική ερμηνεία της διάταξης καθώς και το γεγονός ότι το άρθρο της απάτης με υπολογιστή δομήθηκε με

62 Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π, σελ. 480

63 Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π, σελ. 481

64 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., αρ. 662

βάση το άρθρο της κοινής απάτης δείχνει ότι η απάτη με υπολογιστή συμβάλλει στην προστασία της περιουσίας ως οικονομικού συνόλου. Στην περιουσία υπάγονται το λογιστικό και ηλεκτρονικό χρήμα, καθώς και οι απαιτήσεις και δικαιώματα που προέρχονται από την επεξεργασία στοιχείων του υπολογιστή. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί και απόψεις που μιλούν για προστασία της ασφάλειας του υπολογιστή και του προγράμματος αυτού ως μέσου διακίνησης και διασφάλισης της περιουσίας, ή ασφάλεια των συναλλαγών, οι οποίες δε βρίσκουν έρεισμα στο γράμμα του νόμου και στην πράξη, με αποτέλεσμα η άποψη που φαίνεται να επικρατεί να δέχεται ότι στην απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή το μοναδικό προσβαλλόμενο έννομο αγαθό είναι η περιουσία⁶⁵, όπως αυτή νοείται κατά τις προπεριγραφόμενες στο κεφάλαιο 2.1.1. θεωρίες.

2.2.2. Αντικειμενική υπόσταση

Υποκείμενο τέλεσης του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή μπορεί να είναι οιοσδήποτε («όποιος»), ενώ αντικείμενο της πράξης είναι η συγκεκριμένη περιουσία, ως σύνολο στοιχείων αποτιμητών σε χρήμα. Η περιουσιακή βλάβη αποσυνδέεται από το πρόσωπο του θύματος, έτσι ώστε η περιουσιακή βλάβη να είναι νοητή και χωρίς την εξειδίκευση των προσώπων που μειώθηκε η περιουσία τους. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο δράστης της απάτης με υπολογιστή προσβάλλει την περιουσία όχι ενός ατόμου αλλά μιας συλλογικής ομάδας προσώπων, εταιρειών ή πιστωτικών ιδρυμάτων. Συνεπώς, ως αντικείμενο της πράξης, θα πρέπει να την εξειδικεύσουμε σε ατομική και σε συλλογική περιουσία. Η πρώτη αναφέρεται ξεκάθαρα στη συνολική χρηματική αξία των αγαθών ενός προσώπου, ενώ η δεύτερη ανήκει μεν σε περισσότερους, πλην όμως η συνολική περιουσιακή κατάστασή τους αποτελεί την ελάχιστη μονάδα του εννόμου αγαθού της περιουσίας που δεν μπορεί να καταταμηθεί στα επιμέρους πρόσωπα. Η απάτη με υπολογιστή εδώ αποτελεί ένα έγκλημα, γιατί πλήττει την συλλογικά προσδιοριζόμενη ελάχιστη μονάδα της «περιουσίας»⁶⁶.

Η απάτη με υπολογιστή είναι ένα ιδιώνυμο, πολύτροπο ή υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, που δομήθηκε κατ' αντιστοιχία προς την απάτη του άρθρου 386 ΠΚ, με την οποία τελεί σε σχέση αλληλοαποκλεισμού και από την οποία διαφέρει κατά το ότι τελείται όταν η περιουσιακή βλάβη επέρχεται όχι με την παραπλάνηση ενός φυσικού προσώπου αλλά

---

65 Βλ. Γ. Νούσκαλης, ό.π., σελ. 180

66 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 155

αποκλειστικά και μόνο με τον επηρεασμό των στοιχείων του υπολογιστή, δηλαδή με την επέμβαση του δράστη κατά τον προγραμματισμό του συστήματος και την επεξεργασία των δεδομένων σε οποιαδήποτε φάση της λειτουργίας του υπολογιστή.⁶⁷ Στο σημείο αυτό, ο Έλληνας νομοθέτης δεν διαφοροποιείται από την διατύπωση των αντίστοιχων διατάξεων αλλοδαπών Ποινικών Κωδίκων που εντοπίζουν το αντικείμενο του επηρεασμού στο αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων⁶⁸. Ωστόσο, ήδη ο νομοθέτης του άρθρου 5 του ν. 1805/1988, με το οποίο και εισήχθη το άρθρο 386Α ΠΚ περί απάτης με υπολογιστή, ήρθε αντιμέτωπος με το δίλημμα αν θα επιχειρούσε να καλύψει την ποινικώς απαξιολογούμενη συμπεριφορά μέσω της εξαντλητικής αναφοράς των διαφόρων περιπτώσεων πρόκλησης του «επηρεασμένου αποτελέσματος» ή αν θα αρκούσαν σε μια ενδεικτική τυποποίηση στον νόμο των σημαντικότερων υπαλλαγών τέλεσης, συμπληρώνοντας κατά τα λοιπά την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος με μία γενική ρήτρα. Ο νομοθέτης επέλεξε εν τέλει την δεύτερη οδό διατηρώντας σοβαρές επιφυλάξεις αν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει όλες τις μορφές εγκληματικής δράσης που θα έπρεπε να καλυφθούν με την ποινικής υπόσταση της απάτης με υπολογιστή. Βέβαια, μια τυχόν απόπειρα εξαντλητικής απαρίθμησης των περιπτώσεων που συνιστούν το «πραγματικό» της ποινικής διάταξης αυτής θα ήταν εκτεθειμένη στον κίνδυνο της αποσπασματικότητας και της προσωρινότητας⁶⁹.

Η πράξη εξαπάτησης, κατ' αρχάς, αναφέρεται στον επηρεασμό των στοιχείων υπολογιστή. Γίνεται φανερό, ότι ο «επηρεασμός» των δεδομένων του υπολογιστή, βρίσκεται σε αντιστοιχία με τον όρο «πείθοντας άλλον» και αποτελεί το πρώτο αποτέλεσμα της σχετικής εγκληματικής συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι η επίδραση στο αποτέλεσμα της επεξεργασίας του υπολογιστή αντιπαραβάλλεται με την πεπλανημένη παράσταση του «άλλου», καθώς και στην απόφασή του να προβεί σε περιουσιακή διάθεση. Δεν αποτελεί, υπό την έννοια αυτή, απάτη με υπολογιστή η ενεργοποίηση διαφόρων αυτόματων μηχανών (λ.χ. παιχνιδιών) με πλαστά κέρματα. Και

---

67 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386Α, αρ. 1

68 Κατά το άρθρο 386 Α ΠΚ ο δράστης «επηρεάζει το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων», ενώ το ίδιο προβλέπεται και με την παρ. 263a του γερμανικού ΠΚ, ήτοι «das Ergebnis eines Datenverarbeitungsverfahrens (...) beeinflusst.»

69 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, Κάρτες Αυτόματης Συναλλαγής και Ποινικό Δίκαιο, Η de lege lata αξιολόγηση της αθέμιτης κτήσης και χρήσης καρτών αυτόματης συναλλαγής για ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ, 2010, Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 305

αυτό γιατί, η συμπεριφορά του δράστη δεν επηρεάζει τη διαδικασία επεξεργασίας στοιχείων υπολογιστή αλλά μια τεχνική μηχανική του λειτουργία⁷⁰. Σύμφωνα με την κρατούσα στη θεωρία άποψη, ο επηρεασμός των στοιχείων του Η/Υ δηλώνει εννοιολογικά το ταυτόχρονο και το άμεσο αποτέλεσμα των διαφόρων μορφών απατηλής συμπεριφοράς, αλλά και την πρόκληση της πλανημένης-εσφαλμένης παράστασης για την πραγματικότητα στο «νοητικό του θύματος», καθώς και την περιουσιακή διάθεση εκ μέρους του «πλανηθέντος». Ο επηρεασμός των δεδομένων ως εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να πραγματοποιηθεί σε κάθε στάδιο της εξέλιξης της ανάλυσής τους, όπως π.χ. κατά την εισαγωγή των στοιχείων, κατά την εφαρμογή του προγράμματος, κατά την έξοδο των στοιχείων καθώς και με την επέμβαση στα μηχανικά μέρη του Η/Υ (hardware). Ο επηρεασμός ως άμεσο αποτέλεσμα της ανωτέρω εγκληματικής συμπεριφοράς συνίσταται στο αποτέλεσμα της επεξεργασίας των δεδομένων του Η/Υ, το οποίο θα πρέπει να αποκλίνει από εκείνο το αποτέλεσμα που αναμένεται από την κανονική και άνευ παρεμβάσεως εκτέλεση του προγράμματος. Η ανωτέρω απόκλιση θα πρέπει να συνδέεται αιτιωδώς με την προαναφερόμενη συμπεριφορά του δράστη, ήτοι να καταλογίζεται αντικειμενικά⁷¹. Η περιουσιακή διάθεση στην απάτη με υπολογιστή είναι το αποτέλεσμα της διαμόρφωσης των στοιχείων μετά τον επηρεασμό του αποτελέσματος μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων του υπολογιστή. Στην ελληνική θεωρία πλέον, με την υπαγωγή της χωρίς δικαίωμα χρησιμοποίησης ορθών στοιχείων, όπως θα δούμε και κατωτέρω, με το χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάληψης μετρητών από ΑΤΜ, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει καταρχήν γλωσσικό εμπόδιο ούτε ασυμβατότητα για την υπαγωγή και της χωρίς δικαίωμα χρήσης δεδομένων στις περιπτώσεις της απάτης με υπολογιστή, αφού αν κάτι επηρεάζεται είναι το αποτέλεσμα της επεξεργασίας τους με την χωρίς δικαίωμα ενεργοποίηση του προγράμματος⁷². Σε αυτή την περίπτωση υπάγεται και η ανάληψη χρημάτων από ΑΤΜ από μη δικαιούμενο πρόσωπο, είτε με κλεμμένη μαγνητική κάρτα (cash card) είτε με υπέρβαση του πιστωτικού ορίου (overdraft). Επηρεασμό συνιστά, επομένως, και κάθε χωρίς δικαίωμα επεξεργασία των δεδομένων του υπολογιστή που οδηγεί σε αποτέλεσμα διαφορετικό από εκείνο που προσδοκάται με νόμιμη χρήση. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί,

---

70 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 156-157

71 Βλ. Γεώργιο Μπούμα, Στοιχεία απάτης με υπολογιστή κατ' άρθρο 386Α ΠΚ και διάκριση αυτής από την κοινή απάτη του άρθρου 386 ΠΚ, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 470

72 Βλ. Τιμ. Ανδρουλάκη, ΠοινΧρ ΝΓ' (2003), σελ.483

ότι επί αναλήψεως μετρητών από μη δικαιούχο με την χρήση κάρτας τρίτου προσώπου, η εισαγωγή κάρτας στην σχισμή του ΑΤΜ που προκαλεί ενεργοποίηση μια επεξεργασίας δεδομένων, η πληκτρολόγηση του PIN και η εισαγωγή των εντολών για ανάληψη μετρητών, έχει ως συνέπεια τον επηρεασμό του αποτελέσματος της διαδικασίας επεξεργασίας επίμαχων δεδομένων, ειδικά αν αναλογιστούμε ότι σε περίπτωση που δεν είχε προβεί στις παραπάνω ενέργειες, η διαδικασία επεξεργασίας δεδομένων δεν θα είχε τεθεί καν σε κίνηση και επομένως, κατ' αρχήν, η ύπαρξη ενός «επηρεασμένου αποτελέσματος» δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Αυτό, όμως, από μόνο του δεν σημαίνει ότι στοιχειοθετείται και η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή καθώς βασική προϋπόθεση αποτελεί το παραπάνω αποτέλεσμα να έλαβε χώρα με έναν από τους προβλεπόμενους στον νόμο τρόπους⁷³, όπως αναλύονται κατωτέρω. Αν το αποτέλεσμα της επεξεργασίας πρόκειται να ελεγχθεί από τρίτο πρόσωπο και να αποτελέσει στη συνέχεια προϋπόθεση για λήψη απόφασης, δεν θα πρόκειται για έγκλημα απάτης με υπολογιστή, αλλά για απάτη του άρ. 386 ΠΚ και τούτο διότι η περιουσιακή διάθεση στην προκειμένη περίπτωση δεν προέρχεται από το αποτέλεσμα του υπολογιστή αλλά από τη δημιουργία πλάνης στο πρόσωπο που έλαβε υπόψη το αποτέλεσμα⁷⁴. Όταν χωρίς να γίνεται επέμβαση στη διαμόρφωση του προγράμματος ή στην εφαρμογή του, χρησιμοποιείται ο υπολογιστής ως μέσο ή όργανο με την πληκτρολόγηση αναληθών ποσών και παραπλανάται με τον τρόπο αυτόν τρίτος που προβαίνει σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, η οποία επιφέρει την περιουσιακή βλάβη, τότε και πάλι στοιχειοθετείται κοινή απάτη του άρ. 386 ΠΚ⁷⁵. Επηρεασμό συνιστά και οποιαδήποτε χωρίς δικαίωμα επεξεργασία των δεδομένων του υπολογιστή που οδηγεί σε αποτέλεσμα διαφορετικό από εκείνο που προσδοκάται με τη νόμιμη χρήση, όπως η περίπτωση που αναφέρεται διεθνώς υπό τον όρο «skimming»⁷⁶. Επίσης, άλλες μορφές απάτης που τελούνται μέσω του διαδικτύου, όπως είναι η «Νιγηριανή επιστολή», όπου ο δράστης παραπειστικά και υποσχόμενος στο θύμα κάποιο κέρδος, καταφέρνει και του αποσπά χρηματικά ποσά, συνιστούν κοινή απάτη και όχι απάτη με υπολογιστή⁷⁷.

---

73 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π, σελ.274

74 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ο.π., σ. 157

75 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386Α, αρ. 14

76 Βλ. ΑΠ 1087/2019, 131/2013, δημ. areiospagos.gr

77 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 407

Οι τρόποι τέλεσης της πράξης αναφέρονται πλέον σήμερα περιοριστικά στο νόμο, σε αντίθεση με την αρχική διατύπωση της διάταξης του άρθρου 386Α ΠΚ στην οποία υπήρχε ενδεικτική αναφορά σε αυτούς. Ειδικότερα, οι τρόποι τέλεσης επηρεασμού των δεδομένων υπολογιστή και κατ' επέκταση της απάτης με υπολογιστή είναι οι εξής: α) η μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος υπολογιστή, β) η χωρίς δικαίωμα παρέμβαση στη λειτουργία προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή, γ) η χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών δεδομένων υπολογιστή ιδίως δεδομένων αναγνώρισης ταυτότητας, δ) η χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας ή ε) η χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων⁷⁸. Αναλυτικότερα:

α) Η μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος νοείται ως η εκπόνηση ενός νέου προγράμματος και η προσθήκη ή αλλοίωση κ.λπ. των λογικών βημάτων του προγράμματος, όπως και κάθε μεταβολή του αρχικού προγράμματος⁷⁹, ήτοι ένα πρόγραμμα που «εγγενώς» είναι πρόσφορο να επιφέρει περιουσιακή βλάβη τρίτου π.χ. «μη ορθό» είναι το πρόγραμμα μιας τράπεζας που «παρακρατεί» ένα ευρώ παραπάνω από τις κανονικές επιβαρύνσεις για παροχή υπηρεσιών στον κάθε πελάτη⁸⁰.

β) Η χωρίς δικαίωμα παρέμβαση κατά τη εφαρμογή, δηλ. τη ροή ενός προγράμματος, συνιστά κάθε επέμβαση στο πρόγραμμα με τη χρήση του ηλεκτρολογίου, όπως και η επέμβαση στο υλικό του υπολογιστή (hardware) καθώς και η απορρύθμιση μηχανικών μερών προκειμένου να μεταβληθεί η λειτουργία του προγράμματος ή το σύστημα του υπολογιστή αλλά όχι και η επέμβαση στην έξοδο των στοιχείων.⁸¹ Πρόκειται για μεθοδεύσεις σε ένα πρόγραμμα που ήδη χρησιμοποιείται⁸².

γ) Ο χαρακτηρισμός των στοιχείων ως «μη ορθών» και «ελλιπών» κατά την έννοια του 386Α ΠΚ, δεν ορίζεται στον νόμο. Είναι προφανές ότι δεν τίθεται ζήτημα εκμετάλλευσης «μεταφραστικών» σφαλμάτων και συνεπώς το κριτήριο για την (μη) ορθότητα ή (μη) πληρότητα των στοιχείων δεν μπορεί να είναι τυπικο-τεχνικό αλλά σημασιολογικό, ήτοι το σημασιολογικό περιεχόμενο των δεδομένων να ταυτίζεται με την κωδικοποιημένη

---

78 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 156

79 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 408

80 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 158

81 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 408, αρ. 664

82 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 158

πληροφορία που ενσωματώνουν. Άρα, η ορθότητα και η πληρότητα των δεδομένων εξαρτάται από την ορθότητα και την πληρότητα, αντιστοίχως, της πληροφορίας που έχει κωδικοποιηθεί, ήγουν αναγκαία κρίνεται η σύγκριση του περιεχομένου της τελευταίας με την πραγματικότητα⁸³. Επομένως, η χρησιμοποίηση μη ορθών στοιχείων πρόκειται όταν τα δεδομένα υπολογιστή δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα λ.χ. υποψήφιος για πρόσληψη στο δικαστικό σώμα δηλώνει σε ηλεκτρονική αίτησή του ότι δεν έχει καταδικαστεί αμετάκλητα για ποινικό αδίκημα, ενώ στην πραγματικότητα έχει καταδικαστεί σε κακούργημα ή δικηγόρος δηλώνει ψευδώς σε ηλεκτρονική φόρμα του Δικηγορικού Συλλόγου, όπου είναι μέλος, ότι δεν τελεί σε αναστολή προκειμένου να εισπράξει το μέρισμα που πρόκειται να καταβληθεί, ενώ μιλάμε για χρησιμοποίηση ελλιπών στοιχείων όταν αυτά εκφράζουν ένα μέρος μόνο της πραγματικότητας και η παράλειψη είναι κρίσιμη για την επεξεργασία δεδομένων λ.χ. σε ηλεκτρονική αίτηση που συμπληρώνεται για την αναγνώριση του δικαιώματος δωρεάν σίτισης στην πανεπιστημιακή λέσχη, ο αιτών φοιτητής συμπληρώνει όλα τα πεδία εκτός από το πεδίο στο οποίο δηλώνεται το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα (το ύψος του οποίου αποκλείει εν προκειμένω την αναγνώριση του δικαιώματος στον αιτούντα) ή το πεδίο στο οποίο δηλώνεται ότι συγκατοικεί με την οικογένειά του στην πόλη όπου εδρεύει το Πανεπιστήμιο⁸⁴. Είναι αυτονόητο, ότι τα μη ορθά ή ελλιπή στοιχεία θα πρέπει να αναφέρονται σε γεγονότα και όχι σε προσωπικές ή αξιολογικές κρίσεις καθώς και σε κρίσιμα στοιχεία αναγνώρισης της ταυτότητας και να προκαλούν τη δημιουργία ψευδών παραστάσεων. Η στοιχειοθέτηση της, κατ' άρθρο 386Α ΠΚ, απάτης δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι κάποιος πρόσωπο παραλαμβάνει χωρίς έλεγχο τα ψευδή δεδομένα. Αν όμως το παρεμβαλλόμενο πρόσωπο είναι ελεγκτής-αποδέκτης των ψευδών δεδομένων του υπολογιστή, τότε πρόκειται για παραπλάνηση προσώπου και στοιχειοθετείται απάτη κατά το άρ. 386 ΠΚ και όχι απάτη με υπολογιστή⁸⁵.

δ) Η χωρίς δικαίωμα εισαγωγή, αλλοίωση, διαγραφή ή εξάλειψη δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας, αναφέρεται στη χρήση κωδικών Ηλεκτρονικής Τραπεζικής (e-banking) ή του κωδικού PIN που γίνεται χωρίς δικαίωμα. Σύμφωνα με την ΑΠ 813/2015 απόφαση, έγινε δεκτό ότι τελείται το έγκλημα της απάτης

---

83 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π., σελ. 286

84 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 408, αρ. 665, Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π., σελ. 287

85 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 158-159

του άρθρου 386Α ΠΚ όταν γίνεται ανάληψη χρηματικών ποσών από μηχανήματα ΑΤΜ με την εισαγωγή πιστωτικής κάρτας την οποία η εν λόγω κατηγορούμενη πήρε με πλαστή εξουσιοδότηση και τον επηρεασμό των στοιχείων του υπολογιστή των μηχανημάτων ΑΤΜ και τούτο, διότι «εκ μέρους της χρήσης της πιστωτικής κάρτας παρείχε στον υπολογιστή την συμπερασματικά συναγόμενη δήλωση ότι η χρήση γινόταν κάθε φορά από τον νόμιμο κάτοχο της πιστωτικής κάρτας, ενώ αυτό δεν συνέβαινε». Ομοίως, στην ΑΠ 1726/2019 απόφαση έγινε δεκτό ότι η εισαγωγή κάρτας ανάληψης και πληκτρολόγηση του αριθμού PIN που είχαν αφαιρέσει παρανόμως από την κατοχή του θύματος πληροί το πραγματικό της διάταξης του άρθρου 386Α ΠΚ. Ωστόσο, η διάταξη δεν εφαρμόζεται όταν ο δράστης βλάπτει μεν ξένη περιουσία με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος ή επηρεάζοντας τα στοιχεία του υπολογιστή, αλλά δεν συντρέχει ο σκοπός του άρθρου 386Α ΠΚ, ήτοι σκοπός να προσπορίσει ο δράστης στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος. Επίσης, η παραπάνω διάταξη δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση κλοπής χρόνου (time theft), δηλ. στην απλή χωρίς δικαίωμα χρήση των δεδομένων, τα οποία όμως δεν αλλοιώνονται ούτε επηρεάζονται⁸⁶. Συνήθως στην πράξη τελείται με κλεμμένη κάρτα ή με αντιγραφή πιστωτικών καρτών ή και κάρτας ανάληψης μετρητών (skimming). Με την εξέλιξη των συναλλαγών οι δράστες προτιμούν να υποκλέπτουν τα δεδομένα πιστωτικών ή χρεωστικών καρτών από ιστοσελίδες ηλεκτρονικού εμπορίου που περιέχουν μαζικά στοιχεία πελατών. Ωστόσο, μια πιο επικίνδυνη μορφή είναι το λεγόμενο jackpotting, ήτοι ο δράστης, χρησιμοποιώντας κακόβουλο λογισμικό, συνήθως από το dark web, αποστέλλει εντολές προς ένα ΑΤΜ και έτσι επιτυγχάνει την ενεργοποίηση του ΑΤΜ και την εξαγωγή χρημάτων από αυτό⁸⁷.

Μετά την αναδιατύπωση του πραγματικού της διάταξης δεν περιλαμβάνεται πλέον η αόριστη αναφορά σε «οποιοδήποτε άλλο τρόπο» τέλεσης, ενώ τιμωρείται και η χρήση ορθών δεδομένων, όχι μόνο μη ορθών, ώστε να εφαρμόζεται και σε πράξεις όπου, μετά από κλοπή κάρτας ανάληψης και κωδικού χρήσης, γίνεται ανάληψη ποσών από μηχανήματα αυτόματης ανάληψης (ΑΤΜ)⁸⁸.

ε) Στην αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή περιλαμβάνεται και η χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη

86 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 408-409, ΑΠ 813/2015, 1726/2019 δημ. ΤΠΝ ΝΟΜΟΣ

87 Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 487- 488

88 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 409, αρ. 667

μετακίνηση χρημάτων. Η διάταξη καλύπτει μορφές απάτης, όπως είναι η απάτη με την αντικατάσταση κάρτας SIM κινητού τηλεφώνου - γνωστό και ως SIM swapping - στην οποία ο δράστης πετυχαίνει την μη εξουσιοδοτημένη αντικατάσταση της κάρτας SIM τρίτου χρήστη και με αυτόν τον τρόπο αποκτά πρόσβαση στα δεδομένα του συνδρομητή που βρίσκονται στη συσκευή, με αποτέλεσμα να προβαίνουν παρανόμως στον προσπορισμό περιουσιακού οφέλους εις βάρος του⁸⁹.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το στοιχείο «χωρίς δικαίωμα» στις αναφερθείσες μορφές τέλεσης της απάτης με υπολογιστή συνιστά ειδικό στοιχείο του αδικού που οριστικοποιεί τον άδικο χαρακτήρα της σχετικής συμπεριφοράς μόνο όταν αυτή γίνεται χωρίς δικαίωμα, ήτοι όταν δεν δικαιούταν ο υπαίτιος να πράξει όπως έπραξε με βάση το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο στην υφιστάμενη διαδικασία επεξεργασίας δεδομένων υπολογιστή⁹⁰. Στη γερμανική έννομη τάξη το συστατικό στοιχείο της «μη εξουσιοδοτημένης» χρήσης δεδομένων παραμένει ασαφές. Σύμπνοια απόψεων υφίσταται μόνο στο εξής: αν το ειδικό αυτό στοιχείο του αδικού βασίζεται σε οποιαδήποτε μορφή μη εξουσιοδοτημένης χρήσης δεδομένων, τότε θα οδηγηθούμε αλληλένδετα σε μια ευρεία ερμηνεία της έννοιας αυτής με αποτέλεσμα να καθίσταται αντισυνταγματική. Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας έκρινε απαραίτητη μια συνταγματικώς απαιτούμενη περιοριστική ερμηνεία, η οποία θα διαμορφώνεται στηριζόμενη στη νομολογία και τη βιβλιογραφία⁹¹.

2.2.3. Υποκειμενική υπόσταση

Η απάτη με υπολογιστή (άρ. 386Α ΠΚ) σε κάθε περίπτωση - είτε στη βασική της μορφή είτε σε παραλλαγές αυτής - τελείται μόνο με δόλο (πρόθεση). Ο δόλος του δράστη εδώ προσομοιάζει με το δόλο που πρέπει να συντρέχει και στο έγκλημα της κοινής απάτης. Ωστόσο, στην κοινή απάτη για το στοιχείο της παράστασης ψευδών γεγονότων απαιτείται τουλάχιστον άμεσος δόλος β' βαθμού. Εδώ θα πρέπει ο δράστης να γνωρίζει και να θέλει την πραγμάτωση των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης καθώς και την αιτιακή σχέση των στοιχείων αυτών⁹². Στο σημείο αυτό εντοπίζεται μία ακόμη διαφορά της

---

89 Βλ. Ι. Γγγλεζάκης, ό.π., σ. 409-410, αρ. 668

90 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 162

91 Βλ. Erik Kraatz, Aktuelle examensrelevante Fälle des Computerbetrugs (§ 263a StGB), DE GRUYTER, Juristische Ausbildung 2016(8), σελ. 878, μέσω cholar.google.gr

92 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 162

ηλεκτρονικής απάτης από την κοινή απάτη και δη στην ηλεκτρονική απάτη αρκεί ως προς όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης ο ενδεχόμενος δόλος χωρίς να απαιτείται ειδικότερα (όπως στην κοινή απάτη) γνώση του δράστη («εν γνώσει») για την αναλήθεια των στοιχείων, που χρησιμοποιεί (δόλος β' βαθμού)⁹³.

Η υποκειμενική υπόσταση της, κατ' άρθρο 386Α ΠΚ, απάτης περιέχει, επίσης, τον πρόσθετο σκοπό του προσπορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους για τον ίδιο το δράστη ή άλλον. Η εν λόγω «προέκταση» της υποκειμενικής υπόστασης συνδέεται, όπως είναι γνωστό, μόνο με άμεσο δόλο α' βαθμού (άρ. 27 § 2 β' ΠΚ). Επομένως, προαπαιτούμενο αποτελεί ο σκοπός παράνομου περιουσιακού οφέλους να καλύπτεται από δόλο άμεσο δόλο α' βαθμού, ήτοι ο δράστης θα πρέπει να στοχεύει στην αύξηση του ενεργητικού της δικής περιουσίας ή περιουσίας τρίτου. Επομένως, ο εν λόγω σκοπός ελλείπει όταν λ.χ. ο δράστης επεμβαίνει σε ένα πρόγραμμα υπολογιστή με οποιονδήποτε από τους τρόπους τέλεσης του αδικήματος, με σκοπό την καταστροφή του σκληρού του δίσκου ή η όταν ο δράστης προβλέπει την επίτευξη περιουσιακού οφέλους, ως μία αναγκαία συνέπεια της πράξης του, την οποία, όμως, δεν επιδιώκει. Ο σκοπός του περιουσιακού οφέλους δεν απαιτείται να είναι ο μοναδικός ή τελικός σκοπός του δράστη, αρκεί να είναι ο αναγκαίος ενδιάμεσος για την πραγμάτωση άλλου απώτερου σκοπού. Επίσης, δεν αποκλείεται ο εν λόγω σκοπός αν το επιδιωκόμενο είναι μέρος μόνο της προκληθείσας ζημίας⁹⁴. Για να υπάρχει, όμως, αρχικός καταλογισμός της πράξης πρέπει να υφίσταται πέραν της πλήρωσης των στοιχείων της αντικειμενική υπόστασης και άμεσος δόλος α' βαθμού ως προς τον προσπορισμό στο δράστη ή σε τρίτο περιουσιακού οφέλους. Επομένως, όπως και στην κλασική απάτη του 386 ΠΚ, συζητάμε για έγκλημα σκοπού και «υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης». Ενδεχόμενος δόλος αρκεί ως προς όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Ούτως ειπείν, αρκεί π.χ. ότι ο δράστης προβλέπει την πρόκληση της περιουσιακής ζημίας ως ενδεχόμενο και το αποδέχεται ή αντίστοιχα αρκεί να θεωρεί ότι τα στοιχεία που χρησιμοποιεί ενδέχεται να είναι αναληθή, χωρίς να απαιτείται βεβαιότητα ως προς την αναλήθεια αυτών⁹⁵.

2.2.4. Απόπειρα

---

93 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386Α, αρ. 5, Κουράκης Ν, Κριτική επισκόπηση της νομολογίας κατά θέματα: Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή, ΠοινΛογ 2001, σ. 2593

94 Βλ. ΑΠ 81/2005, ΠοινΛόγος 05, σελ. 160

95 Βλ. Μυλωνόπουλος Χ, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 491-492

Η απόπειρα στην απάτη με υπολογιστή (άρ. 386Α ΠΚ) είναι νοητή και δυνατή. Αν ο δράστης παρά τον επηρεασμό του υπολογιστή δεν κατορθώσει να θίξει την ξένη περιουσία, θα πρόκειται για απόπειρα. Θα πρέπει να διευκρινισθεί, ότι δεν συντρέχει απόπειρα απάτης με υπολογιστή αν η χρησιμοποίηση των μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων δεν έλαβε την μορφή της αρχής εκτελέσεως. Η έννοια της αρχής εκτελέσεως, η οποία είχε σημαίνουσα θέση στην προγενέστερο άρθρο για την απόπειρα, οριζόταν από την νομολογία ως κάθε ενέργεια, η οποία αποτελούσα τμήμα εν όλω ή εν μέρει της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος, άγει αναμφισβητήτως και ευθέως στην πραγμάτωση αυτού ή τελεί προς αυτή σε τέτοια αναγκαία και άμεση σχέση συνάφειας, ώστε κατά κοινή αντίληψη να θεωρείται τμήμα αυτής, οδηγώντας άμεσα σε αυτήν, αν δεν ανακοπεί για οποιοδήποτε λόγο⁹⁶. Επομένως, απαιτείται για την κατάφαση της αρχής εκτέλεσης του εγκλήματος η έναρξη του επηρεασμού του αποτελέσματος της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων. Υπό την ισχύ του προϊσχύσαντος άρ. 386Α ΠΚ, η απλή εκκίνηση ενός προγράμματος με ψευδή ή ανακριβή δεδομένα δεν συνιστούσε απόπειρα, αλλά ατιμώρητη προπαρασκευαστική πράξη. Ήδη, όμως, ο νέος ΠΚ με το άρ. 386Α § 2 ΠΚ κατέστησε αξιόποινες και συγκεκριμένες προπαρασκευαστικές πράξεις απάτης με υπολογιστή παρεμβαίνοντας σε ένα πρώιμο στάδιο εκδήλωσης των σχετικών συμπεριφορών. Συνεπώς, όποιος κατασκευάζει, διαθέτει ή κατέχει πρόγραμμα ή σύστημα υπολογιστή που προορίζεται για τη διάπραξη των εγκλημάτων της παρ. 1 του αρ. 386Α ΠΚ, τιμωρείται. Θα πρέπει πάντως να αναγνωριστεί ένα είδος διακριτής χωροχρονικής εγγύτητας μεταξύ των πράξεων της παρ. 2 του άρ. 386Α ΠΚ και της επικείμενης διάπραξης του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή. Άλλως, υπάρχει ο κίνδυνος όλοι οι ασχολούμενοι με προγράμματα ή συστήματα υπολογιστή να βρίσκονται αντιμέτωποι με εύκολες και πρόχειρες ποινικοποιήσεις⁹⁷. Στη γερμανική βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι η αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος πραγματώνεται με την εισαγωγή εν προκειμένω της χρεωστικής κάρτας στην θήκη υποδοχής καρτών του ATM. Σημειωτέον δε στο αντίστοιχο άρθρο του γερμανικού Ποινικού Κώδικα (263a Abs 3 StGB) αναφέρεται επίσης ρητώς ότι οι προπαρασκευαστικές ενέργειες της κατασκευής, προμήθειας ή κατοχής προγράμματος ή σύστημα υπολογιστή με σκοπό τη διάπραξη του εγκλήματος της απάτης με υπολογιστή τιμωρούνται προβλέποντας στην επόμενη παράγραφο του

96 Βλ. Α. Χαραλαμπίκη, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2019, σελ. 15

97 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σ. 162

ιδίου άρθρου την απαλλαγή ποινής του δράστη. Ο δράστης απαλλάσσεται από κάθε ποινή εφόσον με δική του βούληση όχι μόνο καταστρέφει πρόγραμμα ή πληροφοριακό σύστημα πριν το χρησιμοποιήσει για τη διάπραξη του εν λόγω εγκλήματος αλλά και στην περίπτωση που παραιτείται από την εκτέλεση της πράξης κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο αποτρέποντας παράλληλα τον κίνδυνο που έχει προκαλέσει αν άλλοι συνεχίζουν να προετοιμάζουν ή να εκτελούν την πράξη ή εν γένει εμποδίζοντας την ολοκλήρωση της πράξης, ενώ αρκούν για την απαλλαγή οι ένθερμες προσπάθειες από μέρους του δράστη, ο οποίος ενεργεί αυτοβούλως, προκειμένου να παρεμποδίσει όποιους κινδύνους γεννώνται ασχέτως αποτελέσματος, ήτοι αποτροπής ολοκλήρωσης της εγκληματικής πράξης (263a Abs 3 StGB - 149 Abs 2, 3 StGB)⁹⁸. Η τελευταία περίπτωση απαλλαγής είναι ανάλογη και αντιστοιχίζεται με την διάταξη της υπαναχώρησης κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο (άρ.44 ΠΚ).

2.2.5. Συμμετοχή

Όλες οι μορφές συμμετοχής, ήγουν ηθική αυτουργία, άμεση και απλή συνέργεια καθώς και η συναυτουργία είναι δυνατές στο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ)⁹⁹. Σύμφωνα με την ΑΠ (ΠΟΙΝ) 1166/2019 απόφαση «απάτη με υπολογιστή μπορεί να τελεστεί και κατά συναυτουργία όταν περισσότεροι επεμβαίνουν ευθέως, είτε συγχρόνως από κοινού είτε διαδοχικά, μετά όμως από συναπόφαση, δηλαδή με κοινό δόλο και με σκοπό παράνομου περιουσιακού οφέλους, στην εξέλιξη του προγράμματος ή και στα μηχανικά μέρη του υπολογιστή και με μη ορθή διαμόρφωση του προγράμματος ή με τη χρησιμοποίηση κατά τον προγραμματισμό του συστήματος μη ορθών ή ελλιπών στοιχείων, προκαλούν αποτέλεσμα διαφορετικό από εκείνο που θα προέκυπτε από τη διαδικασία της επεξεργασίας των στοιχείων»¹⁰⁰. Η πράξη, λοιπόν, τελείται και κατά συναυτουργία, ενώ είναι δυνατή και η έμμεση αυτουργία, όταν σε επαφή με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή έρχεται καλόπιστος τρίτος που ενεργεί εν αγνοία του π.χ. εκείνος που εισάγει στον υπολογιστή μη ορθά ή ελλιπή δεδομένα μέσω διεκπεραιωτή υπαλλήλου είναι έμμεσος αυτουργός του 386Α ΠΚ και όχι ηθικός αυτουργός, αφού το παρένθετο πρόσωπο (υπάλληλος) που εν αγνοία του τροφοδοτεί τον υπολογιστή δεν

---

98 Βλ. Erik Kraatz, Der Computerbetrug (§ 263 a StGB), Repetitorium, JURA Heft 1/2010, σελ.46, μέσω cholar.google.gr

99 Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 163

100 Βλ. ΑΠ (ΠΟΙΝ) 1166/2019 απόφαση, δημ. areiospagos.gr

πράττει με σκοπό παρανόμου περιουσιακού οφέλους και συνεπώς δεν τελεί κατ' αρχήν άδικη πράξη¹⁰¹. Παρέχεται, επίσης, στο δικαστήριο η δυνατότητα να επιβάλει πλήρη ποινή αν ο υπαίτιος προσφέρει τη συνδρομή του κατά την τέλεση της πράξης και θέτει με αυτήν το αντικείμενο της προσβολής στη διάθεση του φυσικού αυτουργού (άρθρο 47). Η διάταξη αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι για την έννοια της συνέργειας απομένουν πράξεις συνδρομής που προσεγγίζουν εγγύτατα την αυτουργική τέλεση του εγκλήματος¹⁰².

2.2.6. Ποινική δίωξη και κυρώσεις της απάτης με υπολογιστή – Διακεκριμένες και προνομιούχες μορφές του εγκλήματος – Ικανοποίηση παθόντος – Λοιπά δικονομικά ζητήματα

Όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 386Α § 1 του νέου ΠΚ, η απάτη με υπολογιστή τιμωρείται με φυλάκιση, ενώ αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών και χρηματική ποινή. Διακεκριμένη περίπτωση του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή συντρέχει όταν η ζημία που προξενήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ και τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή. Περαιτέρω, με τη διάταξη της παρ. 2 του ίδιου άρθρου τιμωρείται η πράξη της κατασκευής, διάθεσης ή κατοχής προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή που προορίζεται για τη διάπραξη του εγκλήματος της παρ. 1. Ωστόσο, για τον υπαίτιο των προπαρασκευαστικής υφής πράξεων του άρ. 386Α § 2 εδ. β' ΠΚ προβλέπεται λόγος απαλλαγής από την ποινή, όταν με δική του θέληση καταστρέφει το πρόγραμμα ή το σύστημα υπολογιστή πριν το χρησιμοποιήσει για τη διάπραξη της απάτης με υπολογιστή. Άλλη διακεκριμένη περίπτωση περιλαμβάνεται στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, καθώς το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή αποτελεί κακούργημα που τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή, όταν η απάτη στρέφεται άμεσα κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η ζημία που προκλήθηκε υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ. Η απειλούμενη ποινή στην τελευταία περίπτωση είναι πέραν της κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών και η χρηματική

---

101 Βλ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ 492

102 Βλ. Α. Χαραλαμπίκη, ό.π., σελ. 20

ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες ενώ η πράξη παραγράφεται, κατ' εξαίρεση του κανόνα του άρ. 111 § 2 ΠΚ, μετά είκοσι έτη¹⁰³.

Στο άρθρο 405 παρ. 1 του νέου ΠΚ ορίζεται ότι «Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 386 παρ. 1, 386Α παρ. 1 και 2, 387, 389, 390 παρ. 1 εδάφ. α', 394, 397 και 404 απαιτείται έγκληση.». Εξ αντιδιαστολής συνάγεται ότι αν η κοινή απάτη και η απάτη με υπολογιστή στρέφεται κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, τότε διώκεται αυτεπαγγέλτως. Εν συνεχεία, στην δεύτερη και τρίτη παράγραφο του άρθρου 405 ΠΚ αναφέρεται ρητώς ότι «Το αξιόποιο των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 386, 386Α, 386Β, 387, 389, 390, 394, 397 και 404 εξαλείφεται αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν από την πρώτη εξέτασή του ως ύποπτου ή κατηγορούμενου ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου. Η μερική μόνο ικανοποίηση εξαλείφει το αξιόποιο κατά το αντίστοιχο μόνο μέρος (παρ.2). Εάν ο υπαίτιος των εγκλημάτων που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα, καταβάλλοντας αποδεδειγμένα το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας, από την ημέρα τέλεσης του εγκλήματος, απαλλάσσεται από κάθε ποινή. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου εφαρμόζεται και για τα πλημμελήματα που προβλέπονται στα ίδια άρθρα μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο (παρ. 3)»¹⁰⁴. Θα πρέπει, ωστόσο, να υπογραμμιστεί ότι στην παρ. 2 εδάφ. β' του 386Α ΠΚ προβλέπεται, όπως αναφέρεται και ανωτέρω, ότι ο δράστης απαλλάσσεται από κάθε ποινή αν καταστρέφει με δική του θέληση το παραπάνω πρόγραμμα ή πληροφοριακό σύστημα πριν το χρησιμοποιήσει για τη διάπραξη της απάτης με υπολογιστή και επομένως, εδώ δεν πρόκειται για απαλλαγή από ποινή, αλλά για εξάλειψη αξιοποίνου, ήτοι για έμπρακτη μετάνοια και η διάταξη του άρ. 405 παρ. 3 β' ΠΚ για απαλλαγή από ποινή του δράστη προπαρασκευαστικών πράξεων σε περίπτωση εντελούς ικανοποίησης του παθόντος είναι άνευ αντικειμένου και τούτο διότι το άρ.386Α παρ. 2 ΠΚ δεν προϋποθέτει ζημία αλλά ούτε παθόντα και κατά συνέπεια δεν νοείται ικανοποίηση παθόντος¹⁰⁵. Όσον αφορά τις εναλλακτικές διαδικασίες απονομής ποινικής

103 Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σ. 410

104 Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., άρθ. 386Α, αρ. 9

105 Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 495

δικαιοσύνης ισχύουν και εδώ όσα ειπώθηκαν στην 2.1.7. υποενότητα παραπέμποντας στις αναφερόμενες εκεί διατάξεις.

Όταν τα αδικήματα του άρ. 386Α ΠΚ έχουν τελεστεί στην αλλοδαπή από ημεδαπό και στρέφονται κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή συνδέονται με την προσβολή αυτών των συμφερόντων, η δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων εκτείνεται επ' αυτών έστω κι αν η πράξη δεν είναι αξιόποινη κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέσθηκε ή δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του αρ. 6 παρ.3 του ΠΚ. Η διευρυμένη ποινική δικαιοδοσία ισχύει και για τις προπαρασκευαστικές πράξεις της παρ.2. Τέλος, με την από 17.4.2018 εγκριθείσα Πρόταση Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, παρέχεται πλέον η δυνατότητα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές υποθέσεις παραγόμενα σε ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διασφαλίζονται από τους παρόχους ηλεκτρονικών υπηρεσιών και να υποβάλλονται σε άλλο κράτος, μετά από σχετική απόφαση των αρμόδιων αρχών του αιτούντος κράτους απευθυνόμενης στους παραπάνω παρόχους¹⁰⁶.

---

106 Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 496

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

3. Ειδικότερα Ζητήματα Συρροής με Εγκλήματα Απάτης μέσω ή με Υπολογιστή

3.1. Μορφές συρροής εγκλημάτων

Ιδιαίτερος ενδιαφέρον ζήτημα της απάτης μέσω ή με υπολογιστή αποτελεί η συρροή του εκάστου αδικήματος με άλλα αδικήματα και ο τρόπος αντιμετώπισής τους είτε ως ένα ενιαίο αδίκημα, είτε η διατήρηση της αυτοτέλειάς τους, ήτοι η αληθινή ή φαινομένη συρροή τους. Η κρατούσα θεωρία δέχεται ότι κριτήριο για να πούμε αν έχουμε αληθινή ή φαινομενική συρροή, αποτελεί η ταυτότητα ή ετερότητα του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού. Έτσι, σύμφωνα με την άποψη αυτή, αν η συμπεριφορά του δράστη προσβάλλει διαφορετικά έννομα αγαθά, τότε η συρροή που υπάρχει ανάμεσά τους, είναι αληθινή. Εάν όμως προσβάλλει το ίδιο έννομο αγαθό τότε η συρροή είναι φαινομενική. Βέβαια, σε κάποιες περιπτώσεις δύναται ορισμένη συμπεριφορά να εμπίπτει σε δύο εγκλήματα που ανήκουν στο ίδιο έννομο αγαθό και η συρροή ανάμεσά τους να είναι αληθινή, όπως αντίστοιχα μπορεί να εμπίπτει σε εγκλήματα που ανήκουν σε διαφορετικά έννομα αγαθά και η συρροή να είναι φαινομενική. Το ζήτημα έγκειται, επομένως, στο κατά πόσο καλύπτεται η κοινωνική απαξία της συμπεριφοράς του δράστη από τη μία μόνο διάταξη, ώστε να πούμε ότι έχουμε φαινομενική συρροή, ή και από τις δύο ή περισσότερες προκειμένου να πούμε ότι έχουμε αληθινή συρροή. Η αληθινή συρροή ως έννοια είναι πιο κατανοητή σε σχέση με τη φαινομενική, καθώς είναι συνηθέστερη στην πράξη, ήτοι να προσβάλλονται διαφορετικά έννομα αγαθά με μια ή περισσότερες εγκληματικές ενέργειες. Στην περίπτωση αυτή, οι πολλές ποινές από το ίδιο πρόσωπο θα εκτιθούν σύμφωνα με τα ακόλουθα συστήματα και δη: α) το σύστημα της αριθμητικής σωρεύσεως των ποινών (Kumulationsprinzip), σύμφωνα με το οποίο για κάθε έγκλημα επιβάλλεται μια ποινή και, ακολούθως, η κάθε ποινή εκτίεται ολόκληρη ύστερα από την άλλη, β) το σύστημα της ενιαίας ποινής (Prinzip der Einheitsstrafe), όπου δεν επιβάλλεται ξεχωριστή ποινή για κάθε έγκλημα που συρρέει, αλλά η ποινική ευθύνη του δράστη εξετάζεται ενιαία και μία μόνο ποινή καταγιγνώσκεται, γ) το σύστημα της συγχωνεύσεως ή απορροφήσεως (Absorbitionsprinzip), με το οποίο στην ποινή που αντιστοιχεί στο βαρύτερο έγκλημα συγχωνεύονται οι ποινές που αντιστοιχούν στα υπόλοιπα εγκλήματα,

τα οποία αντιμετωπίζονται ως επιβαρυντικές περιστάσεις του πρώτου και δ) το σύστημα της συνολικής ποινής (Gesamtstrafenprinzip), όπου επιβάλλεται ποινή για καθένα έγκλημα χωριστά και στη συνέχεια η βαρύτερη ποινή επαυξάνεται με την προσθήκη σ' αυτή τμήματος-μέρους μόνον καθεμιάς από τις ποινές που επιβάλλονται για τα υπόλοιπα εγκλήματα που συρρέουν¹⁰⁷.

Αντίθετα, στη φαινομενική συρροή, ενώ πραγματώθηκαν περισσότερα εγκλήματα, ο δράστης τελικά θα τιμωρηθεί μόνο για το κύριο έγκλημα που συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη ποινική απαξία, θα εφαρμοστεί μόνο μια ποινική διάταξη και θα επιβληθεί τελικώς μια ποινή. Στην φαινομενική κατ' ιδέα συρροή τα κριτήρια για την επιλογή της διατάξεως που θα εφαρμοστεί τελικώς, βασίζονται στις ακόλουθες τρεις αρχές: α) στην αρχή της ειδικότητας, σύμφωνα με την οποία η ειδική διάταξη απωθεί κατά την εφαρμογή της τη γενική, β) στην αρχή της επικουρικότητας, όπου η επικουρική διάταξη απωθείται, όταν υπάρξουν οι προϋποθέσεις της επικουρικότητας και γ) στην αρχή της απορροφήσεως, σύμφωνα με την οποία η διάταξη που προβλέπει το σύνθετο ή πολύπρακτο έγκλημα απορροφά τη διάταξη που προβλέπει το έγκλημα-συνθετικό. Στην φαινομενική πραγματική συρροή, αντίστοιχα, τα κριτήρια επιλογής της διατάξεως βασίζονται στις εξής τρεις αρχές: α) στην αρχή της απορροφήσεως, σύμφωνα με την οποία η διάταξη που προβλέπει το έγκλημα που τελέστηκε ως αναγκαίο μέσο για κάποιο άλλο σκοπό απορροφάται από τη διάταξη που προβλέπει το έγκλημα-σκοπό, β) στην αρχή της συγχωνεύσεως, σύμφωνα με την οποία μια μόνο φορά εφαρμόζεται η σχετική ποινική διάταξη, παρόλο που πραγματώνεται πολλές φορές με χωριστές διαδοχικές πράξεις η τυποποιημένη σ' αυτήν εγκληματική συμπεριφορά, όταν αναφέρονται στην ίδια μονάδα εννόμου αγαθού και γ) στην αρχή της διαζεύξεως που ισχύει στα διαζευκτικά μικτά εγκλήματα, σύμφωνα με την οποία η σχετική διάταξη μία μόνο φορά εφαρμόζεται, όταν πραγματώνονται διαδοχικά οι διάφοροι τυποποιημένοι τρόποι τελέσεως στην ίδια μονάδα εννόμου αγαθού¹⁰⁸. Η πρακτική εφαρμογή της συρροής έγκειται στο αν θα εφαρμοστεί το άρθρο 94 ή το άρθρο 98 ΠΚ που θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στο σχηματισμό της ποινής για την υπό κρίση εγκληματική ενέργεια.

---

107 Βλ. Α.Μαργαρίτη/Ν.Παρασκευόπουλο/Γ.Νούσκαλη, Ποινολογία, 2020, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 317, 320-321.

108 Βλ. Α.Μαργαρίτη/Ν.Παρασκευόπουλο/Γ.Νούσκαλη, ό.π., σελ. 311-312

3.2. Σχέση αμοιβαίου αποκλεισμού κοινής απάτης (386 ΠΚ) και απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ)

Η κρατούσα άποψη δέχεται ότι στην απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ) προστατευόμενο αγαθό είναι η περιουσία και ότι δομήθηκε ως έγκλημα κατ' αντιστοιχία με την απάτη του άρθρου 386 ΠΚ. Συνεπώς, θα πρέπει να μεταφερθούν όλα τα απαραίτητα στοιχεία της πράξης της απάτης του 386 ΠΚ. Άλλωστε, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του νόμου 1805/1988, η απάτη με υπολογιστή θεσπίστηκε ακριβώς για να καλύψει τα κενά του νόμου που υπήρχαν και αποτελούσαν τροχοπέδη στην εφαρμογή της διάταξης της κοινής απάτης. Ωστόσο, η άποψη αυτή που προκρίνει την ερμηνευτική ταύτιση μεταξύ της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ) και της κοινής απάτης (386 ΠΚ), παρουσιάζει αδυναμίες και εμφανίζεται αντιφατική, δεδομένου ότι εμμένει στην αντίστοιχη μεταφορά του στοιχείου «πείθοντας κάποιον» και στο άρθρο 386Α ΠΚ. Αναλυτικότερα, η αντιστοιχία του όρου «επηρεασμός των στοιχείων» με την παραπλάνηση ανθρώπου, είναι σχήμα εκ των πραγμάτων αδύνατο, ιδιαιτέρως εάν αναλογιστεί κανείς πως λειτουργούν τα αυτοματοποιημένα συστήματα ηλεκτρονικής διακίνησης περιουσίας. Στην απάτη με υπολογιστή εκλείπει το στοιχείο της ανθρώπινης παραπλάνησης, ώστε να οδηγείται ο παραπλανημένος σε περιουσιακή «αυτοπροσβολή» και δεν μπορεί να αντικατασταθεί απλώς από μία «κατάσταση παραπλάνησης του υπολογιστή». Η περιουσιακή βλάβη προκαλείται, εξ αρχής, από την πράξη του ίδιου του δράστη, αφού με μόνο τον επηρεασμό του αυτοματοποιημένου προγράμματος Η/Υ προκαλεί την παράνομη περιουσιακή μετατόπιση και διάθεση, ήτοι χωρίς την παρεμβολή φυσικού προσώπου που να ελέγχει τα δεδομένα και να αποφασίζει για την περιουσιακή διάθεση, με συνέπεια να αποτελεί περίπτωση «ετεροπροσβολής» του έννομου αγαθού της περιουσίας¹⁰⁹. Όταν, όμως, χωρίς να γίνεται επέμβαση στη διαμόρφωση του προγράμματος ή στην εφαρμογή του, χρησιμοποιείται ο υπολογιστής ως μέσο ή όργανο με την πληκτρολόγηση αναληθών ποσών και παραπλανάται με τον τρόπο αυτό τρίτος που προβαίνει σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, η οποία επιφέρει την περιουσιακή βλάβη, τότε στοιχειοθετείται κοινή απάτη του άρθρου 386 ΠΚ και όχι απάτη με υπολογιστή του άρθρου 386Α ΠΚ. Επομένως, η διαφοροποίηση αυτή δεν καθιστά την απάτη με υπολογιστή ειδικότερη μορφή της παραδοσιακής απάτης, αλλά, αντίθετα, η απάτη του

---

109 Βλ. Γ. Νούσκαλη, ό.π., σ. 180-181, 185, 188- 189.

386Α ΠΚ αποτελεί ένα ιδιώνυμο έγκλημα και μεταξύ των δύο διατάξεων υφίσταται σχέση αμοιβαίου αποκλεισμού¹¹⁰.

Με σημείο αναφοράς τα ανωτέρω, το έγκλημα της κοινής απάτης μέσω υπολογιστή (386 ΠΚ) μπορεί να τελεστεί μέσω spamming με e-mail, δια των οποίων το θύμα μπορεί να παραπλανηθεί από τον δράστη και να μεταφέρει στον τραπεζικό λογαριασμό του τελευταίου ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, ενώ το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ) τελείται όταν δεν υφίσταται παραπλάνηση φυσικού προσώπου, αλλά επέμβαση σε ψηφιακά δεδομένα ή σύστημα υπολογιστή, όπως ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση της χωρίς δικαίωμα χρήσης μίας πιστωτικής/χρεωστικής κάρτας σε μηχανήμα αυτόματης ανάληψης μετρητών (ΑΤΜ).

3.3. Συρροή με το έγκλημα της υπεξαίρεσης (375 ΠΚ)

Σύνηθες φαινόμενο συνιστά η συρροή του εγκλήματος της κοινής απάτης με αυτό της υπεξαίρεσης. Η τυποποίηση της υπεξαίρεσης αποβλέπει στην προστασία της ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία που απαιτούνται για την τέλεση της υπεξαίρεσης είναι τα ακόλουθα: η παράνομη ιδιοποίηση (δηλαδή η ενσωμάτωση στην περιουσία του δράστη χωρίς την συναίνεση του ιδιοκτήτη, ή χωρίς άλλο δικαίωμα που του παρέχει ο νόμος), το ξένο (ολικά ή μερικά) κινητό πράγμα και η περιέλευση του πράγματος στην κατοχή του δράστη με οποιονδήποτε τρόπο (ακόμα και με εγκληματική πράξη). Η υπεξαίρεση μπορεί να τελεστεί από τον οποιονδήποτε. Κατ' εξαίρεση στο πρόσωπο του υπαιτίου πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένες ιδιότητες, όταν το αντικείμενο που υπεξαίρεείται του το έχουν εμπιστευθεί λόγω ανάγκης ή της ιδιότητάς του ως εντολοδόχου ή της ιδιότητάς του ως επιτρόπου ή ως κηδεμόνα του παθόντος ή μεσεγγυούχου ή διαχειριστή ξένης περιουσίας. Επιπλέον, απαιτείται και η δολία προαίρεση του δράστη δηλούμενη με οποιαδήποτε ενέργεια του δράστη, η οποία υποδηλώνει εξωτερίκευση της βουλήσεως του να ενσωματώσει το πράγμα στην ατομική του περιουσία χωρίς νόμιμο δικαιολογητικό λόγο¹¹¹.

Ήδη, γίνεται δεκτή η άποψη ότι σε περίπτωση συρροής υπεξαίρεσης και απάτης, αν μεν ο δράστης υπεξαίρει το ξένο κινητό πράγμα και ακολούθως επιχειρεί απατηλές πράξεις για να συγκαλύψει την υπεξαίρεση ή για να διατηρήσει την κατοχή του υπεξαίρεθέντος, η

110 Βλ. Εφ Δυτ Στερ Ελλ 68/2014, ΑΠ 1277/1998, 1152/1999, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

111 Βλ. ενδ. ΑΠ 858/2013 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 1125/2010 (ΠΟΙΝ) κ.ά., δημ. areiospagos.gr

απάτη απορροφάται από την υπεξαίρεση ως συντιμωρητή μεταγενέστερη πράξη, ενώ, αν ο δράστης απέκτησε με απάτη το πράγμα που ιδιοποιείται, τότε η υπεξαίρεση απορροφάται από την απάτη ως συντιμωρητή μεταγενέστερη πράξη. Καθίσταται σαφές ότι στην περίπτωση που αφορούν το ίδιο περιουσιακό αντικείμενο, τα δύο αυτά εγκλήματα βρίσκονται σε φαινομενική πραγματική συρροή μεταξύ τους. Σύμφωνα με τους κανόνες της απορρόφησης, το αδίκημα, το οποίο υπερισχύει και στις δύο περιπτώσεις, είναι η απάτη (κοινή κατ' άρθρο 386 ΠΚ ή με υπολογιστή κατ' άρθρο 386Α ΠΚ) καθώς ως βαρύτερο αδίκημα (ποινή φυλάκισης) θα απορροφήσει την υπεξαίρεση (ποινή φυλάκισης έως 2 έτη) είτε ως το μέσο τέλεσής της (συντιμωρητή προγενέστερη πράξη) είτε ως την περαιτέρω αξιοποίηση του περιουσιακού οφέλους, στο οποίο αποσκοπεί η απάτη (συντιμωρητή μεταγενέστερη πράξη). Μόνο στην περίπτωση που η υπεξαίρεση εμφανίζεται με τη διακεκριμένη μορφή της κατάχρησης ιδιαίτερης εμπιστοσύνης (375 § 1, εδ. β' ΠΚ) θα απορροφήσει ως βαρύτερο πλέον αδίκημα (φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή) την απλή μορφή της απάτης (είτε 386 ΠΚ είτε 386Α ΠΚ). Στις υπόλοιπες διακεκριμένες περιπτώσεις που θα συναντηθούν τα δύο αδικήματα (υπεξαίρεση και ηλεκτρονική απάτη αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, υπεξαίρεση και ηλεκτρονική απάτη αντικειμένου άνω των 120.000 ευρώ, υπεξαίρεση και ηλεκτρονική απάτη σε βάρος του Δημοσίου) οι απειλούμενες ποινές είναι οι ίδιες, οπότε μπορεί είτε η υπεξαίρεση να απορροφήσει την απάτη είτε το αντίστροφο. Άλλως, εάν, δηλαδή, τα ζημιωθέντα πρόσωπα είναι διαφορετικά ή εάν κάθε μία από τις πράξεις στρέφεται κατά διαφορετικού υλικού αντικειμένου, ήτοι κατά διαφορετικού αυτοτελούς περιουσιακού στοιχείου ή κατά διαφορετικής αυτοτελούς χρηματικής απαίτησης, τότε υπάρχει αληθινή συρροή. Συνεπώς, για να λειτουργήσει μεταξύ των πιο πάνω εγκλημάτων η σχέση του κοινωνικά αναγκαίου μέσου προς σκοπό, με την οποία θεμελιώνεται η φαινομενική συρροή, πρέπει ο δράστης να αποκτά με απάτη την κατοχή του πράγματος προκειμένου στη συνέχεια να το ιδιοποιηθεί μέσω αυτής. Αν αποκτά, όμως, με απάτη την κατοχή αποκλειστικά και μόνο για να χρησιμοποιήσει το πράγμα, η τυχόν υπεξαίρεση του πράγματος που ακολουθεί είναι αποτέλεσμα μιας νέας εγκληματικής απόφασης, η οποία δεν συνδέεται με την προηγούμενη απάτη. Τα εγκλήματα τότε συρρέουν μεταξύ τους αληθινά πραγματικά. Σημειωτέον δε, αν με την απάτη μεταβιβάστηκε η κυριότητα του πράγματος, η ιδιοποίηση πριν από την ακύρωση της μεταβίβασης δεν αποτελεί υπεξαίρεση, αφού ο

δράστης είναι τότε κύριος του πράγματος και θα τιμωρηθεί πλέον μόνο για απάτη¹¹².

Επομένως, από τις διατάξεις των άρθρων 375§1 και 386§1 ΠΚ -και των άρθρων 375§1 ΠΚ και 386Α§1 ΠΚ αντίστοιχα- σε συνδυασμό με εκείνη του άρθρου 94 ΠΚ, προκύπτει ότι καθεμιά από τις αξιόποινες πράξεις, που περιγράφονται, απαρτίζεται από διαφορετικά στοιχεία και, συνεπώς, αν ο δράστης τους είναι το ίδιο πρόσωπο, είναι δυνατή η πραγματική αληθινή συρροή των δύο αυτών εγκλημάτων, εφόσον καθένα από αυτά στρέφεται κατά διαφορετικού αντικειμένου. Αν, όμως, και τα δύο στρέφονται κατά του ίδιου αντικειμένου, υφίσταται μεταξύ τους φαινόμενη συρροή. Επομένως, αν μεν ο δράστης υπεξαιρεί το ξένο κινητό πράγμα και, ακολούθως, επιχειρεί απατηλές πράξεις προς συγκάλυψη της υπεξαίρεσεως ή διατήρηση της κατοχής του υπεξαιρεθέντος, τότε υπάρχει φαινόμενη συρροή υπεξαίρεσεως και απάτης ως μεταγενέστερη μη τιμωρήτα πράξη, αν δε ο δράστης απέκτησε με απάτη το ιδιοποιούμενο πράγμα δεν τιμωρείται η υπεξαίρεση, διότι απορροφάται από την απάτη. Αν ο δράστης δεν απέκτησε με απάτη την κυριότητα του πράγματος, όπως συμβαίνει επί χρημάτων που δόθηκαν προς εκτέλεση εντολής, τότε υπάρχει μόνο υπεξαίρεση, ενώ η απάτη απορροφάται. Το αδίκημα, κατά συνέπεια, που συγκεντρώνει την μεγαλύτερη ποινική απαξία θα τιμωρηθεί, καθώς και στις δύο ανωτέρω περιπτώσεις το πληττόμενο αγαθό από τις δύο αξιόποινες πράξεις είναι ίδιο, και συνεπώς υφίσταται φαινομενική συρροή¹¹³.

Στο σημείο αυτό, βάσει και του ως άνω συλλογισμού, φρόνιμο θα ήταν να ακολουθήσει και μια απόπειρα προσέγγισης των ερμηνευτικών προβληματισμών που έχουν γεννηθεί - σε βάθος χρόνου- στις έννοιες «πράγμα» και «κατοχή». Η προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι έννοιες αυτές και κατά συνέπεια το ζήτημα της «υπεξαίρεσης λογιστικού χρήματος» με την εφαρμογή παραδοσιακών σχημάτων του Αστικού Δικαίου τεκμαίρεται ως αλυσιτελής, διότι πλέον σήμερα τα χρήματα δεν αποτελούν μόνο υλικοί φορείς αποθηκευμένοι σε θησαυροφυλάκιο, αλλά ως επί το πλείστον ψηφιακά δεδομένα αποθηκευμένα σε πληροφοριακά συστήματα της Τραπεζής και κατά συνέπεια εκφεύγουν της παραδοσιακής έννοιας του πράγματος κατά το άρθρου 947 ΑΚ, ήτοι μόνο ενσώματα

---

112 Βλ. Ν. Μπιτζιλέκη, *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας*, 2020, εκδ. Σάκκουλα, Θέματα Συρροής, σελ. 175- 176

113 Βλ. ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ), ΕφΘ 1128/2010 (ΠΟΙΝ), ΣυμβΠλημΡοδ 13/2012, ΠλημΑθ 594/2014, ΑΠ 388/2016 (ΠΟΙΝ) (δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ), ΑΠ 1033/2011 (ΠΟΙΝ), ΠοινΧρ 2012, σελ. 362, ΕφΑθ 277/2018, ΠοινΧρ 2019, σελ. 371

αντικείμενα. Από την άλλη, η άποψη που δέχεται μια ιδιαίτερη ποινική έννοια του πράγματος και της κατοχής υστερεί στο γεγονός ότι απαιτείται και η διάπλαση μιας ιδιαίτερης ποινικής έννοιας της κυριότητας, και τούτο γιατί αφενός, αν κριθεί με τους κανόνες του Αστικού Δικαίου, δε νοείται να ανήκουν σε ξένη κυριότητα, εφόσον αυτή αναφέρεται μόνο σε ενσώματα αντικείμενα, αφετέρου δε ο προσδιορισμός μιας ποινικής κυριότητας solo animo δεν δύναται να θεμελιωθεί χωρίς την κατάλυση κάθε έννοιας ασφάλειας δικαίου. Αντίστοιχα, όσον αφορά στην έννοια της λογιστικής μεταφοράς χρημάτων, θα πρέπει να μετατοπιστεί το κέντρο βάρους από την ιδιοκτησία (που έχει στο επίκεντρό της την κυριότητα επί ενσώματου αντικειμένου) στην περιουσία που περιστρέφεται γύρω από την περιουσιακή αξία και προϋποθέτει την περιουσιακή βλάβη. Επομένως, καθίσταται αναγκαία η σύλληψη του λογιστικού χρήματος ως μία περιουσιακή αξία, γεγονός που συνιστά και μια απελευθέρωση από την αστικολογική σκέψη. Τέλος, η μεταφορά χρημάτων «χωρίς δικαίωμα» ως προσβολή της περιουσίας θα πρέπει να ερμηνευτεί με την έννοια του «παρανόμου» ως αξιολογικού στοιχείου της αντικειμενικής υπόστασης, όπως λ.χ. το «παράνομο» της ιδιοποίησης του άρθρου 375 ΠΚ¹¹⁴. Η πάγια νομολογία¹¹⁵ δέχεται ότι παράνομη είναι η ιδιοποίηση που γίνεται «χωρίς την συναίνεση του ιδιοκτήτη ή χωρίς την ύπαρξη άλλου νόμιμου δικαιολογητικού λόγου». Ως εκ τούτου, η χωρίς δικαίωμα χρήση δεδομένων είναι η χρήση που γίνεται χωρίς την συναίνεση του δικαιούχου ή χωρίς την ύπαρξη άλλου νόμιμου δικαιολογητικού λόγου, ήτοι η εισαγωγή ορθών μεν δεδομένων, αλλά αντίθετα με το νόμο, την έννομη σχέση μεταξύ δράστη και δικαιούχου ή την βούληση (συγκατάθεση) του δικαιούχου. Έτσι συνάγεται, λοιπόν, ότι η απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ) συνιστά έγκλημα που τυποποιεί όλες τις αξιόποινες πράξεις «αφαίρεσης» και «ιδιοποίησης» ψηφιακού χρήματος¹¹⁶. Σε κάθε περίπτωση πάντως η εν λόγω συμπεριφορά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως κλοπή, διότι ακριβώς, όπως αναφέρεται και ανωτέρω, το λογιστικό χρήμα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πράγμα, κατά την έννοια του άρθρου 372 και 375 ΠΚ. Τόσο κατά τη φυσική αντίληψη της καθημερινής γλώσσας όσο και κατά την ειδική νομική γλώσσα του άρθρου 947 παρ. 1 ΑΚ, ως πράγμα νοείται μόνον το ενσώματο αντικείμενο, ενώ το «ενσωματώσιμο και υλοποιήσιμο» δεν είναι «ενσώματο», γι' αυτό η

---

114 Βλ. Ι. Μοροζίνη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ. 159-179

115 Βλ. ΑΠ 53/2017, 65/2017, 69/2017, 464/2017, 560/2017, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1513/2018, 1958/2018 δημ. areiospagos.gr

116 Βλ. Ι. Μοροζίνη με επιμέλεια του Θ. Δαλακούρα, ό.π., σελ.177

υπαγωγή του λογιστικού χρήματος στην έννοια του πράγματος συνιστά ανεπίτρεπτη αναλογία. Απώτατο απαραίτητο όριο της ερμηνείας είναι το εφικτό γλωσσικό νόημα του κανόνα, εφόσον δίχως αυτό η εγγυητική λειτουργία του Ποινικού Δικαίου είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Είναι μάλιστα ορθό το συναφές επιχείρημα ότι θα αποτελούσε αντίφαση για μεν την ηλεκτρική ενέργεια να απαιτείται ειδική διάταξη ώστε να τη μεταχειριζόμαστε ως πράγμα, ενώ για το λογιστικό χρήμα να μην χρειάζεται. Επιπλέον, ο δικαιούχος τραπεζικού λογαριασμού δεν έχει κατοχή επί των χρημάτων που είναι κατατεθειμένα σ' αυτόν. Η τραπεζική κατάθεση χρημάτων (σύμβαση τραπεζικής κατάθεσης) συνιστά, ανάλογα με το σκοπό των μερών, κλασική περίπτωση ανώμαλης παρακαταθήκης (άρθρο 830 ΑΚ), οπότε ο κύριος μπορεί ν' αναλάβει οποτεδήποτε το κατατεθέν, ή δανείου, οπότε στερείται και του δικαιώματος της άμεσης ανάληψής τους. Ως εκ τούτου ο λογαριασμός με πιστωτικό υπόλοιπο (ενεργητικός λογαριασμός) αποδεικνύει την ύπαρξη ενοχικής απαίτησης του πελάτη κατά της τράπεζας για απόδοση του υπολοίπου και όχι κάποιο εμπράγματο δικαίωμα του δικαιούχου. Από τα παραπάνω συνάγεται, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι ο δικαιούχος τραπεζικού λογαριασμού δεν έχει κατοχή αλλά ούτε και κυριότητα στα χρήματα, που είναι κατατεθειμένα σ' αυτόν. Κατ' επέκταση η εδώ κρινομένη συμπεριφορά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί επ' ουδενί ως κλοπή (άρθρο 372 παρ. 1 ΠΚ)¹¹⁷. Η παράδοση της κατοχής είναι μια πραγματική κατάσταση και επιχειρείται με την απλή ενεργοποίηση του μηχανήματος, όχι όμως και η μετάθεση της κυριότητας. Ακόμη και αν δεχθεί κανείς ότι η κάρτα και ο μυστικός αριθμός PIN είναι εκτός από απλά «κλειδιά» και μέσα τυπικής νομιμοποίησης του χρήστη του ΑΤΜ, δεδομένου ότι η τράπεζα δεν δύναται να ελέγξει άλλως τη νομιμοποίηση του χρήστη, έστω και αν αυτό σημαίνει μεταβίβαση της κυριότητας και απαλλαγή της τράπεζας, δεν θα σήμαινε, όμως, αναγκαία και απόκτηση κυριότητας από τον χρήστη. Η νομιμοποιητική απόδειξη (κάρτα και μυστικός αριθμός) σημαίνει, απλώς, ενεργοποίηση του μηχανισμού παράδοσης και όχι απαραίτητα και του «μηχανισμού» μεταβίβασης της κυριότητας. Το ίδιο ισχύει και για την καθ' υπέρβαση του συμφωνηθέντος ποσού ανάληψη χρημάτων μέσω πιστωτικών καρτών από τον νόμιμο δικαιούχο του λογαριασμού (υπερανάληψη), καθώς για το επιπλέον ποσό δεν υφίσταται συμφωνία μεταβίβασης της κυριότητας. Η χωρίς δικαίωμα ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ

117 Βλ. Γ. Μπουρμά, Περαιτέρω προβληματισμοί για την ποινική αξιολόγηση της άνευ δικαιώματος ανάληψης μετρητών από ΑΤΜ και των ηλεκτρονικών τραπεζικών συναλλαγών (web banking) - (με αφορμή τις ΑΠ 737/2012 και ΑΠ 742/2012), ΤΝΠ QUALEX, ΠοινΔικ, 12/2014, σελ. 1117

με τη χρήση μιας γνήσιας κάρτας τρίτου προσώπου συνιστά το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή (386Α περ. δ' ΠΚ) σε φαινομενική συρροή με το αδίκημα της υπεξαίρεσης που ακολουθεί με την ιδιοποίηση των αναληφθέντων χρημάτων, ήτοι την ένταξη των ποσών αυτών στην περιουσία του δράστη. Σε κάθε περίπτωση, προϋπόθεση αποτελεί ότι η ζημιά θα πρέπει να βαρύνει τον δικαιούχο του λογαριασμού, ώστε να αφορά την ίδια περιουσία. Αντιθέτως, στην περίπτωση που δεν αναλαμβάνονται χρήματα, αλλά απλώς με την κάρτα ή με τη χωρίς δικαίωμα ηλεκτρονική παρέμβαση στον ξένο λογαριασμό γίνονται αθέμιτες μεταφορές χρημάτων, πληρωμές λογαριασμών ή αγορές προϊόντων, θα κριθεί μόνο ως μορφή απάτης με ηλεκτρονικό υπολογιστή, καθώς πρόκειται για περίπτωση πορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους με βλάβη της περιουσίας του καταθέτη, επηρεάζοντας το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων υπολογιστή με τη «χωρίς δικαίωμα εισαγωγή δεδομένων υπολογιστή, ιδίως δεδομένων αναγνώρισης της ταυτότητας» (386Α§1, περ. δ' ΠΚ)¹¹⁸. Με τον προϊσχύσαντα ΠΚ υπήρχε έντονη διχογνωμία αν η ανάληψη χρημάτων από ΑΤΜ με κλεμμένη μαγνητική κάρτα αυτόματης τραπεζικής συναλλαγής συνιστούσε κλοπή ή απάτη με υπολογιστή. Λόγω της δομικής ομοιότητας της απάτης με υπολογιστή προς την απάτη προκύπτει ότι η έννοια του επηρεασμού περιλαμβάνει μορφές συμπεριφοράς «ισοδύναμες προς εξαπάτηση», στις οποίες συγκαταλέγεται και η ανάληψη χρημάτων από ΑΤΜ με κλεμμένη μαγνητική κάρτα αυτόματης τραπεζικής συναλλαγής, αφού η συμπεριφορά αυτή θα συνιστούσε πράξη εξαπάτησης με συμπερασματικά συναγόμενη δήλωση αν είχε τελεστεί ενώπιον υπαλλήλου της τράπεζας. Την άποψη αυτή τη δέχεται ο ιστορικός Γερμανός νομοθέτης, η διάταξη του οποίου αποτέλεσε το πρότυπο της ελληνικής, αλλά τώρα πλέον και η κρατούσα στη γερμανική θεωρία και νομολογία άποψη. Το Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο με απόφαση του δέχτηκε πια ότι η εν λόγω ανάληψη χρημάτων από μη δικαιούχο δεν συνιστά κλοπή, αλλά απάτη με υπολογιστή, γεγονός που επικροτήθηκε από τη θεωρία. Στη χώρα μας, βέβαια, αυτή η άποψη επικρατεί τόσο στη θεωρία όσο και στην νομολογία. Κατά την αντίθετη άποψη, εδώ δεν στοιχειοθετείται «επηρεασμός» διότι η εκτέλεση του προγράμματος διενεργείται κανονικά με αποτέλεσμα να θεωρείται η πράξη ως κλοπή. Η άποψη αυτή βασίστηκε στο σκεπτικό ότι ο επηρεασμός των στοιχείων του υπολογιστή δεν μπορεί να συνυπάρχει με κανονική εκτέλεση του προγράμματος. Με την διάταξη του ισχύοντος ΠΚ δόθηκε ένα οριστικό

---

118 Βλ. Ν.Μπιτζιλέκη, ό.π., Κεφάλαιο 2.1 Έννοια της κατοχής, σελ. 45-46

τέλος στο εν λόγω ζήτημα¹¹⁹.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι «έξυπνες» κάρτες που με την σειρά τους έχουν αρχίσει ήδη να εδραιώνονται στις τραπεζικές συναλλαγές, καθώς προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα έναντι των απλών καρτών με μαγνητική ταινία. Συγκεκριμένα, η χρήση «έξυπνων» καρτών δύναται να μειώσει δραστικά τα προβλήματα που απορρέουν από τη δόλια (λόγω απώλειας ή κλοπής) χρήση πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, καθώς καθιστά πλέον εξαιρετικά δύσκολη την αποκρυπτογράφηση των προσωπικών στοιχείων και δεδομένων που βρίσκονται αποθηκευμένα στον μικροϋπολογιστή της «έξυπνης» κάρτας. Ο κάτοχος μιας «έξυπνης» πιστωτικής κάρτας έχει πλέον τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές του τον προσωπικό του κωδικό PIN, το ιδιωτικό κλειδί της ψηφιακής του υπογραφής, ή τη βιομετρική του υπογραφή, ενώ παράλληλα το chip της κάρτας του θα έχει αποθηκευμένες πρόσθετες πληροφορίες για την ταυτοποίηση του κατόχου και του χρήστη της κάρτας. Επίσης, οι «έξυπνες» κάρτες θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε τραπεζικές συναλλαγές εξ αποστάσεως (web banking, tele banking, mobile banking) με τη βοήθεια αναγνώστη «έξυπνης» κάρτας για την πιστοποίηση της ταυτότητας του χρήστη. Για την πραγματοποίηση των παραπάνω εφαρμογών στις τραπεζικές συναλλαγές, οι τρεις μεγαλύτερες παγκοσμίως εταιρίες κατασκευής πιστωτικών καρτών (EUROPAY, MASTERCARD, VISA) συνέστησαν την εταιρία EMVco, η οποία έχει ως αντικείμενο την επεξεργασία των τεχνικών προδιαγραφών που θα πρέπει να ακολουθήσουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, προκειμένου να είναι δυνατή η επίτευξη συναλλαγών με «έξυπνες» κάρτες που σταδιακά θα αντικαταστήσουν τις απλές πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες με μαγνητική ταινία, ενώ παράλληλα θα μπορούν να υποστηρίξουν και επιπλέον εφαρμογές, όπως το ηλεκτρονικό πορτοφόλι¹²⁰.

3.4.1 Συρροή με το έγκλημα της πλαστογραφίας (216 ΠΚ)

Συνήθης στην πράξη συρροή αποτελεί και αυτή της κοινής απάτης με το έγκλημα της πλαστογραφίας. Κατά το άρθρο 216 παρ.1 του ΠΚ: *«Όποιος καταρτίζει πλαστό ή νοθεύει έγγραφο με σκοπό να παραπλανήσει με τη χρήση του άλλον σχετικά με γεγονός που μπορεί να έχει έννομες συνέπειες, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Η χρήση του εγγράφου από αυτόν θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση»*. Από τη διάταξη αυτή, η οποία

---

119 Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 488-489

120 Βλ. Κ. Καραδημητρίου, Η ηλεκτρονική υπογραφή, 2008, εκδ. Σάκκουλα, σ. 85-86

αποβλέπει στην προστασία της ασφάλειας και της ακεραιότητας των εγγράφων συναλλαγών, προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της πλαστογραφίας, απαιτείται αντικειμενικώς μεν η εξαρχής κατάρτιση εγγράφου από τον υπαίτιο, ο οποίος το εμφανίζει ότι καταρτίστηκε από άλλον, ή νόθευση γνήσιου εγγράφου, δηλαδή αλλοίωση της έννοιας του περιεχομένου του, υποκειμενικώς δε ο δόλος που περιλαμβάνει τη γνώση και τη θέληση των πραγματικών περιστατικών που απαρτίζουν την πράξη και περαιτέρω ο σκοπός του υπαιτίου (υπερχειλής δόλος) να παραπλανήσει με τη χρήση του πλαστού ή νοθευμένου εγγράφου άλλον, για γεγονός που μπορεί να έχει έννομες συνέπειες στην παραγωγή, διατήρηση, μεταβολή, μεταβίβαση ή απόσβεση δικαιώματος ή έννομης σχέσης ή κατάστασης, ανεξαρτήτως αν ο σκοπός αυτός επιτεύχθηκε ή όχι¹²¹.

Μεταξύ των εγκλημάτων πλαστογραφίας με χρήση και κοινής απάτης (386 ΠΚ) υφίσταται αληθής συρροή και δεν απορροφάται το ένα αδίκημα από το άλλο, δεδομένου ότι καθένα είναι αυτοτελές, εφόσον η επίτευξη της παραπλάνησης και της βλάβης στην περιουσία του παραπλανώμενου ή του τρίτου, που αποτελούν στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης της απάτης, δεν αποτελούν αντίστοιχα και στοιχεία της υπόστασης ή επιβαρυντική περίπτωση ή αναγκαίο μέσο τέλεσης της πλαστογραφίας (τα γεγονότα, δηλαδή, αυτά δεν ταυτίζονται στο σύνολό τους). Σε ειδικότερες περιστάσεις, μεταξύ της χρήσεως πλαστού εγγράφου και της απάτης, υπάρχει φαινομενική συρροή και η πράξη της χρήσεως του πλαστού εγγράφου απορροφά την πράξη της απάτης, όταν τα ψευδή γεγονότα, που παραστάθηκαν σαν αληθινά και συνιστούν την απάτη, ταυτίζονται στο σύνολό τους με εκείνα που συνιστούν τη χρήση του πλαστού ή νοθευμένου εγγράφου. Η απόπειρα της κοινής απάτης και η χρήση πλαστού ή νοθευμένου εγγράφου, όταν τα για την απάτη παρασταθέντα σαν αληθινά ψευδή γεγονότα ταυτίζονται προς εκείνα που συνιστούν τη χρήση του πλαστού εγγράφου, δεν είναι αυτοτελή εγκλήματα, αλλά η απόπειρα απάτης απορροφάται από τη χρήση πλαστού εγγράφου (φαινομενική συρροή)¹²².

---

121 Βλ. ενδ. ΑΠ 1029/2009 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 665/2015 (ΠΟΙΝ) κ.ά. δημ. areiospagos.gr

122 Βλ. ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 805/2009 (ΠΟΙΝ), ΠλημμΑθ 594/2014, ΕφΑθ 277/2018, ΑΠ 1553/2010 (ΠΟΙΝ), ΑΠ 737/2012, ΑΠ 930/2009 (ΠΟΙΝ.) (Τμ. Ζ') δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, Κ. Φράγκος, ό.π, Άρθρο 386Α. νΠΚ

Ιδιαίτερη είναι η σχέση μεταξύ των αδικημάτων της πλαστογραφίας μετά χρήσεως και της τετελεσμένης απάτης με υπολογιστή, καθώς η πλαστογραφία αποτελεί το συνηθέστερο μέσο τέλεσης του αδικήματος της απάτης με υπολογιστή. Τα αδικήματα της απάτης με υπολογιστή (386Α ΠΚ) και της πλαστογραφίας (216 ΠΚ) ενδέχεται να συνυπάρξουν σε περίπτωση αλλοίωσης ηλεκτρονικού εγγράφου για την τέλεση απάτης με υπολογιστή. Ηλεκτρονικό έγγραφο είναι, κατά την κρατούσα γνώμη, σύνολο δεδομένων που έχουν εγγραφεί στο μαγνητικό δίσκο ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, αφού γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας και μπορούν να αποτυπωθούν με βάση τις εντολές του προγράμματος κατά τρόπο αναγνώσιμο είτε στην οθόνη του μηχανήματος είτε στον προσαρτημένο εκτυπωτή. Όπως είναι φανερό, δεν παρέχει τα εχέγγυα της γνησιότητας και της αυθεντικότητας που παρέχει ένα «συμβατικό» έγγραφο¹²³. Με το αρ. 2 του ν. 1805/1988 διευρύνεται η έννοια του εγγράφου του άρθρου 13 στοιχ. γ' ΠΚ με την προσθήκη δύο νέων μορφών εγγράφων. Η διεύρυνση αυτή οφείλεται όχι μόνο στην προσαρμογή της νομοθεσίας στις τεχνολογικές και κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, αλλά και στην εναρμόνιση της έννοιας του εγγράφου του άρθρου 13 στοιχ. γ' ΠΚ με το άρθρο 444 ΚΠολΔ, ενώ συγχρόνως απώτερος σκοπός ήταν και η εναρμόνιση της έννοιας του εγγράφου με την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου¹²⁴. Εν προκειμένω, σήμερα, σύμφωνα και με το άρθρο 13 περ. γ' του ΠΚ, τέτοια μέσα μπορεί να είναι για παράδειγμα οι σκληροί δίσκοι ηλεκτρονικών υπολογιστών, τα cd, dvd και το usb (φλασάκι) που χρησιμοποιούνται σε υπολογιστή για την αποθήκευση δεδομένων. Έγγραφο, δεν συνιστά, ωστόσο, μια απλή εγγραφή στη μνήμη RAM, αλλά πρέπει τα δεδομένα να έχουν εγγραφεί σε μια σταθερή μνήμη και να είναι σταθερά ενσωματωμένα στους υλικούς φορείς. Με μια πρώτη ματιά στη θεωρία, τεκμαίρεται ότι για την αποδοχή της έννοιας του εγγράφου είναι απαραίτητη η αποδεικτική λειτουργία του εγγράφου, ενώ, εν συνεχεία, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια συστατική ερμηνεία της έννοιας αυτής, όπου απαιτείται σταθερή ενσωμάτωση σε υλικό φορέα και δυνατότητα αναπαραγωγής με ασφάλεια (διδαιωνιστική λειτουργία) καθώς και να προκύπτει ο εκδότης του εγγράφου (εγγυητική λειτουργία). Το πλαστό έγγραφο ή το νοθευμένο έγγραφο μπορούν να συμπεριληφθούν στα υπόλοιπα έγγραφα του άρθρου 13 γ' ΠΚ. Η άποψη που αρνείται την υπαγωγή και του πλαστού εγγράφου στην έννοια του εγγράφου δεν ευσταθεί. Μέσω

123 Βλ. Θ. Σιδηρόπουλο, Το δίκαιο του διαδικτύου (internet), 2η έκδ., 2008, εκδ. Σάκκουλα, σ. 98

124 Βλ. Αγγ. Κωνσταντινίδη, Η έννοια και λειτουργία του εγγράφου στο ουσιαστικό και δικονομικό ποινικό δίκαιο, 2000, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, σελ. 106-107

της κατασκευής του «φαινομενικού εγγράφου» διανοίγεται η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 216 ΠΚ σε υλικά αντικείμενα που δεν φέρουν την ιδιότητα του εγγράφου, ωστόσο δεν χωρεί αμφιβολία ότι το αντικείμενο που χαρακτηρίζεται ως πλαστό πρέπει τουλάχιστον να εμφανίζει εξωτερική ομοιότητα με το γνήσιο αντίστοιχό του, ήτοι να δημιουργεί την εντύπωση ότι φέρει τις απαιτούμενες ιδιότητες και πληρούνται στο σύνολό τους οι λειτουργίες του εγγράφου (αποδεικτική, διαιωνιστική, εγγυητική). Όταν, όμως, εμφανώς ελλείπει μία έστω από τις λειτουργίες του, τότε δεν μπορεί να γίνει λόγος για έγγραφο και κατ' επέκταση για πλαστό έγγραφο. Βέβαια, το ότι το πλαστό έγγραφο δημιουργεί πάντα την εντύπωση γνησίου δεν σημαίνει αντιστρόφως ότι το φαινομενικό έγγραφο είναι κατ' ανάγκην πλαστό. Με γνώμονα τον προστατευτικό πυρήνα του άρθρου 216 ΠΚ επιβάλλεται η εσφαλμένη εντύπωση γνησιότητας να περιορισθεί στην παραπλάνηση ως προς την ταυτοποίηση του εκδότη (εγγυητική λειτουργία) και να μην συσχετισθεί με τις άλλες δύο λειτουργίες του εγγράφου. Εν τοις πράγμασι, όμως, και το πλαστό έγγραφο αναπτύσσει αποδεικτική λειτουργία υπό την μορφή προσφορότητας για παραπλάνηση γεγονότων που έχουν έννομες συνέπειες. Αν, από την άλλη, θεωρηθεί ότι το πλαστό έγγραφο στερείται οιασδήποτε από τις τρεις λειτουργίες, οδηγούμαστε στο άτοπο συμπέρασμα ότι και το ψευδές κατά περιεχόμενο έγγραφο είναι πλαστό στο βαθμό που επηρεάζει την αποδεικτική λειτουργία. Η συνάρτηση της πλαστότητας με τις λοιπές λειτουργίες του εγγράφου δημιουργεί μη αποδεκτά ελλείμματα ποινικής προστασίας. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι το πλαστό έγγραφο αποτελεί ειδική μορφή εμφανίσεως του εγγράφου και η πρακτική συνέπεια υπαγωγής του πλαστού εγγράφου στην έννοια γένους «έγγραφο» έγκειται στο ότι και το πλαστό έγγραφο καθίσταται υλικό αντικείμενο νόθευσης¹²⁵. Το έγκλημα της πλαστογραφίας εμφανίζεται, συνήθως, στις περιπτώσεις που κάποιος καταρτίζει πλαστά ηλεκτρονικά μηνύματα ή αλλοιώνει κάρτες αυτόματης συναλλαγής χρημάτων, μεταβιβάζοντας σε άδειες κάρτες μυστικούς κωδικούς των λογαριασμών πραγματικών ή ανύπαρκτων πελατών. Από την άλλη πλευρά, αν κάποιος έχει σκοπό να βλάψει άλλον και αποκρύπτει, βλάπτει ή καταστρέφει έγγραφο του οποίου δεν είναι κύριος ή άλλος έχει δικαίωμα να ζητήσει την παράδοση ή την επίδειξή του και το πράττει αυτό έστω και με ενδεχόμενο δόλο, τότε ως προς τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης πληροί τη νομοτυπική υπόσταση του εγκλήματος της υπεξαγωγής εγγράφου (άρθρο 222 ΠΚ). Ωστόσο, καθίσταται δύσκολο να

---

125 Βλ. Αριστομένη Β. Τζαννετή, Το πλαστό έγγραφο, 2η έκδοση, 2021, Π.Ν. Σακκουλάς, σελ.43-46

αναγνωριστεί ορισμένες φορές ο εκδότης στα αρχεία ενός υπολογιστή καθώς υπάρχει έλλειψη και αποδεικτικής λειτουργίας των δεδομένων ή διαιωνιστικής λειτουργίας όταν αυτά δεν είναι ενσωματωμένα σταθερά σε υλικό φορέα· συνεπώς, δεν πληρούνται πάντα οι προϋποθέσεις του εγγράφου (13 γ' ΠΚ) και δεν μπορούν να καλυφθούν με σαφήνεια τα έγγραφα που επρόκειτο να επεξεργαστούν από μηχανήματα¹²⁶.

Τα ψηφιακά έγγραφα (έγγραφα στο διαδίκτυο) που χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις της ηλεκτρονικής απάτης συνίστανται στα ηλεκτρονικά μηνύματα (e-mail), τις ιστοσελίδες και τις ψηφιακές υπογραφές με την προϋπόθεση ότι πληρούν τα τρία χαρακτηριστικά του εγγράφου, ήγουν την αποδεικτική, εγγυητική και διαιωνιστική λειτουργία. Ειδικότερα, η τυπική αποστολή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου οδηγεί υποχρεωτικά στην ταύτιση του μηνύματος και αποστολέα, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην είναι μεταβιβάσιμο το μήνυμα, αν δεν συνοδεύεται από την ηλεκτρονική διεύθυνση του αποστολέα και βεβαίως δεν έχει συγκεκριμένο και υπαρκτό παραλήπτη (εγγυητική λειτουργία). Ωστόσο, κάποιες φορές εμφανίζονται αμφιβολίες σχετικά με την εγγυητική λειτουργία των ηλεκτρονικών μηνυμάτων και τούτο γιατί δεν μπορεί να εξακριβωθεί ότι προέρχονται πράγματι από αυτόν που εμφανίζεται στη διεύθυνση του ηλεκτρονικού μηνύματος. Η ελαττωματικότητα αυτή του ηλεκτρονικού μηνύματος που εστάλη, παραπέμπει ακριβώς στις διατάξεις περί πλαστότητας. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, για να πληρούν τα ηλεκτρονικά μηνύματα την εγγυητική λειτουργία, θα πρέπει να συνοδεύονται και από μία ψηφιακή υπογραφή. Παρόλο που, θεωρητικά, η τέλεση πλαστογραφίας καθίσταται δυσχερέστερη, υπάρχει δυνατότητα τέλεσης αυτής όταν από την ηλεκτρονική διεύθυνση συγκεκριμένου προσώπου αποστέλλεται συνημμένο έγγραφο που αποδίδεται σε άλλο πρόσωπο εν αγνοία τούτου ή η αποστολή του συγκεκριμένου μηνύματος έγινε από άλλο πρόσωπο από αυτό στο οποίο ανήκει η συγκεκριμένη ηλεκτρονική διεύθυνση κάνοντας χρήση αυτής χωρίς την έγκριση του. Όταν, δηλαδή, υπάρχει διάσταση μεταξύ του πραγματικού και φαινομενικού εκδότη, τότε στοιχειοθετείται η έννοια της πλαστογραφίας. Αυτό ισχύει και όταν η αποστολή γίνεται και ανώνυμα, ήτοι χωρίς όνομα ή άλλη ένδειξη, γιατί και τότε θεωρείται ότι η ηλεκτρονική επιστολή γίνεται από τον φαινομενικό αρχικό εκδότη τους, ενώ αυτό δεν ισχύει στην πραγματικότητα¹²⁷. Η εκ

---

126 Βλ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, ό.π., σελ. 752, Μυλωνόπουλου, Ηλεκτρονικοί υπολογιστές και ποινικό δίκαιο, 1991, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, σελ. 42 και 46

127 Βλ. Αγγ. Κωνσταντινίδη, ό.π., σελ. 118

μέρους των phishers αποστολή μαζικών e-mails (e-mail spoofing) με αίτημα την γνωστοποίηση μυστικών κωδικών συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα κατάρτισης πλαστού ηλεκτρονικού εγγράφου, καθώς εκπληρώνει την διαιωνιστική λειτουργία με την αποθήκευση του μηνύματος στο διακομιστή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του εκάστοτε παραλήπτη. Η άποψη που υποστηρίζει ότι η εγγυητική λειτουργία του παραπλανητικού e-mail θίγεται μόνο εφόσον υφίσταται ένα πράγματι υφιστάμενο και όχι ανύπαρκτο ίδρυμα είναι κατ' αρχήν αβάσιμη, διότι αρκεί ο φερόμενος εκδότης να εμφανίζεται ως υπαρκτός, ήτοι να δύναται να δημιουργηθεί σύγχυση με το πράγματι υφιστάμενο π.χ. Εθνική Τράπεζα Αθηνών. Η ως άνω άποψη ευσταθεί μόνο όταν ο μέσος αποδέκτης δύναται να αντιληφθεί ότι το τραπεζικό ίδρυμα είναι εντελώς φανταστικό (π.χ. Τράπεζα Απόρων) και συνεπώς, εν προκειμένω πρόκειται για ανεπίδεκτη πλαστότητας ανώνυμη ηλεκτρονική επιστολή. Περαιτέρω, η αποδεικτική λειτουργία της τεκμαίρεται όταν είναι πρόσφορη να αποδείξει γεγονός με έννομες συνέπειες και στη συγκεκριμένη περίπτωση από τη στιγμή που ο παραλήπτης καλείται στο πλαίσιο της συμβατικής του σχέσης με την Τράπεζα να γνωστοποιήσει σε αυτήν τους μυστικούς κωδικούς του για τις online τραπεζικές συναλλαγές του. Βέβαια, η μαζική αποστολή παραπλανητικών ηλεκτρονικών επιστολών σε αόριστο αριθμό προσώπων δεν αναιρεί την προσφορότητα της παραπλάνησης αφού αποβλέπει σε εκείνους τους παραλήπτες που θα θεωρήσουν ότι απευθύνονται προς το πρόσωπό τους¹²⁸. Επίσης, η ποινική ευθύνη του δράστη για κατάρτιση πλαστού εγγράφου δεν αναιρείται εάν ο παραλήπτης αντιλαμβανόμενος το παραπλανητικό περιεχόμενο της επιστολής δεν το αναγιγνώσκει ή το διαγράφει από τον φάκελο εισερχομένων του. Όσον αφορά τις ιστοσελίδες, η εγγυητική λειτουργία του εγγράφου κατοχυρώνεται, όταν τα δεδομένα αναρτηθούν σε μια ιστοσελίδα, η οποία συνδέεται με συγκεκριμένη ηλεκτρονική διεύθυνση (domain name), ενώ σχετικά με τη διαιωνιστική λειτουργία του εγγράφου, οι ιστοσελίδες δύνανται να αποθηκευθούν, όχι μόνο στον υπολογιστή του δημιουργού τους αλλά και στον υπολογιστή του παρόχου φιλοξενίας των ιστοσελίδων. Με την ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της ψηφιακής υπογραφής, η νέα κωδικοποίηση των δεδομένων τηρεί τις προϋποθέσεις της ύπαρξης εγγράφου και δύναται να πλαστογραφηθεί. Η ψηφιακή υπογραφή (απλή, προηγμένη, εγκεκριμένη) αποτελεί την ταυτότητα του εκδότη των δεδομένων, με την οποία διαφαίνεται η σύνδεση εκδότη και περιεχομένου καθώς και η προέλευση του

---

128 Βλ. Αριστομένη Β. Τζαννετή, ό.π., σελ. 228-229

μηνύματος (εγγυητική λειτουργία), ενώ βασίζεται σε συγκεκριμένο πιστοποιητικό αποθηκευμένο σε usb token (δισκίο ασφαλείας λειτουργία). Επομένως, εφόσον στην περίπτωση αυτή απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η κλοπή/απώλεια του μέσου αποθήκευσης του ιδιωτικού κλειδιού σε προγενέστερη της ημερομηνίας που κατά κανόνα απαιτείται κατά τη θέση της ψηφιακής υπογραφής, τεκμαίρεται ότι δύσκολα μπορεί να τελεστεί το έγκλημα της πλαστογραφίας¹²⁹. Επιπλέον, στις μέρες μας πολλές φορές ιδίως στις τραπεζικές συναλλαγές η υπογραφή τίθεται με ειδική γραφίδα επί της οθόνης αφής ηλεκτρονικού σημειωματάριου (note pad). Το ερώτημα εν προκειμένω είναι αν τελεί πλαστογραφία όποιος υπογράφει στην οθόνη αφής χρησιμοποιώντας όνομα που δεν του ανήκει. Το Εφετείο της Κολωνίας εσφαλμένα -κατά μερίδα της θεωρίας και επιστήμης¹³⁰- έκρινε ότι δεν πληροί τη δισκίο ασφαλείας λειτουργία με την αιτιολογία ότι οι υπογραφές παραμένουν στην επιφάνεια της οθόνης για περιορισμένο χρόνο και μάλιστα ότι δεν αρκεί η αποθήκευση της υπογραφής στη μνήμη της συσκευής καθώς η εν λόγω εγγραφή δεν υπόκειται στις αισθήσεις. Ωστόσο, βάσει και όσων έχουν ήδη εκτεθεί ανωτέρω, τεκμαίρεται ότι με την χάραξη υπογραφής σε οθόνη αφής καταρτίζεται ηλεκτρονικό έγγραφο, το οποίο αποθηκεύεται σταθερά αρχικά στη μνήμη chip του ηλεκτρονικού σημειωματάριου και εν συνεχεία στα ηλεκτρονικά αρχεία της εκάστοτε επιχείρησης, από τα οποία υπάρχει ανά πάσα στιγμή η δυνατότητα αναπαραγωγής. Η ιδιότητα του εγγράφου υφίσταται και διατηρείται παρά την παροδική εμφάνιση της υπογραφής στην οθόνη αφής και την αδυναμία οπτικής αντίληψης της αποθηκευμένης υπογραφής, διότι τις εν λόγω δυσλειτουργίες της δισκίο ασφαλείας λειτουργίας έρχεται να θεραπεύσει η διευρυμένη πλέον έννοια του εγγράφου, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 13 περ.γ', εδ. β' ΠΚ. Συνεπώς, και σε αυτήν την περίπτωση, ήτοι όταν κάποιος υπογράφει επί οθόνης αφής χρησιμοποιώντας όνομα τρίτου, καταρτίζεται πλαστό ηλεκτρονικό έγγραφο¹³¹.

Περίπτωση κατάρτισης πλαστού ηλεκτρονικού εγγράφου αποτελεί και η αντιγραφή δεδομένων της μαγνητικής λωρίδας της γνήσιας κάρτας αυτόματης συναλλαγής κατά την χρήση αυτής από τον πραγματικό της δικαιούχο σε άλλη λευκή κάρτα, γνωστή και ως μέθοδος skimming. Δεδομένου ότι οι κάρτες ανάληψης χρημάτων ως φορείς ηλεκτρομαγνητικών δεδομένων εμπίπτουν στην διευρυμένη έννοια του ψηφιακού

129 Σημειώσεις αντλούμενες από την διάλεξη του κ. Αποστολίδη στις 22-01-2022 στα πλαίσια του μαθήματος «Ηλεκτρονικό Έγκλημα»

130 Βλ. Αριστομένη Β. Τζαννετή, ό.π., σελ. 215

131 Βλ. Αριστομένη Β. Τζαννετή, ό.π., σελ. 215-216.

εγγράφου, η αντιγραφή δεδομένων με την ως άνω μέθοδο συνιστά κατάρτιση πλαστού εγγράφου και σε περίπτωση ανάληψης χρημάτων από ΑΤΜ και απάτη με υπολογιστή (386Α ΠΚ)¹³². Η μέθοδος skimming είναι πλέον μια από τις πιο διαδεδομένες δραστηριότητες σχετικά με την εγκληματικότητα περί τα ΑΤΜ, η οποία δεν αποσκοπεί στην «φυσική» απόσπαση της κάρτας, αλλά μόνο στην γνώση των δεδομένων που είναι καταγεγραμμένα στην μαγνητική λωρίδα, μεταξύ των οποίων και ο κωδικός PIN. Ειδικότερα, αναγκαία κρίνεται η προηγούμενη τεχνική παρέμβαση του δράστη («skimmer») στο ΑΤΜ, και συγκεκριμένα συνίσταται στην εγκατάσταση στο μηχάνημα μιας συσκευής ανάγνωσης δεδομένων μαγνητικών καρτών. Μόλις εισαχθεί η κάρτα από τον κάτοχό της στην ειδική σχισμή του μηχανήματος, προκειμένου να ενεργοποιηθεί η διαδικασία επεξεργασίας δεδομένων και εν τέλει να ολοκληρωθεί η συναλλαγή, η ειδική συσκευή που είναι εγκατεστημένη από τον δράστη καταγράφει τα δεδομένα χωρίς ο εν λόγω πελάτης να αντιληφθεί τίποτα, καθώς στο τέλος η κάρτα του δεν παρακρατείται, αλλά του αποδίδεται κανονικά. Ακολούθως, ο δράστης μεταφέρει τα δεδομένα σε ένα αντίγραφο, δηλαδή μια λευκή κάρτα, το οποίο μπορεί πλέον να το χρησιμοποιήσει για την εκτέλεση οποιασδήποτε συναλλαγής. Ήδη, στα πλαίσια μια προσπάθειας καταπολέμησης αυτού του φαινομένου, πολλές εταιρείες έχουν επιχειρήσει να αναπτύξουν εφαρμογές που παρεμποδίζουν την ανάγνωση των δεδομένων της κάρτας, όπως λ.χ. η αντικατάσταση μαγνητικών καρτών με έξυπνες κάρτες αυτόματης συναλλαγής ή η εγκατάσταση «έξυπνων» συστημάτων ασφαλείας που έχουν την δυνατότητα να ανιχνεύουν τεχνικές επεμβάσεις στα ΑΤΜ και να εμποδίζουν την παγίδευση των καρτών, αλλά και μεταβολές στην εξωτερική όψη του ΑΤΜ με υποψίες εγκατάστασης συσκευών ανάγνωσης μαγνητικών καρτών, ενεργοποιώντας με αυτόν τον τρόπο ένα σύστημα συναγερμού¹³³.

Σε αυτό το σημείο, γεννάται το ερώτημα τι εννοούμε χρήση «πλαστικής» κάρτας αυτόματης συναλλαγής; Είναι, άραγε, πλαστό το πλαστικό δελτίο που χρησιμοποιείται στην συναλλαγή ή είναι πλαστά τα ίδια τα δεδομένα που έχουν ενσωματωθεί στην μαγνητική λωρίδα της κάρτας; Ας τα πάρουμε με την σειρά, ξεκινώντας την ανάλυση περιπτώσεων πλαστότητας με την περίπτωση που η πλαστότητα αφορά την ίδια την κάρτα. Σε αυτήν την περίπτωση, ο δράστης δημιουργεί ένα πιστό αντίγραφο μιας γνήσιας

---

132 Βλ. Αριστομένη Β. Τζαννετή, ό.π., σελ. 221

133 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π., σελ. 63-65

κάρτας αυτόματης συναλλαγής και δη αντιγράφει τα δεδομένα που περιέχονται στην μαγνητική λωρίδα της κάρτας σε μια άλλη «λευκή» κάρτα με σκοπό να την χρησιμοποιήσει για την ανάληψη των μετρητών από ΑΤΜ. Κατά την επιβεβαίωση της γνησιότητας της κάρτας από το ΑΤΜ, ελέγχεται η μαγνητική λωρίδα στην οποία περιέχονται οι κρίσιμες για την εκτέλεση της συναλλαγής εγγραφές και ουδόλως το πλαστικό δελτίο καθεαυτό και η εξωτερική του εμφάνιση καθώς αρκεί να διαθέτει σε αδρές γραμμές τα χαρακτηριστικά μια γνήσιας κάρτας προκειμένου το δελτίο να είναι συμβατό με τον μηχανισμό του ΑΤΜ. Το ΑΤΜ ασχολείται αποκλειστικώς με τα στοιχεία που τροφοδοτεί ο χρήστης, τα οποία είναι τα ίδια ακριβώς με εκείνα που βρίσκονται καταγεγραμμένα στην μαγνητική λωρίδα της γνήσιας κάρτας. Επομένως, αν είναι ορθά τα τελευταία, τότε εξίσου ορθά είναι και τα στοιχεία που μεταφέρθηκαν στο αντίγραφο¹³⁴. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση αυτή δεν μιλάμε για χρησιμοποίηση μη ορθών ή ελλιπών δεδομένων (386Α παρ.1 περ. γ΄ ΠΚ), αλλά αντίθετα υπάγεται στην περίπτωση δ΄ του άρθρου 386Α παρ. 1 και γίνεται λόγος για χωρίς δικαίωμα εισαγωγή δεδομένων υπολογιστή. Μια δεύτερη περίπτωση πλαστότητας είναι η χρήση κάρτας στα στοιχεία της οποίας έχει προηγηθεί επέμβαση κατά την οποία ο δράστης χρησιμοποιεί μια κάρτα έχοντας προηγουμένως επέμβει στα ενσωματωμένα σε αυτήν δεδομένα π.χ. δεδομένα σχετικά με το PIN ή με το ημερήσιο όριο αναλήψεων και την υπέρβασή του. Εν προκειμένω, ο δράστης με την πράξη του ακυρώνει οποιαδήποτε δυνατότητα του συστήματος να ελέγξει την ορθότητα των στοιχείων που αυτός εισάγει στο ΑΤΜ. Διαγράφοντας τα δεδομένα στα οποία είναι καταγεγραμμένα το πλήθος των αλληπάλληλων αποτυχημένων προσπαθειών πληκτρολόγησης του σωστού PIN, έχει την δυνατότητα να πληκτρολογεί μυστικούς αριθμούς αναγνώρισης εις το διηνεκές, καθώς παρακάμπτει τον εκ μέρους της Τράπεζας έλεγχο σχετικά με την εύστοχη πληκτρολόγηση του PIN που αντιστοιχεί στην κάρτα μέσα σε έναν ορισμένο αριθμό προσπαθειών, αποφεύγοντας έτσι την ακύρωσή της. Μια τρίτη περίπτωση πλαστότητας αποτελεί η χρήση πολλαπλών αντιγραφών της ίδιας γνήσιας κάρτας χωρίς επέμβαση στα δεδομένα της μαγνητικής λωρίδας. Εδώ ο δράστης χρησιμοποιεί περισσότερα αντίγραφα – σε αντίθεση με την πρώτη περίπτωση – και δη ένα τέτοιο πλήθος αντιγράφων όσα του είναι απαραίτητα για να «μαντέψει» το PIN που αντιστοιχεί στην γνήσια κάρτα. Κι εδώ φαίνεται ο δράστης να μην κάνει τίποτε λιγότερο από την προαναφερθείσα περίπτωση

---

134 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π., σελ. 354

(την δεύτερη κατά σειρά), ο οποίος μετά από κάθε αποτυχημένη προσπάθεια πληκτρολόγησης του ορθού PIN εξαλείφει τα δεδομένα της κάρτας που αντιστοιχούν στην πληροφορία περί του συνολικού πλήθους των σχετικών αποτυχημένων προσπαθειών. Επομένως, κι εδώ τεράστιο πλήθος αντιγραφών της γνήσιας κάρτας αποτελούν τμήμα ενός γενικότερου σχεδιασμού που συμβάλλει στην ακύρωση του κρίσιμου τεχνικού φραγμού έναντι οποιασδήποτε αθέμιτης χρήσης του συστήματος. Η ακύρωση αυτή προκύπτει από την ουσιαστική ματαίωση της δυνατότητας του ATM να ελέγξει το αν ο χρήστης της κάρτας γνωρίζει πράγματι το PIN και η ουσιαστική αυτή ματαίωση ισοδυναμεί με την αλλοίωση των αντίστοιχων δεδομένων που είναι ενσωματωμένα στην μαγνητική λωρίδα της επίμαχης κάρτας¹³⁵.

Κριτήριο για την ύπαρξη αληθινής ή φαινομένης συρροής αποτελεί αφενός, η προσβολή των ίδιων ή διαφορετικών εννόμων αγαθών και αφετέρου ο βαθμός εγκληματικής απαξίας του κάθε επιμέρους αδικήματος, ήτοι εάν πρόκειται για τετελεσμένο αδίκημα ή για απόπειρα αυτού. Κατ' αυτόν τον τρόπο το έγκλημα της απάτης με υπολογιστή σε απόπειρα συρρέει φαινομενικά με το έγκλημα της πλαστογραφίας μετά χρήσεως, όταν αμφότερα απαρτίζονται από τα ίδια πραγματικά περιστατικά και στην περίπτωση αυτή ισχύει η αρχή της απορροφήσεως. Επιπλέον, η πράξη της απόπειρας απάτης με υπολογιστή είτε με την κοινή είτε με επιβαρυντική της μορφή απορροφάται από την πράξη της πλαστογραφίας με χρήση με τις επιβαρυντικές της περιστάσεις. Αντίστοιχα, αμφότερα τα ανωτέρω εγκλήματα συρρέουν μεταξύ τους αληθινά (πραγματικά), όταν απαρτίζονται από διαφορετικά πραγματικά περιστατικά. Τα εγκλήματα της πλαστογραφίας με χρήση κατ' επάγγελμα και της απάτης με υπολογιστή κατ' επάγγελμα συρρέουν αληθινά μεταξύ τους, αφού ουδέν εξ αυτών αποτελεί ουσιαστικό του άλλου¹³⁶.

Ειδικότερα, χαρακτηριστικό παράδειγμα συρροής των ως άνω αδικημάτων αποτελεί η περίπτωση κατά την οποία οι δράστες διαπράττουν πλαστογραφίες κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια και προπαρασκευάζουν, εξ αρχής, πλαστές κάρτες ανάληψης μετρητών χρημάτων, υποκλέπτοντας με μικροκάμερα και ειδικά μετασκευασμένο φορητό ηλεκτρικό υπολογιστή προσωπικά στοιχεία και δη τους αριθμούς καρτών πελατών διαφόρων Τραπεζών και προξενώντας, παράλληλα, την εντύπωση ότι στη συναλλαγή

---

135 Βλ. Θωμά Π. Σάμιο, ό.π., σελ. 355-358

136 Βλ. ΣυμβΕφΘεσ 28/2010, ΑΠ 190/2009, ΑΠ 573/2009, ΑΠ 66/2007, ΑΠ 1180/2004, ΑΠ 1087/2019, όλες δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

προβαίνουν ως οι αληθείς δικαιούχοι των ως άνω τηρούμενων σε αυτές λογαριασμών. Ακολούθως δε, κάνουν χρήση των ως άνω υπ' αυτών πλαστογραφηθέντων εγγράφων, προβαίνοντας δι' αυτών, μέσω ΑΤΜ, σε αναλήψεις μετρητών χρημάτων, από τους λογαριασμούς που τηρούσαν στις εν λόγω Τράπεζες οι πελάτες αυτών. Η άποψη που υποστηρίζει ότι η παραπάνω εκτεθείσα ποινική συμπεριφορά ανάληψης χρημάτων από ΑΤΜ Τράπεζας από μη πραγματικό δικαιούχο κάρτας συνιστά κλοπή, δεν λογίζεται ως ορθή, διότι ο δικαιούχος του τραπεζικού λογαριασμού δεν έχει την κατοχή ούτε και κυριότητα επί των χρημάτων που έχει καταθέσει στην Τράπεζα σε λογαριασμό του, στοιχειοθετεί δε απάτη με υπολογιστή του άρ. 386Α ΠΚ, μέσω επηρεασμού των στοιχείων υπολογιστή, καθώς έγινε παρέμβαση στο πρόγραμμα των συστημάτων ΑΤΜ, μέσω υποκλοπής με μικροκάμερα και με φορητό Η/Υ των αριθμών PIN πελάτη της Τράπεζας¹³⁷.

Βάσει τα ανωτέρω και σε σχέση και με το άρθρο 386 ΠΚ, το οποίο προβλέπει τον όρο «πειθόντας κάποιον», το άρθρο 216 ΠΚ απαιτεί περαιτέρω σκοπό παραπλάνησης άλλου. Επομένως, όπως με τη συμπλήρωση του 386Α ΠΚ, καλύφθηκαν οι περιουσιακές βλάβες που επέρχονται μέσω επηρεασμού του αποτελέσματος της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων, αντίστοιχα θα πρέπει να υπάρξει άλλη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος της πλαστογραφίας με ειδική πρόβλεψη πλαστογράφησης ηλεκτρονικών εγγράφων όχι μόνο με σκοπό παραπλάνησης άλλου, αλλά και με σκοπό επηρεασμού του αποτελέσματος της διαδικασίας επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων. Ενδεικτικά, στη γερμανική έννομη τάξη, η πλαστογράφηση μιας κάρτας ανάληψης χρημάτων μέσω της μεταφοράς σε αυτή παρανόμως κτηθέντων πληροφοριών του λογαριασμού του νομίμου κατόχου και μυστικών αριθμών σε μια κενή μαγνητική ταινία, με τον περαιτέρω σκοπό της παραπλάνησης της Τράπεζας σχετικά με τη κατοχή αυτής και το δικαίωμα να προβαίνει μέσω των μηχανημάτων ΑΤΜ σε συναλλαγές με συγκεκριμένους λογαριασμούς, τυποποιείται ήδη αυτοτελώς¹³⁸. Γεννάται, συνεπώς, εύλογα το ερώτημα αν υπάρχει αβλεψία από τον Έλληνα νομοθέτη καθώς δεν προέβη στην επέκταση της υποκειμενικής υπόστασης της πλαστογραφίας παρά μόνο περιορίστηκε στην επέκταση της έννοιας του εγγράφου.

---

137 Βλ. ΑΠ 737/2012, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, Βλ. Κ. Φράγκος, ό.π., Άρθρο 386Α του νΠΚ

138 Βλ. Ι. Μανωλεδάκη, Ποινικό Δίκαιο, 2005 εκδ. Α.Ν. Σάκουλα, ερμηνεία κατά το άρθρο 216, σελ. 61 και 37, άρθρο 269 stGB.

Η απατηλή χρήση πλαστού μέσου πληρωμής, ήτοι η χρήση του με σκοπό προσπορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους, τιμωρείται κατά το ισχύον δίκαιο ως χρήση πλαστού εγγράφου (άρθρο 216 παρ. 2 ΠΚ). Κατ' αντιστοιχία με τα υπομνήματα, η χρήση του πλαστού μέσου πληρωμής θα στοιχειοθετείται αντικειμενικά όταν ο δράστης καταστήσει τούτο προσιτό στον μέλλοντα να παραπλανηθεί αντισυμβαλλόμενο του που πρακτικά σημαίνει ότι θα πρέπει το μέσο πληρωμής να μετακινηθεί από τη σφαίρα κυριαρχίας του δράστη στη σφαίρα κυριαρχίας του συναλλασσόμενου με τον δράστη. Αρκεί η δυνατότητα παραπλάνησης του τρίτου, δηλαδή η δυνατότητα αποδοχής του πλαστού μέσου πληρωμής από τον συναλλασσόμενο, χωρίς να απαιτείται πράγματι αποδοχή της προσφοράς ή εντολής πληρωμής και κατ' επέκταση ολοκλήρωση της συναλλαγής. Για το αξιόποινο κατ' άρθρο 216 παρ. 2 ΠΚ αρκεί και η χρήση του πλαστού μέσου πληρωμής ως εγγύησης, π.χ. η χρήση της τραπεζικής επιταγής ως εγγύηση για την καλή εκπλήρωση σύμβασης ή της πιστωτικής κάρτας, ως εγγύηση για την ενοικίαση αυτοκινήτου. Αν ο δράστης είναι τρίτο πρόσωπο πέραν του πλαστογράφου, τότε πρέπει να τελεί εν γνώσει της πλαστότητας του μέσου πληρωμής. Ο ενδεχόμενος δόλος δεν αρκεί (βλ. άρθρο 27 παρ. 2 εδ. α' ΠΚ). Επειδή ο δράστης πρέπει να κάνει χρήση του πλαστού εγγράφου «με σκοπό να παραπλανήσει με τη χρήση του άλλον», μόνο η χρήση τέτοιων μέσων πληρωμής, τα οποία απευθύνονται σε φυσικά πρόσωπα πληροί την υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 216 παρ. 2 ΠΚ. Τέτοια μέσα πληρωμής είναι κατεξοχήν οι επιταγές και οι συναλλαγματικές αλλά και οι κάρτες πληρωμής, που δεν τις επεξεργάζονται απευθείας μηχανήματα σε αμιγώς αυτοματοποιημένες διαδικασίες αλλά «περνάνε» και από φυσικά πρόσωπα, όπως λ.χ. ο ταμίας που παίρνει πιστωτική κάρτα και ελέγχει τη γνησιότητά της και τη νομιμοποίηση του κατόχου πριν την περάσει για έγκριση και χρέωση από το τερματικό μηχάνημα της τράπεζας. Η αποτυχία της παραπλάνησης, όταν ο ταμίας διαπιστώνει την πλαστότητα της κάρτας και αρνείται τη συναλλαγή, αποκτά σημασία μόνο στο πλαίσιο συρροής της χρήσης πλαστού με την απάτη (άρθρο 386 ΠΚ). Η μη αποδοχή του πλαστού μέσου πληρωμής αποτρέπει την περιουσιακή διάθεση και την περιουσιακή βλάβη του συναλλασσόμενου ή τρίτου προσώπου, οπότε θεμελιώνεται μόνο απόπειρα απάτης. Στις άλλες περιπτώσεις μέσω πληρωμής (π.χ. κάρτα ανάληψης μετρητών από ΑΤΜ), όπου για τη διενέργεια της πληρωμής δεν έρχεται σε ουσιαστική επαφή με το μέσο πληρωμής άνθρωπος, η χρήση

του μέσου πληρωμής τιμωρείται κατά το ισχύον δίκαιο ως απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ)¹³⁹.

3.4.2. Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 στην ελληνική έννομη τάξη

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι με τη νέα Οδηγία (ΕΕ) 2019/713 τυποποιείται πλέον σε αδίκημα η απάτη και η πλαστογραφία υλικών και άυλων μέσων πληρωμής (πλην των μετρητών). Η Οδηγία αφορά σε ηλεκτρονικό και εικονικό χρήμα, ενώ καλύπτει τα υλικά μέσα πληρωμής, όπως είναι οι πιστωτικές κάρτες ή οι δίσκοι USB με κρυπτονομίσματα, και τα άυλα μέσα πληρωμής, όπως είναι οι αριθμοί πιστωτικής ή χρεωστικής κάρτας και οι κωδικοί ιδιωτικού κλειδιού κρυπτονομίσματος. Ειδικότερα, με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/713 ποινικοποιείται η δόλια χρήση κλεμμένου και η δόλια χρήση πλαστού ή παραποιημένου μέσου πληρωμής πλην των μετρητών (άρθρο 3), ενώ, παράλληλα, τιμωρείται η κλοπή ή παράνομη ιδιοποίηση ή δόλια πλαστογράφηση ή παραποίηση, η κατοχή κλεμμένου ή παράνομου ιδιοποιημένου ή πλαστού ή παραποιημένου και η προμήθεια κλεμμένου, πλαστού ή παραποιημένου υλικού μέσου πληρωμής -πλην των μετρητών- για δόλια χρήση (άρθρο 4) καθώς και η παράνομη απόκτηση, δόλια πλαστογράφηση ή παραποίηση, κατοχή άυλου μέσου πληρωμής και η προμήθεια παρανόμως αποκτηθέντος, πλαστογραφημένου ή παραποιημένου άυλου μέσου πληρωμής -πλην των μετρητών- για δόλια χρήση (άρθρο 5)¹⁴⁰.

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη πραγματοποιήθηκε προσφάτως με τον ν.4947/2022 και δη με την τροποποίηση υφιστάμενων διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, καθώς επίσης και με τη θέσπιση νέων διατάξεων που εντάσσονται στο ίδιο νομοθέτημα για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσων πληρωμής πλην των μετρητών, ενώ έρχεται να αντικαταστήσει την απόφαση-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 123) που ρύθμιζε τα σχετικά θέματα για τα υλικά μέσα πληρωμής, προκειμένου η ευρωπαϊκή και ακολούθως οι εθνικές νομοθεσίες να παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις κυρίως με την ποινικοποίηση αδικημάτων σχετικά με τα άυλα μέσα πληρωμής. Μάλιστα, με τον

---

139 Βλ. Β. Δούβλης/Α. Μπόλος, Δίκαιο προστασίας καταναλωτών, τόμ. 2, 2008, § 26, εκδ. Σάκκουλα, σ.1219-1221

140 Βλ. Οδηγία (ΕΕ) 2019/713 της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσων πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ΕΕ L 123/18, 10.5.2019, Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 410 – 411

συγκεκριμένο τρόπο ενσωμάτωσης της Οδηγίας, αποφεύγεται η παράλληλη ισχύς περισσότερων νόμων γενικότερου και ειδικότερου περιεχομένου με το ίδιο κατ' ουσίαν αντικείμενο και κατ' επέκταση επιδιώκεται η εναρμόνιση της νομοθεσίας των κρατών μελών στα αδικήματα που αφορούν στα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών, δεδομένου ότι τα αδικήματα αυτά συνιστούν απειλή για την ασφάλεια των συναλλαγών, αντιπροσωπεύουν πηγή εισοδήματος για το οργανωμένο έγκλημα και ευνοούν την ανάπτυξη άλλων εγκληματικών δραστηριοτήτων, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που συνιστούν εμπόδιο στην ανάπτυξη μιας ψηφιακής ενιαίας αγοράς. Επομένως, βασικός σκοπός της Οδηγίας είναι, βάσει των ανωτέρω, η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου προστασίας των μέσων πληρωμής πλην μετρητών, υλικών και άυλων, σύμφωνα με το οποίο θα επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό η αντιμετώπιση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών με τον ορισμό των συγκεκριμένων ποινικών αδικημάτων και κυρώσεων σχετικά με αυτά τα μέσα πληρωμής, προκειμένου να συνεχισθεί ανεμπόδιστα η ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας, αλλά και να διευκολυνθεί η διάδοση της καινοτομίας στον τομέα των τεχνολογιών πληρωμών και, αντίστοιχα, η διεύρυνση της προστασίας των παραδοσιακών υλικών μέσων πληρωμής και στα άυλα μέσα πληρωμής που σχετίζονται με το ψηφιακό περιβάλλον. Επιπλέον, μέσα από την ενσωμάτωση της Οδηγίας επιδιώκεται μακροπρόθεσμα, η υπαγωγή της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών σε ουσιαστικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις καθώς και η βελτίωση και η ενθάρρυνση της διασυνοριακής συνεργασίας τόσο μεταξύ των αρμόδιων αρχών, όσο και μεταξύ φυσικών και νομικών προσώπων και αρμόδιων αρχών. Για την εκπλήρωση των σκοπών της Οδηγίας με την προσθήκη στην περ. η' του άρθρου 8 του ΠΚ των λέξεων «και τα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών», υφίσταται δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων ανεξαρτήτως της υπηκοότητας του δράστη και για το έγκλημα σχετικά με τα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών που τελείται στην αλλοδαπή. Στο άρθρο 13 του ΠΚ, που αφορά στην έννοια των όρων του Κώδικα, προστίθεται περ. η' για τους αναφερόμενους στο άρθρο 2 της Οδηγίας ορισμούς «μέσο πληρωμής πλην των μετρητών» και «προστατευμένος μηχανισμός, αντικείμενο ή αρχείο», οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την ερμηνεία τόσο των νέων διατάξεων που εισάγονται στον ΠΚ όσο και εκείνων που τροποποιούνται με τις αξιολογούμενες ρυθμίσεις. Από τους λοιπούς ορισμούς του άρθρου 2 της Οδηγίας, ο ορισμός του «εικονικού νομίσματος» έχει

περιληφθεί στο άρθρο 3 του ν. 4557/2018 (Α' 139), ενώ οι ορισμοί του «συστήματος πληροφοριών» και των «ηλεκτρονικών δεδομένων» αντιστοιχούν στους ορισμούς του «πληροφοριακού συστήματος» και των «ψηφιακών δεδομένων» έχουν ήδη περιληφθεί με τις περ. στ' και ζ' στο άρθρο 13 του ΠΚ κατά τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Αυγούστου 2013, για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου (1 218) με τον ν. 4411/2016 (Α' 142). Τέλος, για τον ορισμό του «ψηφιακού μέσου συναλλαγής» δεν απαιτείται ειδική νομοθετική ρύθμιση, που να καθορίζει την έννοιά του, δεδομένου ότι αμφότερες οι έννοιες του «ηλεκτρονικού χρήματος» και του «εικονικού νομίσματος», που το συγκροτούν, προβλέπονται νομοθετικά και συγκεκριμένα η μεν πρώτη στο άρθρο 10 του ν. 4021/2011 (Α' 218), η δε δεύτερη στους ως άνω αναφερθέντες νόμους που περιλαμβάνουν τους λοιπούς ορισμούς του άρθρου 2 της Οδηγίας¹⁴¹. Επίσης, με το άρθρο 10 του ως άνω νόμου συμπληρώνεται το άρθρο 211 ΠΚ και προβλέπεται ότι οι προπαρασκευαστικές πράξεις τιμωρούνται και στην περίπτωση των εγκλημάτων των νεοεισαχθέντων άρθρων 209 παρ. 1 και 210 ΠΚ (παραποίηση και νόθευση άυλων μέσων πληρωμής και αντίστοιχα παράνομη απόκτηση άυλων μέσων πληρωμής). Η προτεινόμενη ρύθμιση συνιστά ενσωμάτωση του άρθρου 7 της Οδηγίας 2019/713. Εν προκειμένω παρατηρείται ότι η φράση «προετοιμάζοντας τη διάπραξη» στο προτεινόμενο άρθρο 211 ΠΚ αναφέρει επιπλέον στοιχεία για τη θεμελίωση του αξιολογίου σε σχέση με το άρθρο 7 της Οδηγίας, σύμφωνα με το οποίο τιμωρείται η παραγωγή, προμήθεια κ.λπ. μηχανισμών ή μέσου, ηλεκτρονικών δεδομένων ή άλλων μέσων για τους σκοπούς της τέλεσης της παραποίησης υλικών μέσων πληρωμής, πλην μετρητών ή άυλων μέσων πληρωμής, όταν τελείται με πρόθεση αυτά να χρησιμοποιηθούν. Στο άρθρο 16 τροποποιείται το άρθρο 386 Α ΠΚ, στην παρ. 2 του οποίου ορίζεται ότι «όποιος κατασκευάζει, διαθέτει ή κατέχει πρόγραμμα ή πληροφοριακό σύστημα που προορίζεται για τη διάπραξη του εγκλήματος της παρ. 1 τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη και χρηματική ποινή». Εδώ παρατηρείται ότι,

---

141 Βλ. Ανάλυση συνεπειών Ρύθμισης του Σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου» μέσω hellenicparliament.gr, σελ. 38-40

αν και αυτή η ρύθμιση ενσωματώνει το άρθρο 7 της Οδηγίας 2019/713, εν τούτοις, οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διαφοροποιούνται σε σχέση με το ανωτέρω αναφερόμενο άρθρο 211 ΠΚ¹⁴². Σχετικά με το άρθρο 386Α ΠΚ, τροποποιούνται οι παρ. 1 και 2 του άρθρου, καθώς η ισχύουσα ρύθμιση δεν καταλαμβάνει το σύνολο όσων προβλέπονται στο άρθρο 6 της Οδηγίας, το οποίο αφορά στην απάτη που συνδέεται με τα συστήματα πληροφοριών. Με την εν λόγω τροποποίηση του άρθρου 386Α ΠΚ περί απάτης με υπολογιστή εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με το άρθρο 6 της Οδηγίας. Συγκεκριμένα, στις περ. β', γ' και δ' της παρ. 1 του άρθρου 386Α ΠΚ χρησιμοποιούνται, με τροποποίηση της διατύπωσής τους, οι ευρύτεροι όροι «πληροφοριακό σύστημα» και «ψηφιακά δεδομένα», αντί των όρων «λειτουργία προγράμματος» και «δεδομένα υπολογιστή», ενώ η περ. ε' της παρ. 1 διευρύνεται εννοιολογικά με την προσθήκη της νομισματικής αξίας ως στοιχείου της αντικειμενικής υπόστασης. Τέλος, τροποποιείται η παρ. 2 του άρθρου 386Α ΠΚ, με την αντικατάσταση του όρου «σύστημα υπολογιστή» από τον όρο «πληροφοριακό σύστημα», καθώς θεωρήθηκε ορθότερη η χρήση του συγκεκριμένου ευρύτερου όρου¹⁴³.

Σε αυτό το σημείο θα ήταν ίσως σκόπιμο για τον αναγνώστη να επιχειρηθεί ένας παραλληλισμός με άλλο κράτος-μέλος και να επισημανθούν τυχόν νομικά ζητήματα που ανακύπτουν. Ενδεικτικά, στον Ποινικό Κώδικα της Λιθουανίας - και σε αντίθεση με τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα όπως είδαμε ανωτέρω με την προσθήκη της περ. η στο άρ. 13 - η έννοια των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής δεν προσδιορίζεται ρητά αφήνοντας με αυτόν τον τρόπο την ερμηνεία του περιεχομένου της στη διακριτική ευχέρεια των δικαστηρίων που έχουν την αρμοδιότητα να αποφασίσουν κατά την ακροαματική διαδικασία εάν ένα μέσο περιέχει τα χαρακτηριστικά ενός ηλεκτρονικού μέσου πληρωμής. Λαμβάνοντας υπόψη τη δικαστική πρακτική του Ανώτατου Δικαστηρίου της Λιθουανίας, γίνεται σαφές ότι ο νόμος της Λιθουανίας που αφορά τις υπηρεσίες πληρωμών συμβάλλει στον προσδιορισμό του περιεχομένου ενός μέσου πληρωμής σε ποινικές ακροάσεις. Επί παραδείγματι, η απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Λιθουανίας της 24ης Μαρτίου 2020 στην υπ' αριθ. 2Κ-77-1073/2020 ποινική υπόθεση σημειώνει ότι ««μέσο πληρωμής σημαίνει οποιαδήποτε εξατομικευμένη συσκευή ή/και

142 Βλ. Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του Νομοσχεδίου ό.π., Παρατηρήσεις επί των άρθρων 10-16 μέσω hellenicparliament.gr, σελ.4

143 Βλ. Ανάλυση συνεπειών Ρύθμισης του Σχέδιου νόμου ό.π., κατ' άρθρον ανάλυση αξιολογούμενης ρύθμισης, άρθρο 16 (386Α ΠΚ), σελ 43

σύνολο διαδικασιών που έχουν συμφωνηθεί μεταξύ του χρήστη υπηρεσιών ηλεκτρονικών πληρωμών και του παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρονικών πληρωμών και χρησιμοποιείται από τον χρήστη για την έγκριση της πληρωμής», η οποία είναι πλήρως συμβατή με τις συχνά αναφερόμενες διατάξεις του νόμου για τις πληρωμές. Αδιαμφισβήτητα, κρίνεται υψίστης σημασίας η ερμηνεία ενός τέτοιου μέσου πληρωμής στο ποινικό δίκαιο να συμμορφώνεται πλήρως με το απαιτήσεις της αρχής της ουδετερότητας. Η τεχνολογικά ουδέτερη ρύθμιση φαίνεται να έχει τρεις κύριους στόχους: μελλοντική προστασία, διαδικτυακή ισοδυναμία εντός και εκτός σύνδεσης και ενθάρρυνση της ανάπτυξης και της υιοθέτησης της ρυθμιστικής τεχνολογίας. Μπορεί, λοιπόν, να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι νομικές πράξεις της Λιθουανίας ορίζουν ένα μέσο πληρωμής σύμφωνα με την αρχή της ουδετερότητας, χωρίς διακρίσεις μεταξύ των εκδοτών που περιλαμβάνει όλα τα πιθανά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ένα ευρύ φάσμα μέσων πληρωμής. Το γεγονός ότι η έννοια του ηλεκτρονικού μέσου πληρωμής ως αντικείμενο εγκλήματος δεν ορίζεται αυστηρά στον Ποινικό Κώδικα της Λιθουανίας, αφήνει αρκετό χώρο για ευρεία ερμηνεία αυτού και επομένως συχνά στη πράξη καθίσταται αισθητή η απουσία ενός σαφούς και ολοκληρωμένου πλαισίου προστασίας των υλικών και άυλων μέσων πληρωμής που είναι και ο απώτερος στόχος της Οδηγίας. Ειδικότερα, η τεχνολογικά ουδέτερη φύση της νομοθεσίας της Λιθουανίας φαίνεται να κατευθύνει τον προσδιορισμό των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής στο ποινικό της δίκαιο όχι ως προς τη μορφή τους, αλλά σύμφωνα με τις λειτουργίες που αυτά επιτελούν. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, τα συμβατικά μέσα πληρωμών έχουν μεταμορφωθεί σημαντικά και έχουν γίνει απολύτως διαφορετικά από τα προηγούμενα ισοδύναμά τους και ως προς τη μορφή και ως προς το τρόπο λειτουργίας τους. Σήμερα, οι πληρωμές πραγματοποιούνται μέσω εντελώς καινοτόμων μέσων πληρωμής, όπου τα εξατομικευμένα δεδομένα ασφαλείας δεν αποθηκεύονται σε κάρτες IC καθώς έχουν πια αντικατασταθεί από έξυπνες συσκευές¹⁴⁴. Αδιαμφισβήτητα, η 2015/2366/ΕΕ Οδηγία για τις πληρωμές (Payment Services Directive 2 – PSD2), η οποία ενσωματώθηκε ήδη πριν από την 2019/713/ΕΕ Οδηγία στην έννομη τάξη της Λιθουανίας αλλά και στην ελληνική

---

144 Βλ. Renata Marcinauskaitė, Tomas Girdenis, Marius Laurinaitis, «THE CONCEPT OF A TECHNOLOGY NEUTRAL PAYMENT INSTRUMENT IN CRIMINAL LAW», 2020, Entrepreneurship and sustainability Issues, 8(1), σελ. 923 και 925 μέσω <https://www.scopus.com/home.uri>.

νομοθεσία με τον ν. 4537/2018¹⁴⁵, αποτελεί καινοτόμο βήμα στον κόσμο των πληρωμών καθώς στοχεύει στην επέκταση της χρήσης φιλικών προς τον χρήστη μέσων πληρωμής και ενθαρρύνει την ανάπτυξη εύκολα προσβάσιμων μέσων πληρωμής ενσωματωμένων σε κινητές ή φορητές συσκευές. Παρόλα αυτά, η δικαστική πρακτική της Λιθουανίας στο ποινικό δίκαιο αντιμετωπίζει συχνά το συγκεκριμένο πρακτικό πρόβλημα ερμηνείας τέτοιων μέσων πληρωμής, καθώς συχνά συγχέονται με τα συνηθισμένα μέσα πληρωμής ελλείψει ενός ορισμού που προσδιορίζει ρητώς τα χαρακτηριστικά των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής¹⁴⁶.

3.5. Συρροή με το έγκλημα της παρακώλυσης λειτουργίας πληροφοριακών συστημάτων (292B ΠΚ)

Με τη διάταξη του άρθρου 292B ΠΚ ποινικοποιείται η με πρόθεση παρεμπόδιση της λειτουργίας συστημάτων υπολογιστών μέσω της εισαγωγής ή φθοράς δεδομένων ή του αποκλεισμού της πρόσβασης στα δεδομένα αυτά και ειδικότερα εμπίπτουν οι επιθέσεις άρνησης εξυπηρέτησης (denial of service attacks) που προκαλούνται με τη διακοπή επικοινωνίας μεταξύ φυσικών συσκευών και με εξάντληση των υπολογιστικών πόρων, στους οποίους περιλαμβάνεται το εύρος δικτύου, ο αποθηκευτικός χώρος και η αποδιοργάνωση πληροφοριών συστήματος. Η παρεμπόδιση της λειτουργίας του συστήματος πληροφοριών πρέπει είναι «σοβαρή», ήτοι να αποστέλλονται δεδομένα σε ένα σύστημα, σε τέτοια μορφή, μέγεθος ή συχνότητα, τα οποία περιορίζουν ουσιαστικά τη δυνατότητα του κατόχου ή διαχειριστή του συστήματος να χρησιμοποιεί το σύστημα ή να επικοινωνεί με άλλα συστήματα. Η διάταξη υπό στοιχ. α' αναφέρεται στα δίκτυα

---

145 Ειδικότερα, το Μέρος Α' περιλαμβάνει ρυθμίσεις που αφορούν το πεδίο εφαρμογής και τους κρίσιμους ορισμούς της υπό ενσωμάτωση Οδηγίας, τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών και, μεταξύ άλλων, κανόνες για την άδεια λειτουργίας, το αρχικό και τα ίδια κεφάλαια, τις δραστηριότητες, και την εποπτεία και τον έλεγχο των παρόχων υπηρεσιών πληρωμών, τις υποχρεώσεις διαφάνειας και πληροφόρησης που διέπουν τις υπηρεσίες πληρωμών, τόσο ως προς μεμονωμένες πράξεις πληρωμής, όσο και ως προς συμβάσεις-πλαίσιο, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των χρηστών κατά την παροχή και χρήση υπηρεσιών πληρωμών, μεταξύ άλλων δε και ρυθμίσεις θεμάτων ευθύνης, προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, διαχείρισης λειτουργικών κινδύνων και κινδύνων ασφαλείας, και εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, τις υποχρεώσεις ενημέρωσης των καταναλωτών για τα δικαιώματά τους, καθώς και τις τελικές και μεταβατικές διατάξεις, μεταξύ των οποίων και η κατάργηση των άρθρων 1 έως 83 του ν. 3862/2010. (Βλ. Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής μέσω www.hellenicparliament.gr)

146 Βλ. Renata Marcinauskaitė, Tomas Girdenis, Marius Laurinaitis, ό.π., σελ.926

προγραμμάτων ρομπότ που σύμφωνα με τον Ενωσιακό νομοθέτη, ποινικοποιεί την πράξη της απόκτησης εξ αποστάσεως ελέγχου σε σημαντικό αριθμό υπολογιστών μολύνοντάς τους με κακόβουλο λογισμικό μέσω στοχευμένων επιθέσεων μεγάλης κλίμακας στον κυβερνοχώρο και εν αγνοία των χρηστών των εν λόγω υπολογιστών. Η διάταξη υπό στοιχ. β' αναφέρεται σε επιθέσεις μεγάλης κλίμακας, στο διαδίκτυο, οι οποίες μπορούν να προξενήσουν σημαντικές οικονομικές ζημιές, τόσο μέσω της διακοπής της λειτουργίας των συστημάτων πληροφοριών και των επικοινωνιών όσο και μέσω της απώλειας ή αλλοίωσης σημαντικών εμπορικών εμπιστευτικών πληροφοριών ή άλλων δεδομένων, ενώ, παράλληλα, αναφέρεται και στις κρίσιμες πληροφοριακές υποδομές, για τις οποίες λαμβάνεται προστασία με το ν. 4577/2018¹⁴⁷.

Σύμφωνα με την αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 386Α§1 ΠΚ, δύναται ταυτόχρονα με την επέμβαση σε δεδομένα υπολογιστή με τη χρήση σχετικού λογισμικού ή συστήματος υπολογιστή, να λαμβάνει χώρα και παρακώλυση ενός συστήματος πληροφοριών, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 292B ΠΚ. Στην περίπτωση αυτή, λόγω της ετερότητας των προσβαλλόμενων έννομων αγαθών, ήτοι περιουσία και ακεραιότητα πληροφοριακών συστημάτων, υφίσταται αληθινή συρροή (π.χ. ο δράστης μετά την επέμβαση στη ροή του προγράμματος αποδέχεται την παρακώλυση της λειτουργίας του). Εάν, όμως, η παρακώλυση του πληροφοριακού συστήματος αποτελεί το αναγκαίο μέσο για την τέλεση της απάτης με υπολογιστή, τότε η συρροή θα είναι φαινομενική κατ' ιδέαν, με το έγκλημα του 292B ΠΚ να απορροφάται.

3.6. Συρροή με εγκλήματα παραβίασης προσωπικών δεδομένων (2016/679/ΕΕ)

3.6.1. Τέλος, σύννηθες φαινόμενο αποτελεί και η συρροή των αδικημάτων της απάτης με υπολογιστή και των αδικημάτων της παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο ν. 2472/1997 είχε εισαχθεί στην ελληνική έννομη τάξη με σκοπό την προάσπιση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σήμερα, όμως, πρωταγωνιστικό ρόλο στην επίτευξη του ανωτέρω στόχου διαδραματίζει πια ο Κανονισμός 2016/679/ΕΕ, όπως αυτός εξειδικεύτηκε στις διατάξεις του ν.4624/2019 προβλέποντας συμπληρωματικά μέτρα εφαρμογής του. Η συνηθέστερη στην πράξη συρροή υφίσταται μεταξύ του άρθρου 386Α§1 ΠΚ και του άρθρου 22§§4 («*Όποιος χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή λαμβάνει γνώση των*

---

¹⁴⁷ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ. 440-441, Αιτιολ. Σκέψη αρ. 5 και 6 της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ.

δεδομένων αυτών ή τα αφαιρεί, αλλοιώνει, βλάπτει, καταστρέφει, επεξεργάζεται, μεταδίδει, ανακοινώνει, τα καθιστά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα ή επιτρέπει στα πρόσωπα αυτά να λάβουν γνώση των εν λόγω δεδομένων ή τα εκμεταλλεύεται με οποιονδήποτε τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή και αν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου (1.000.000) έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλες διατάξεις.») και 6 («Αν ο υπαίτιος των πράξεων των παρ. 1 έως 5 του παρόντος άρθρου είχε σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος, ή να βλάψει τρίτον, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον δύο εκατομμυρίων (2.000.000) δραχμών έως δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών») του ν. 2472/1997. Η συρροή μεταξύ των εγκλημάτων αυτών, λόγω της ετερότητας των προσβαλλόμενων έννομων αγαθών (περιουσία και ιδιωτική σφαίρα-ζωή), τα οποία προασπίζουν, είναι αληθινή¹⁴⁸. Συγκεκριμένα, σε ζητήματα συρροής με αδικήματα της παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικών με την οικονομική υπόσταση του υποκειμένου τους, η υπ' αριθμ 66/2010 απόφαση του Πλημμελειοδικείου Μυτιλήνης, έκρινε ότι υφίσταται σχέση αληθινής συρροής (κατ' ιδέα ή πραγματικής) λόγω ακριβώς της ετερότητας των εννόμων αγαθών που προασπίζουν, ήτοι της ιδιωτικής σφαίρας - ζωής και των περιουσιακών δικαίων αντίστοιχα. Με τον ν. 4624/2019, καταργήθηκε σχεδόν ολόκληρος ο ν. 2472/1997 (άρθρο 84 του ν. 4624/2019) και οι σχετικές ποινικές κυρώσεις προβλέπονται πλέον στο άρθρο 38§§1 και 4 του ανωτέρω νεότερου νόμου αντίστοιχα¹⁴⁹. Στο πλαίσιο των τηλεπικοινωνιών, αντίστοιχες ποινικές κυρώσεις

---

148 Βλ. Α. Ζήση, Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, τόμ. 1 / Α-Λ, 2021, εκδ. Σάκκουλα, II Ερμηνεία – Νομολογία, Δεδομένα Προσωπικού Χαρακτήρα, σελ. 496, Βλ. ΕφΑΘ 984/2001 ΣυμβΠλημΑΘ 3668/2006, 66/2010 ΠλημΜυτ, ΣυμβΕφΘεσ 1177/2008, όλες δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

149 Σε πρώτη φάση νομολογιακά κρίθηκε ότι οι ποινικές διατάξεις του Ν.2472/1997 έπαυσαν να ισχύουν με τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ από τις 25-5-2018 και έως την ψήφιση του νέου εθνικού νόμου στις 29-8-2019 δημιουργήθηκε κενό δικαίου. Ως εκ τούτου κατ' άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ, 15 § 1 εδ. γ' ΔΣΑΠΔ, 49 ΧΘΔΕΕ οι επίμαχες πράξεις θεωρήθηκαν ανέγκλητες (βλ ΑΠ 319/2017 και ΑΠ 432/2017) και οι εγκλήσεις για τα αδικήματα με χρόνο τέλεσης προ τις 29-8-2019, ήτοι ημερομηνία έναρξης ισχύος του Ν. 4624/2019, εφόσον δεν είχε κινηθεί ποινική δίωξη, απορρίπτονταν ως νόμω αστήρικτες με σχετική Διάταξη του Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ενώ σε περιπτώσεις που εκκρεμούσαν προς εκδίκαση εκδίδονταν συναφώς αθωωτικές αποφάσεις. Η νομολογία του ΑΠ, ωστόσο, αξιολογεί ότι το άρ. 22 § 4 ν. 2472/97 έπαυσε να ισχύει μόνο από τη ρητή κατάργησή του στο άρ. 84 ν. 4624/19 και, συνεπώς, ουδέν κενό

προβλέπονται στο άρθρο 15§§1 και 3 του ν. 3471/2006. Λόγω της ετερότητας των έννομων αγαθών (περιουσία και απόρρητο των τηλεπικοινωνιών- προσωπικά δεδομένα), η συρροή είναι και πάλι αληθινή.

3.6.2. Τα στοιχεία που προσδιορίζουν την ταυτότητα ενός προσώπου καθώς και άλλα στοιχεία που αποδίδονται σε αυτό ή χρησιμοποιούνται απ' αυτό και είναι γενικώς αποδεκτά στις συναλλαγές, όπως στοιχεία οικονομικής κατάστασης, αριθμός πελάτη, τραπεζικοί λογαριασμοί, πιστωτικές κάρτες και PIN που αντιστοιχούν σε αυτές, συνιστούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα με την έννοια του ν. 2472/1997. Το κατ' άρθρο 22 §§ 4, 6 του ν. 2472/1997 αδίκημα είναι υπαλλακτικώς μικτό. Επομένως, εκείνος που χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει στο λογισμικό τραπεζής, και αποκτά πρόσβαση σε στοιχεία πελατών (λ.χ. αριθμούς πιστωτικών καρτών, PIN), τα οποία στη συνέχεια χρησιμοποιεί και επιτυγχάνει την ανάληψη χρημάτων μέσω πλαστής κάρτας, διαπράττει ένα έγκλημα. Ειδικότερα, υφίσταται παράβαση του άρθρου 22 του Ν. 2472/1997 κ.λπ. όταν χρησιμοποιώντας τη μέθοδο «skimming» και διαθέτοντας την κατάλληλη τεχνογνωσία και εξοπλισμό, επίδοξοι εγκληματίες καταρτίζουν και χρησιμοποιούν πλαστές μαγνητικές τραπεζικές κάρτες σε ATM με σκοπό την ανάληψη χρηματικών ποσών από τραπεζικούς λογαριασμούς, ήτοι τοποθετώντας σε μηχανήματα ATM κάμερα και αντιγραφέα υποκλοπής των προσωπικών δεδομένων των προσερχομένων στα μηχανήματα ανυποψίαστων πελατών, επεξεργάζονται, αντιγράφουν και αποθηκεύουν τα εν λόγω στοιχεία στη μαγνητική λωρίδα πλαστών πιστωτικών καρτών και, εν συνεχεία, παραλαμβάνοντας τις πλαστές κάρτες, τις χρησιμοποιούν σε ATM με σκοπό την είσπραξη χρηματικών ποσών. Ωστόσο, υποστηρίζεται νομολογιακά και η άποψη ότι με τη τοποθέτηση αυτοσχέδιων μηχανισμών παγίδευσης σε ATM με σκοπό την υποκλοπή PIN από κάρτες Τραπεζών και δημιουργία πλαστών καρτών, με τις οποίες, διά της χρήσεως των κωδικών, προβαίνουν σε αναλήψεις χρηματικών ποσών από λογαριασμούς, τιμωρείται για πλαστογραφία και όχι για την επέμβαση σε αρχείο προσωπικών δεδομένων, αφού δεν στοιχειοθετείται το εν λόγω έγκλημα, καθόσον δεν υφίσταται η έννοια του «αρχείου», δεδομένου ότι τους ειδικούς αυτούς κωδικούς γνωρίζει μόνο ο

διάστημα μεσολάβησε, θέμα ανέγκλητου δεν τίθεται και απλώς, όπου τίθεται θέμα διαχρονικού δικαίου, το άρ. 38 ν. 4624/19 τυγχάνει εφαρμοστέο ως επεικέστερο (ΑΠ 505/20). Ορατό, ωστόσο, το ενδεχόμενο υπαγωγής στην υφ' όρον παραγραφή του άρ. όγδοου ν. 4411/16 για πράξεις τελεσθείσες μέχρι την 31.03.16 (βλ. Ναζίρη, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 316/20, ΠΔικ 5/21, σ. 706).

εκάστοτε κάτοχος της κάρτας (και όχι η Τράπεζα), με αποτέλεσμα να μην υφίσταται το στοιχείο του διαρθρωμένου αρχείου της Τράπεζας¹⁵⁰.

---

150 Βλ. Α. Ζήσης, *ό.π.*, σελ. 491

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντας, ο νέος Νόμος προώθησε ουσιώδεις αλλαγές και στις διατάξεις που αφορούν το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή, με αποτέλεσμα η ελληνική διάταξη σήμερα να βρίσκεται σε αρμονία με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για το ηλεκτρονικό έγκλημα, υπογραμμίζοντας την επικινδυνότητά τους και διευρύνοντας το αξιόποινό του αδικήματος, με το σκοπό την προστασία των ατομικών εννόμων αγαθών. Μολονότι το παραδοσιακό ποινικό δόγμα διαθέτει ισχυρά θεμέλια που επιτρέπουν την ομαλή μετάβαση του Ποινικού Δικαίου στην ψηφιακή εποχή χωρίς να απαιτείται ολοκληρωτική ανασύσταση των βασικών εννοιολογικών κατηγοριών του, η πολυπτυχότητα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο επιστά την προσοχή του Έλληνα νομοθέτη για συνεχή επαγρύπνηση, προκειμένου να προσαρμόζει το νομοθετικό πλαίσιο αντανακλαστικά, για οποιαδήποτε νέα διατάραξη της ελληνικής έννομης τάξης, δεδομένης και της ποικιλομορφίας των ηλεκτρονικών εγκλημάτων. Βέβαια, δεν μπορεί να παραγνωριστεί ότι η επιστήμη της πληροφορικής εξελίσσεται καθημερινά και οι τεχνικές των εγκληματιών αλλάζουν συνεχώς, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να υπαχθούν, ορισμένες φορές, στις προδιατυπωμένες γενικές ποινικές διατάξεις. Ήδη, αυξανόμενη σημασία αποκτούν οι αθέμιτες συναλλαγές που χρησιμοποιούνται με την χρήση πλαστών καρτών. Η πρόοδος της τεχνολογίας των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων και των ηλεκτρονικών υπολογιστών συχνά αποτελεί την απάντηση σε μια ήδη προηγούμενη πρόοδο της «εγκληματικής χειροτεχνίας». Όσον αφορά στην ίδια την διάταξη του άρθρου 386Α ΠΚ πρέπει να τονιστεί ότι η ψηφιοποίηση του χρήματος σε συνδυασμό με τη διεύρυνση της χρήσεως του διαδικτύου για την εκτέλεση τραπεζικών εργασιών ή γενικότερα για τη διεξαγωγή οικονομικών εργασιών καθιστά ουσιαστικά τη συγκεκριμένη διάταξη κεντρική διάταξη των οικονομικών εγκλημάτων. Ο λόγος για τον οποίο η συρροή εγκλημάτων αναγορεύεται σε αντικείμενο ειδικής δογματικής ενασχόλησης του ποινικολόγου έχει προδήλως σχέση κατά βάση με την ποινική της μεταχείριση. Η συρροή της απάτης μέσω ή με υπολογιστή με άλλα αδικήματα αποτελεί ένα κομβικό σημείο για το ποινικό δίκαιο καθώς η σημασία της γνώσης της κρίνεται ως καθοριστικής σημασίας, γιατί επηρεάζεται τόσο η διάταξη που θα χρησιμοποιηθεί για την εγκληματική ενέργεια, όσο και η ποινή που θα επιβληθεί στον δράστη μιας εγκληματικής ενέργειας ή παραλείψεως. Επομένως, η συρροή των σύγχρονων

ηλεκτρονικών εγκλημάτων με άλλα αδικήματα λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους αποτελεί, αναμφίβολα, νομικό ζήτημα, το οποίο απαιτεί κάθε φορά διεξοδική ανάλυση και λεπτομερή κατανόηση τόσο της ίδιας της έννοιας, όσο και των προβληματισμών που ανακύπτουν και απορρέουν εξ' αυτής. Καταληκτικά, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε, όπως έχει ορθώς τονίσει και ο αείμνηστος Ι. Μανωλεδάκης σε ομιλία του¹⁵¹, ότι η πληροφορική δεν εξυπηρετεί μόνον το δίκαιο, αλλά, παράλληλα, βρίσκεται και στην υπηρεσία του αδίκου, διευκολύνοντας και τη δική του επέκταση. Στη διαλεκτική πορεία της ιστορίας, δίκαιο και άδικο αποτελούν αντιτιθέμενες όψεις του ίδιου φαινομένου που υποχρεωτικά συνυπάρχουν και οδηγούν μέσα από τη σύγκρουση και τον ανταγωνισμό τους σε νέα σχήματα προόδου.

---

151 Βλ. Ι. Μανωλεδάκη, Εισαγωγική Ομιλία, Αρμενόπουλος, τεύχος 7 (2007), σελ.1057

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Θ. Δαλακούρας, *Ηλεκτρονικό Έγκλημα*, 2019, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- Β. Δούβλης/Α. Μπόλος, *Δίκαιο προστασίας καταναλωτών*, τόμ. 2, 2008, εκδ. Σάκκουλα
- Γ. Ζέκος, *Διαδίκτυο, Η/Υ και τηλεπικοινωνίες στο ελληνικό δίκαιο*, 2017, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Γ. Ζέκος, *Διαδίκτυο & τεχνητή νοημοσύνη στο Ελληνικό δίκαιο*, 2022, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Α. Ζήσης, *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, τομ. 1, 2021, εκδ. Σάκκουλα
- Ι. Ιγγλεζάκης, *Δίκαιο Πληροφορικής*, 4η έκδ. 2021, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Κ. Καραδημητρίου, *Η ηλεκτρονική υπογραφή*, 2008, εκδ. Σάκκουλα
- Αγγ. Κωνσταντινίδης, *Η έννοια και λειτουργία του εγγράφου στο ουσιαστικό και δικονομικό ποινικό δίκαιο*, 2000, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα
- Ι. Μανωλεδάκη, *Ποινικό Δίκαιο*, 2005 εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Μ. Μαργαρίτης/Α. Μαργαρίτη, *Ερμηνεία και εφαρμογή ΠΚ*, 3η έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας
- Α.Μαργαρίτης/Ν.Παρασκευόπουλος/Γ.Νούσκαλης, *Ποινολογία*, 2020, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- Ε. Μεταξάκης, *Μπίτκοϊν (bitcoin), κρυπτοχρήμα και κυβερνοέγκλημα*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, 2017
- Ν. Μπιτζιλέκης, *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας*, 2020, εκδ. Σάκκουλα
- Χρ. Μυλωνόπουλος, *Ηλεκτρονικοί υπολογιστές και ποινικό δίκαιο*, 1991, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Χρ. Μυλωνόπουλο, *Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-381 ΠΚ), εγκλήματα κατά της περιουσίας (άρθρα 385-405 ΠΚ), εγκλήματα περί τα υπομνήματα (άρθρα 216-222ΠΚ)*, 4η έκδοση, 2021, εκδ. ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- Α. Παπαδαμάκης, *Τα περιουσιακά εγκλήματα*, 3η έκδ., 2020, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα
- Θωμάς Π. Σάμιος, *Κάρτες Αυτόματης Συναλλαγής και Ποινικό Δίκαιο, Η de lege lata αξιολόγηση της αθέμιτης κτήσης και χρήσης καρτών αυτόματης συναλλαγής για ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ*, 2010, Π.Ν. Σάκκουλας

- Θ. Σιδηρόπουλος, *Το δίκαιο του διαδικτύου (internet)*, 2η έκδ., 2008, εκδ. Σάκκουλα
- Αριστομένης Β. Τζαννετής, *Το πλαστό έγγραφο*, 2η έκδοση, 2021, Π.Ν. Σακκουλας
- Π. Φιλόπουλος, *Ποινική Προστασία Απορρήτου*, 2015, εκδ. Σάκκουλα
- Α. Χαραλαμπάκης, *Ο Νέος Ποινικός Κώδικας*, 2019, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μελέτες

- Τιμ. Ανδρουλάκη, *ΠοινΧρ ΝΓ' (2003)*
- ΑΠ 506/1994 (ΠΟΙΝ), *ΠοινΧρ 1994*
- ΑΠ 81/2005, *Ποιν. Λόγος 05*
- ΑΠ 1033/2011 (ΠΟΙΝ), *ΠοινΧρ 2012*
- ΕφΑθ 277/2018, *ΠοινΧρ 2019*
- Ε. Βαγενά, «Το νέο θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση του κυβερνοεγκλήματος», *ΔΙΤΕ (πρώην ΔιΜΕΕ)*, τ.1/2017 - έτος 14ο
- Ε. Βασιλάκη, «Τα φαινόμενα “Phishing”, “Pharming” και η ποινική τους αξιολόγηση», *ΠοινΧρ ΝΖ/2007*
- Ν. Κουράκης, *Κριτική επισκόπηση της νομολογίας κατά θέματα: Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή*, *ΠοινΛογ 2001*
- Ι. Μανωλεδάκης, *Εισαγωγική Ομιλία*, *Αρμενόπουλος*, τεύχος 7 (2007)
- Γ. Μπουρμάς, *Περαιτέρω προβληματισμοί για την ποινική αξιολόγηση της άνευ δικαιώματος ανάληψης μετρητών από ΑΤΜ και των ηλεκτρονικών τραπεζικών συναλλαγών (web banking) - (με αφορμή τις ΑΠ 737/2012 και ΑΠ 742/2012)*, *ΠοινΔικ*, 12/2014
- Γ. Μπούμας, *Στοιχεία απάτης με υπολογιστή κατ' άρθρο 386Α ΠΚ και διάκριση αυτής από την κοινή απάτη του άρθρου 386 ΠΚ*, *ΠοινΧρ ΝΑ' (2001)*
- Γ. Ναζίρης, *Παρατηρήσεις στην ΑΠ 316/20*, *ΠΔικ 5/21*
- Γ. Νούσκαλης, «Απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή(Η/Υ):Το παρελθόν και το μέλλον του άρθρου 386Α ΠΚ, ιδίως υπό το πρίσμα των εξελίξεων στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην Ευρωπαϊκή ένωση», *ΠοινΔικ 2/2003 (ΕΤΟΣ 6ο)*

- Ν. Φαραντούρης, «Σύγχρονες εγκληματικές δράσεις στο Διαδίκτυο - Εννοιολογική προσέγγιση και ποινική αντιμετώπιση του Hacking και του φαινομένου της μόλυνσης με ιούς», ΠοινΔικ 2/2003 (ΕΤΟΣ 6ο)
- Erik Kraatz, Aktuelle examensrelevante Fälle des Computerbetrugs (§ 263a StGB), DE GRUYTER, Juristische Ausbildung 2016(8)
- Erik Kraatz, «Der Computerbetrug» (§ 263 a StGB), Repetitorium, JURA Heft 1/2010
- Renata Marcinauskaitė, Tomas Girdenis, Marius Laurinaitis, «THE CONCEPT OF A TECHNOLOGY NEUTRAL PAYMENT INSTRUMENT IN CRIMINAL LAW», 2020, Entrepreneurship and sustainability Issues, 8(1)

Ιστοσελίδες

- Φράγκος Κ., Online κατ' άρθρο ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, 2020, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, διαθέσιμο σε: <https://www.sakkoulas-online.gr/>
- <http://www.areiospagos.gr/>
- <https://eur-lex.europa.eu>
- <http://www.et.gr>
- <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
- <https://www.hellenicparliament.gr/>
- <https://lawdb.intrasoftnet.com/>
- <https://www.qualex.gr>
- <https://scholar.google.gr/schhp?hl=el>
- <https://www.scopus.com/home.uri>

Νομολογία

- ΑΠ 1690/2018 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 88/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 447/2020 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 355/2010 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1846/2019 (ΠΟΙΝ)

- *ΑΠ 355/2010 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 120/2011 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 945/2006 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 367/2002 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 131/2013 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 813/2015 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1726/2019 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1166/2019 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1277/1998 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1152/1999 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 388/2016 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 53/2017 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 65/2017 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 69/2017 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 464/2017 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 560/2017 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1513/2018 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1958/2018 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 858/2013 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1125/2010 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1029/2009 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 665/2015 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1315/2016 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 805/2009 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 1553/2010 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 737/2012 (ΠΟΙΝ)*
- *ΑΠ 930/2009 (ΠΟΙΝ.)*

- ΑΠ 190/2009 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 573/2009 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 66/2007 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1180/2004 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 1087/2019 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 319/2017 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 432/2017 (ΠΟΙΝ)
- ΑΠ 505/20 (ΠΟΙΝ)
- ΕφαΘ 984/2001
- ΕφαΘ 277/2018
- Εφ Δντ Στερ Ελλ 68/2014
- ΕφΘ 1128/2010 (ΠΟΙΝ)
- ΠλημμΑΘ 594/2014
- ΠλημΜντ 66/2010
- ΣυμβΠλημΑΘ 3668/2006
- ΣυμβΠλημΡοδ 13/2012
- ΣυμβΕφΘεσ 28/2010
- ΣυμβΕφΘεσ 1177/2008